

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

S U M A R

GH. A. CUZA	Pe calea undelor, spre Ismail
I. M. MARINESCU	Viziunea — Vrajă
G. BEZVICONI	Roirea familiilor românești peste Nistru
ALEXANDRU POGONAT	Poezii postume
GR. SCORPAN	Între I. Creangă și Fr. Mistral
MARGA MATEESCU	Assisi, cetatea Sf. Francisc
GH. UNGUREANU	O Istorie a pseudoliteraturii române
FOCȘA VLADIMIR	Amurg
GH. UNGUREANU	Viața la Iași
I. FR. BOTEZ	Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere)	Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Răspunsul d-lui Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, la petițiile jidanului Filderman. — Întâlnirea profesorului A. C. Cuza cu istoria. — Odessa. — Distrugerea Chișinăului. — Alexandru Scariat Sturdza. — Filaret Scriban. — Sergiu Matei Nica. — Cîtorii și înfăptuiri fasciste (Consiliul Național Italian de cercetări științifice). — Anonim și pseudonim. — Semnificativ.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

I A Ș I

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941, la Tribunalul Iași, Secția III-a

APARE LA 1 A FIECĂREI LUNI

REDACȚIA :

Iași, str. Codrescu 5,

la D-1 Profesor *Gh. A. Cuza*

Telefon Nr. 1664.

ADMINISTRAȚIA :

Iași, str. Săulescu 7,

la D-1 *M. Gr. Constantinescu*

Telefon Nr. 2309

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an lei 500

Pe 6 luni lei 300

Pe 3 luni lei 180

Pentru instituții lei 1000

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an lei 1000

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

PE CALEA UNDELOR, SPRE ISMAIL

Șalupa vibrează sub zbârnăitul motorului.

După un ultim rămas bun, ne deslăpim de țarm. Înaintăm repede prin apa strălucitoare ca o placă de argint.

Am părăsit Sulina.

Prietenii care ne-au însoțit la debarcader scad în zare. Grupul lor se șterge, înghițit de cețile depărtării. Numai portul dunărean mai stăruie, ireal, în păinjenișul dimineții.

Alături de prietenul Aurel Frimu, privesc cum se despletește în apă caierul spumelor de pe furca motorului...

Parcă nu-mi vine să cred. Bătut-am oare atât de amar de drum numai în câteva zile? Suntem în 11 Mai. Și în 4 a lunii, eram în Țara de Sus unde sfințeam drapelul arcășesc din Buniții Sucevei. După un scurt popas acasă, mi-am luat tovarășul și am trecut ca un fulger dela un capăt la celalt al Moldovei, căzând din munții Bucovinei, în apele tulburi ale Deltei, ale Mării.

Din Iași suntem plecați deabia de trei zile. Într-o sâmbătă după masă. Dar deatunci parcă-i o veșnicie Doar amintirea singură, re trăiește fugarele popasuri.

Unde-i gara Vasluiului mort și cea a Crasnei, mare cât o cazarmă? Și unde-s dealurile, desfășurându-și mugurii și florile livezilor prin abureala ferestrei compartimentului ca printr'o undă curgătoare?

Peronul Bârladului a rămas departe în urmă zgomotos de forfoteală. Acolo, la schimbatul trenului, amicul Frimu, bine cunoscut tuturor ca mare hulpav, a putut însfârșit să-și poloească chinurile foamei prin cele trei plăcinte și două crafle

alungate în văgăunile vastului pântec din îndemnul a nenumărate şpriţuri. Şi Ghibărţenii care ne-au întâmpnat cu felinarul gării ca o lampă a înţeleptului Diogene, luminând oamenii dar ascunzând în întunericul nopţii imbielsugatele crame. Şi lacul Brateş, peste care rătăcea mirific luna, lăsând urme albe pe covorul verde al apei. Şi îmbrăţişarea Galaţului nocturn cu grădina lui de vară unde sfatul ni s'a prelungit până la cântători...

De pe debarcaderul portului Dunărean ne-au cules alaltăeri dimineaţă braţele întinse ale prietenilor din Brăila,—colonelul Ghiţă Surugiu şi Ionel Orăşanu. Unul e preşedinte naţional-creştin la Tulcea, celalt vice-preşedinte de Brăila. Au ţinut neaparat să ne însoţească. Dimpreună, am respirat pe puntea vaporului aerul proaspăt, culegând razele de soare prin risipirea aburilor lăptii ai fluviului.

În Isaccea ne-am lasat impresuraţi de entuziasmul poporului. Tulcea ne-a zvârlit pe alt vapor, după ce ne-a dat răgaz îndestulător să ne desmorţim oasele pe caldarâmuri şi să luăm prânzul cu frunţaşii organizaţiei locale.

Prin aleile ţărmurilor cu păpurişti nesfârşite şi sălcii pletoase, am continuat să alergăm pe unda leneşă. Ghirlânzile orbitoare ale soarelui ne înveşmântau tot mai fierbinţi. De pe puntea adumbrită, urmăream săgetările albe ale pescăruşilor. Ascultam bătaia greoaie a vaporului, călcând zgomotos apa ca un monstru palmiped.

Din vorbă în vorbă nici nu am ştiut când am ajuns chindia şi cu dânsa, Sulina. Bărţi cu drapele tricolore la rostru, venise să ne salute la câteva mile înainte de port. Sirena scotea nechezuri de cal la apropierea grajdului. Apoi, la debarcader, ne-am văzut înghiţiţi de populaţia oraşelului. Camaradul Gheorge Drescanu, vrednic nu numai ca pilot al Societăţii Internaţionale a Dunării dar şi ca preşedinte al nostru, conducea manifestaţia de bun venit. Am încă în urechi zbârnâiala fanfarelor, răpăitul defilării Lăncierilor şi uralele nesfârşite ale intrinirii de pe cheiu. Văd încă salutul braţelor sumese ale pescarilor ruşi şi atenţia funcţionarilor portului. Printre ei, comandorul Aurelian Păunescu, — o cunoştinţă veche şi preţuită.

Frimu rumegă şi acuma borşul pregătit după toate regulile artei şi cea mai curată datină pescărească de urieşul Chirilă, scafandru de meserie şi bucătar din pasiune. Amândoi

sunt mari pătimași de masă bună și vin chilimbăriu. S'au înțales dintr'o privire, dintr'un zâmbet. Borșul cu grăsimea dela o sută de pești, pipărat din belșug și botezat cu bucăți albe de păstrugă, i-a înfrățit pentru totdeauna.

Ne amintim și de dimineața de ieri, trăită pe nisipurile Sulinei dinspre Mare unde am sfințit monumentul închinat neuitatului profesor Paulescu și am aprins candela dăruită de așezământul cultural A. C. Cuza.

Am vorbit acolo la câteva mii de oameni.

Era zi de zece Mai. În acest an, sărbătoarea națională se întâlnise cu Paștele Blajinilor. În cimitirul de alături, târgoveții țărani și pescari, Români și Ruși deavalma, își prăznuiau morții după străvechea datină.

Printre cruci mulțimea se strecura îmbrăcată de sărbătoare, în straie colorate violente ca și coajele de ouă răspândite peste tot și din belșug. În lăcașul veșnicului somn, mormintele se transformase în mese de praznic. Crucile slujeau de cuiere. Pe brațele lor atârnav surtoace, broboade și tulpăne. În jurul unora, cheful era în toi. Oala cu sarmale, friptura de miel, usturoiul și ceapa verde treceau din mână 'n mână. Apoi, peste groapa răposatului, intrau în joc ploștile de rachiu și damigenele cu vin. Sorbiturile tot mai dese și mai lungi, aduceau buna dispoziție, larma, îmbrățișările. Din când în când, stropi de vin sau de rachiu cădeau peste grămezile de pământ, pentru cinstirea mortului. Va afla el mai târziu, când îi vor ajunge cojile de ouă roșii pe apa Sâmbetei, că cei de acasă au serbat Paștele umbrelor de peste veac. Astfel rămân legați prin datină cei de pe tărâmul vieții cu cei plecați. Căci toate se duc numai aducerile aminte, nu.

După amiază, am prăznuit ziua de zece Mai. În conferința rostită, am împletit smerenia trecutului cu râvnele de viitor. Datină cu năzuințele neamului...

În timp ce amintirea zilelor din urmă ni se cern prin minte, șalupa înaintează cu repeziciune. Sulina se șterge tot mai mult în zare. De pe creasta palatului C. I. D-ului pavilionul internațional fâlfâie semeț.

Farewell!... Desigur că și salutul îi este străin ca și flamura care nici pentru o zi ca cea de ieri n'a vrut să dea locul tricolorului național.

Cu părere de rău zicem ramas bun Sulinei.

Frimu și cu mine ne strămutăm la proră, în fața cabinei, unde este așezată o masă și două scaune.

Ce om minunat e Drescanu?! Pentru drumul nostru la Vâlcov, a obținut dela căpitănia portului șalupa cea mai bună. Dar nu numai atât.

Drescanu fiind tutovean, și-a păstrat toate însușirile moldovenești. El are un simț al ospitalității cum rar se află. A făcut ce a făcut, și a încărcat șalupa cu tot felul de bunătăți. O cutie cu icre negre, pui fripți, pescărie prăjită sau afumată și pe deasupra, vin rece pus la ghiață. Frimu a aflat aceste toate dela Chirilă, în îmbrățișarea ce și-au dat-o la despărțire. A fost o șoaptă prinsă din fugă tocmai în clipa când barca se apleca sub povara corpului greu ca un vălătuc.

Căci am uitat să spun că tovarășul meu de drum are întâietatea greutateii într'un oraș ca Iașul unde, — slavă Domnului, — oamenii sunt de toate mărimile și de toate grosimile. Frimu are două patimi, — una a trupului, cealaltă a sufletului. Între ele amândouă, viața îi se leagănă ca o limbă de pendul. Are o poftă de mâncare nepotolită. Ea dă rotunjimilor sale fremătări înfiorate, ca la șarpele boa. Sufletul însă și l-a păstrat întreg, cu toată sensibilitatea și ascuțimile lui. Noi, cei care-l cunoaștem, deabia așteptăm, după îndelungile oștețe, înflorirea zâmbetului blând de sub mustața fină. Buzele-i groase, veșnic poficioase, răsrâng atunci undiri calde. Ele merg să se piardă printre gropițele obrazilor bucălați și rumeni ca ai îngerilor lui Rubens.

Frimu are numai douăzeci și opt de ani. Greutățile trupului i le desmint. Dar scrisul lui e străbătut de apriga scânteie ce ți-o dă numai generoasa tinerețe. Băcăuan de origine, el și-a făcut primii pași pe făgașurile ideologice ale lui A. C. Cuza. E legat printr'o strânsă prietenie de deputatul Ghiță Urziceanu, unul dintre cei mai apropiați ai mei frați de luptă. M'a întovărășit adesea în drumurile lungi ale propagandei. De pe urma lor răbojea entuziaste dări de seamă, urmărite de întreaga lume naționalistă. Căci Aurică Frimu este un slujitor distins al scrisului zilnic și redactor pentru Moldova al ziarului bucureștean «Curentul».

De astă dată însă, nu pare pătruns de necesitatea

drumului acestuia necunoscut prin mlaștinile și bălțile Deltei. S'a așezat hursuz pe scaunul de pe puntea îngustă. Capul îi stă răzimat de mână ca o lună plină de un dâmb. Privește cu vădită îngrijorare cum se izbește răsfrângerea undelor de parmaclăcurile ridicate în mare, drept scut împotriva nisipurilor potopitoare. Am trecut drenele dela intrarea canalului. Apoi geamandurile văduve de vaierul și buciurmările mării răsvrătite. Sulina dispare la orizont. Se mai vede numai farul ca un deget al luărilor aminte ridicat spre cer. Apele, cu galbenul tulbure al Deltei, se risipesc cu încetul. Subt razele soarelui de Mai, valul capătă strălucirea smaragdului. Pe alocurea-i mai închis. Acolo 's gropile fundului, prevestind adâncurile apropiate.

Ținem o bucată de vreme drumul Insulei Șerpilor. Trecem pe lângă două bastimente grecești ancorate în larg. Marinarii de pe bord ne salută în limba lor sonoră. Ne aruncă pe punte câteva cutii de țigări eline. Marea înfrățește oamenii ca orice țărâm nesigur de pe care pândește moartea.

Acuma ne abatem spre stânga. Apele sunt de-ajuns de adânci pentru a ne îngădui o vâslire ușoară. În fund se întrezăresc malurile Chilei. Motorul merge ceasornic. Zumzetul lui, ca un cântec de Sirenă, se resfiră peste împărăția apelor. Marea se așterne liniștită și albastră. Cine spunea că-i *neagră*? Vrăjmășiile străfundurilor au amuțit. Crestele argintii vin să scalde coastele șalupei. Peștii zburdă în brazdele de spumă. Peste capetele noastre, nepăsători și harnici, vâslesc pescărușii. Sus, în țăriile senine, plutește zborul unui cormoran.

Părăsim largul. Ne îndreptăm spre țarm. El este încă îndepărtat, — ca o estompare de creion pe o coală de hârtie.

Numai Aurică nu vrea să se înfrupte din pacea inconjuroare. Se uită, când într'o parte când într'alta. Avânturile delfinilor îl face să tresară. Iradierea multicoloră a stropilor ridicați de jocul lor șăgalnic, îl întunecă în loc să-l înveselească. Se întoarce spre mine, mârâind :

— Multă apă, Domnule ! Și când te gândești că tot printr'insa avem de mers... Ce naiba căutăm prin aieste viroage ? !...

Caut să-l potolesc. Știe doar prea bine că trebuie să merg acolo unde sunt chemat. Și drumurile sunt nenumărate, cât zările țării. Suntem azi aici după cum ieri eram în Sulina și

vom fi mâne cine știe unde. În Vâlcov sunt oameni de suflet. Ei ne așteaptă cu înfrigurare.

Venirea noastră va avea darul să puie piatră nouă la o zidire de mult părăsită.

Căci Județul Ismail este organizația noastră cea mai slabă din toată Basarabia. Suntem în 1937 și deabia la începutul acestui an am izbutit să-l trimit aici președinte pe părintele Avacum Rusu, fruntașul nostru din Bălți. Vechiul luptător mi-a scris în mai multe rânduri. După spusele lui, s'au și trezit râvnele adormite. Biciuind lăncezările obștiei, el a izbutit să puie din nou căruța pe roate.

Adevărul e că din vechea organizație, întemeiată la 1926 de doctorul Ion Simionescu, nu a mai rămas aproape nimic. Câțiva oameni periferici, fără de autoritate și slabi de inger, — iată dobânda acelei activități îndepărtate. Nu fusese ea acătării atunci. Dar pasămi-te acum, după atâta părăsire.

După mai bine de zece ani, Delta basarabeană se trezește însfârșit la viața naționalistă, ca și celelalte părți ale Provinciei. Ismailul se dovedește și el sătul de jacul partidelor. Țărănismul mai dănuie numai printre Jidani la orașe și printre Bulgari la sate. Cât privește Liberalismul, el este în lichidare. În locul partidelor democrației, se strecoară încet dar biruitoare, năzuința cuzistă.

Baba Dochia nu-și scuturase încă toate cojoacele că Avacum se și pusese pe treabă. Adusese cu el același foc și aprigă vrere ca și în județul Bălți unde, alături de Novițchi, sfînșise cele dintâi drapele cu Svastica. În luna lui April, înjghebase conducerea județului, numai din frunțași bine cunoscuți și stimați chiar de adversari. Părintele Gh. Munteanu, la Ismail. Inginerul Stănescu, la Bolgrad. Alt inginer, Atanasiu, la Chilia-Nouă. La Reni, Locotenentul Frusina. În sfârșit, Ion Pușcă și Grigore Taranov, la Vâlcov.

Cu dânșii a început apoi să colinde ținutul dela un capăt la altul. În piața portului Ismail a ridicat muncitorimea creștină. În Bolgrad s'a războit cu bulgărima iar prin târguri, cu puzderia jidovească. Românii și Lipovenii l-au primit însă cu deosebită însuflețire mai ales aici, în partea de jos a Deltei.

Din Cartal și până 'n Caramehmet, din părțile de stepă și până'n limanuri, n'a rămas colț cât de uitat care să nu fi fost cercetat de părintele Avacum. El și-a întemeiat organizații pre-

tutindeni. Sate fruntașe ca Tabacu, Cișmeaua Văruită, Fântâna Zânelor și atâtea altele, îl chemau stăruitor. Li urmau povețele, îndemnurile.

Cei din Vâlcov, aflând de conferința dela Sulina, m'au rugat să mă abat și pe la dâșii. Am datoriu deci să nu-i ocolesc. De altfel, e numai o călătorie de plăcere. Drumul e așa de nou și apoi atâta de scurt! A trece depe brațul Sulinei pe cel al Chiliei, e ca plimbarea dela un megieș la altul.

Mă străduiam să arăt morocănosului meu amic câtă învățatură poate fi culeasă de pe drumurile basarabene. De bine de rău, eu mai fusesem altă dată prin întinsurile Ismailului. Le străbătusem în fel și chip. Am bătut șleahurile lui nesfârșite, spre bălțile nenumărate și coclaurii întinși. Am calcat adesea peste Valul lui Traian, așternut ca un chimir pe burta Bugeacului. Dela Vadul lui Isac până în apele Conducului, mai sus de Cișmele, mașina mea a ridicat peste tot nisipurile mărunte ale stepei, în valuri fierbinți și înăbușitoare. Dar numai din fugă, cu graba drumețului dorit să ajungă cât mai repede la capătul răătăcirilor sale.

Pe atunci, printre Români n'aveam prieteni la care să poposesc, iar minoritarii ni erau în cea mai mare parte vrăjmași. Căci Ismailul are cei mai mulți străini din tot Bugeacul.

Tatarii Hoardei de Aur s'au așezat întâi și 'ntâi aici când au venit din zările răscolite ale Răsăritului. Iar străinii pripășiți depe malurile dobrogene, tot aici și-au făcut casa.

Așa a fost cu Bulgarii. Ei își au și astăzi cele mai puternice așezări în Ismail. Bolgradul le poartă numele, fiindu-le capitala. Au acolo o biserică mare cât o catedrală, clădită numai din munca lor. Dar gurile rele spun că au trudit la ea mai mult de nevoie de cât de voie și că au fost mânați de cnutul neiertător al guvernatorului rus dela 1833. Altfel și-ar fi uitat cuvântul prin care se legase să adăpostească sub o boltă măreață ucazul imperial ce le dăruise ocine și privilegii însemnate.

Tot aici s'au așezat și Lipovenii, locurile fiind vecine cu Dobrogea de unde ei venise și mai ales fiind prielnice felului lor de viață. Lipovanul e ca vidra. El nu poate trăi fără de baltă. Ori, în județul Ismail stăpânitoare's apele. Lacurile Cahul, Ialpug, Catapulg, Chitai, sunt praguri ale Dunării, după cum cel al Conducului, e o tindă a Mării.

Alte neamuri s'au așezat în stepa din lăuntrul țării. Astfel Găgăuții. Deasemeni Țigani care au o groază înăscută de apă. Nu întâlnești însă pe Germani și Elvețieni ca în Cetatea Albă. În schimb, prin porturi, se îndeletnicesc cu negoțul Grecii, Armenii și chiar Albanezii.

De Jidani nu mai vorbesc. Ei au pus stăpânire pe centrele cele mai însemnate. Activitatea atât de vie a porturilor cât și viața satelor, e în mâinile lor. Dela negustorii toptangii și până la crâșmarul sătesc, Jidovul a știut să-și întindă și aici rețeaua speculațiilor murdare în care creștinul se zbate neputincios ca gâza prin păinjenisuri.

Te întrebi cum de a mai străbătut Românul atâta potopire, biruind-o cum biruie grâul neghina.

Nenumăratele cutropiri ce s'au perindat din noaptea timpului și până la colonizările țariste, s'au dovedit netrebnice întru desțărarea băstinașului. El a rămas lipit de glie ca pruncul de sânul mamei.

E adevărat că uneori, cum a fost în 1484, după cucerirea de către Turci a Chilie și Cetății-Albe, Bugeacul s'a văzut pustii. Cei scăpați cu viață, au fost duși ca robi la Țarigrad. Războiul fusese nimicitor până înratăta încât la Cetatea dinspre Mare nu mai rămăsese decât două sute de familii.

Dar neamul nostru a răzbit greutățile, a înfrânt palele soartei și s'a refăcut totdeauna. Acuma chiar, sub stăpânirea românească, el are încă de luptat pentru drepturile sale.

Dăunăzi, inginerul Stănescu dela Bolgrad îmi cerea autorizația și cărți cât mai multe pentru a întemeia o casă de sfat și o bibliotecă românească în acel centru bulgăresc. Mai încolo are de gând să deschidă și o librărie cu un depozit de ziare naționaliste și poate chiar cu o editură. Iar eu i-am răspuns cu tot sprijinul slabelor mele puteri.

Iată ținta strădaniilor noastre de fiecă clipă. Iată pentru ce suntem astăzi aici.

La Vâlcov vom întâlni nu numai pescarii lui Grișa Taranova. Vom găsi adunați acolo toți fruntașii moldoveni din ținutul bălților. Ei ne așteaptă sosirea ca o rază de soare prin cerul întunecat al toamnei...

La început Frimu mă ascultase cu o ureche nepăsătoare. Dar s'a lăsat prins pe nesimțite de împrejurările și oamenii către care ne îndreptăm. Patima reportajului a pus iarăși stăpâ-

nire pe el. Așterne pe hârtie însemnări grăbite, tot mai grăbite. Palavra i-a smuls înfărșit ancora sufletului din tăul îngrijorării.

Acuma se bucură și el ca și noi de jocul peruzelelor din valuri. Respiră boarea sărată a Mării. Se lăsă alintat de adierea ușoară ridicată din larg, urmărind horbotele albe de pe valurile moi.

E doar atâta liniște și atâta libertate! Zâmbește zărilor cu țârmurile și valului fără de zări...

Vâslirea se desfășoară calmă ca și natura. Cărmaciul veghează leneș la proră. Mecanicul, slobozit de grija motorului, își vede de alte treburile. Il auzim boncăind sub noi, în pântecul șalupei. De când am plecat, motorul și-a desfășurat neîntreruptul ritm, monoton ca un zdrăngăt de cobză.

Dar liniștea nu ține mult, — nefiindu-i dat să dăinuiască în viață. Pe măsură ce țârmul se apropie, cărmaciul arată semne de neliniște. Se apleacă tot mai des peste apă, scrutându-i valul. Deodată strigă mecanicului să oprească.

Sforăitul motorului încetează brusc. Șalupa înaintează, din ce în ce mai lin, ascultând de ultimile îndemnuri ale roții.

Luna plină de lângă mine și-a încrețit iarăș fruntea deabia înșeninată:

— Ce-i? De ce stăm pe loc?!

— Ia, fundurile ăstea's totdeauna șugubețe! Anul trecut se putea trece pe aici. Dar acuma mi-i să nu ne lovim de limbile de nisip!

Dând lui Frimu lămuriri întretăiate, cărmaciul s'a pus să cerceteze cu o prăjină fundul. Aurică urmărește operația cu încordată luare aminte. S'a prăvălit peste masă. Se ține de ea cu amândouă mâinile. Ochii i sau mărit. Din buzele strânse, ies mârâeli chinuite:

— Iaca alta! Dumnezeu știe ce-o mai fi până la urmă!... Cine a mai văzut zi de Marți și norocoasă?!

Dar cărmaciul și-a regăsit calea. El dă semnalul de plecare. Motorul zumzăie iar. Inșă potolit. O luăm încet spre dreapta, pășind pe dibuite, ca orbii. Înșfârșit, după iscodiri îndelungi, cu înaintări sfioase și cu retrageri pripite, dăm de o surpătură a nisipurilor. Șalupa se strecoară prin ea, sveltă ca un țipar.

Ne apropiem de Delta Chiliei. Malul gălbui, îmbrăcat

cu verdeața stuhăriilor aleargă repede spre noi. Timonierul oftează despresurat de îngrijorările de adineauri:

— Am trecut stavila nisipurilor. Deacuma mergem fără grijă. Acuș intrăm în apa vie. Acolo-s fundurile adânci. Numai în Mare dâmburile își fac mendrele.

Vâslirea își întărește ritmul. Înaintăm voinicește spre unul din brațele Chiliei. Umbra sălciilor își deschide întunecimile spre Mare ca o gură de fiară. Poate că pe aici au venit cele dintâi galere grecești și genoveze, numind această revărsare *Licostomo*, adică Gura Lupului. Porecla a trecut pe urmă la vechea cetate durată de Alexandru Machedonul, pe malul dobrogean al brațului.

Și tot pe aici, desigur, și-au împins Turcii galioanele, spre a da ajutor Ienicerilor și a înfige cât mai grabnic coarnele Semilunei pe zidul împresurat al Chiliei.

Căci în vechime, erau cercetate mai ales aceste guri. Ele făceau legătura între Marea și lăuntrul țării. Brațul Sf. Gheorghe a fost de când lumea neprielnic năvilor. Iar Sulina ar fi cunoscut și ea aceeași soartă vitregă dacă truda și artificul omului nu i-ar fi despotmolit revărsarea. Astăzi încă, o luptă uriașă se desfășoară la gura Sulinei. Sforțările și cheltuelile sunt istovitoare. Și cu toate acestea înăbușirea pânđește aici ceas de ceas, clipă de clipă. Căci în timp ce Sulina curge printr'un singur canal, Chilia își resfiră revărsarea prin douăsprezece guri,—una mai puternică ca cealaltă. Ea își are Delta ei proprie, pornită să înghită plăpânda scurgere a Sulinei, către care împinge belșugul nisipurilor sale. Balaurul cu douăsprezece capete își joacă cum vrea limbile galbene, — dela o întindere la alta, dar mai ales dela Răsărit înspre Apus.

Străbătusem tocmai acest joc de suprafață al nisipurilor.

Odată el pășit, călătoria își reia cursul normal. Nu trece mult și malurile se strâmtează. Ne împresoară. Suntem pe Gura Stambulului Vechi. Omul dela cârmă ne încredințează că lucrurile vor merge de acuma cum nu se poate mai bine. Cunoaște brațul ca însuși buzunarul lui. E drumul pe unde ies pescarii din cele două Chilii și din Vâlcov după vânatul din Mare,—morunul, nisetrul și păstruga. E cel mai umblat din toate dar și cel mai viclean. Are multe piezișuri și cotloane. E mai ales hătru prin năvala canalurilor lăturalnice și prin nenumăratele vârtejuri

prădalnice. Nu-i viroagă care să-i fie străină și nu-i păpuriște pe care să n'o aibe însemnată. Apele sunt însă adânci. Așa, că ținând mijlocul, habar de grijă n'ai.

Pentru deplina îmbărbătare a prietenului Frimu, mecanicul iese de subț punte cu o față de masă albă și șervete curate. În clămpănitul mărunț al tacâmurilor ne pregătește cina. Nu i-a cerut-o nimeni. Dar el își cunoaște îndatoririle. Le-a învățat cu prilejul nenumăratelor inspecții și excursii făcute cu domnii din București. Soarele e aproape de amiază, deci foamea trebuie să fi sosit la bord.

Suferințelor lui Frimu, nu le trebuie altă lecuire. Întreaga lui atenție se îndreaptă spre direcțiile culinare. Pipăie fața de masă ca pe un copil iubit. N'a desfăcut încă șervetul, dar îl trece încet peste musteață. Cu ochii pe jumătate închiși, așteaptă voluptățile ospătării.

Când cele ale gurei au prins să se aștearnă pe strălucirea năramei, el scoate un scâncet ascuțit, ca de sugaci flămând.

Boabe negre, cu promoroaca saramurei pe ele, răsar din cutia de tablă rotundă. Puiul fript se rumenește a doua oară la văpaia soarelui. Scrumbiile afumate par bătute 'n aur. Două bucăți de păstrugă, fragede și albe, dau rotunjimi de sân farfuriei. Odată cu ele, ies din adâncimi băuturile. Frimu le cunoaște rostul. Lasă deoparte țuica. De aceia se găsește și pe aiurea. Incepe cu Vermutul italianesc. Îl taie cu sifonul rece ca ghiața. Paharul i se aburește. Dar numai o clipă. Căci cuprinsul lui s-a și povârnit spre prăpăstiile lăuntrice, ca undele Deltei în Mare. Apoi iar se aburește. Și iar asudă...

Ca și băutura, felurile gustoase se topesc la rând, cu o grabă tăcută dar amețitoare. În curând din ospăț n'au mai rămas decât oase și fărâmturi care merg să hrănească viețuitoarele valurilor. Numai paharele mai stăruiesc pe masă ca niște metereze după o bătălie nimicitoare.

Cerințele trupului au amuțit. Am făcut cinste deopotrivă mâncărilor alese. Frimu se întinde greoi la soare, atâta cât îi îngăduie scaunul care geme sub povară. Aurică e rotund ca o minge dar nu și sprinten ca dânsa. Îndeobște nu-i place să se miște. Mai ales când se află la masă, până ce nu-și îndestulează foamea de câpcăun și setea de burete, nu s'ar clinti în ruptul capului. Rar îl vezi trăgându-și scaunul pentru a face loc bâr-

dăhanului care se umflă simțitor, dela un fel de mâncare la altul. De abia la isprăvite își caută așezare prielnică pentru harța rumegărilor.

Cu mâna grăsună pe pahar, el stă acuma rezemat de masă, pe trei sferturi lăfăit. Privește în vag. Ochiul i se micșorează. Scânteile lor dispar sub pernele obrajilor. Ațipește...

Îi dau pace. Ca tot omul, are și el tabieturile sale. După masă, râvnește deplina liniște. Nu-i plac voroavele, în deosebi când ele sunt aprinse. Are îndeajuns de luptat cu greutatea clipei pentru a le ocoli cu tot dinadinsul pe cele ale vieții. Ca și constrictorul sătul, el doarme digerând.

Peste somnul lui, natura lunecă splendidă și strălucitoare. O urmăresc prin neașteptatele cotituri ale apei unde se cuibăresc jocuri nesfârșite de lumini și umbre.

În Deltă totul este viu,—valurile curgătoare cu peștii, cerul schimbător cu inaripatele sale, desigurile fremătânde cu jivine nevăzute dar bănuite la tot pasul.

Intinsurile-i sunt cea mai splendidă minune din câte le-a dăruit Dumnezeu României. Farmecul văgăunilor de munte, al pernelor de deal pe care dorm visele, sau al lanurilor cu holdele de aur, este înmănușat de înfiorarea apei. Ea curge tulbure ca un basm de demult, al unei lumi fără de începuturi.

Nicăierea nu-i mai frumoasă Delta decât în părțile Chilie. Dela portul Ismailului în jos, fluviul face un cot puternic. Apoi se desface în mai multe ramuri. Astfel desfătat, el străbate nisipurile calpeșe. Se strecoară prin păpuși dese ca o perie sau prin umbra sălcilor. Cursul i se unește o clipă în dreptul celor două Chilii. Apoi își pornește iarăș despletirile înspre Vâlcov, unde copca malului îl adună într-o ultimă și largă îmbrățișare. De acolo, începe Delta cu nenumăratele ei brațe. Revărsările cele mai însemnate, cum vii dinspre părțile basarabene înspre cele dobrogene, sunt Gura Polunijnoie, Oceacovul, cea a Stambulului Nou și în sfârșit cea a Stambulului vechi, al cărui val tulbure îl despăcam acum.

În jurul nostru lunecă cea mai năbădăioasă revărsare din Europa. Către cursul principal vin nenumărate scurgeri, săpându-și drum printre nisipuri, și schimbându-și mersul dela o zi la alta. Unele sunt mari cât râurile. Altele numai gârle și șurloaie. Ele se încrucișează se împletesc, se amestecă, alcătuind un labirint imens de mlaștini.

Prin canavaua apelor, verdeața și-a așezat salîștele, îmbrăcând podmolurile.. Trunchiuri bătrâne, unele groase ca buțile, se apleacă melancolice peste luciul undeii în care-și moaie degetele firave. Pe alocurea, la strâmtoare, ele se îmbrățișează, făcând din ramuri hrube joase de le atîngi cu mîna. Acolo-i salașul umedelor taine. Zările se închid. Reveneala apei te înfioară. În desîșuri șopotesc nelămurite glasuri. Din viroagele înmălite, țâșnește la răstimpuri dese panașul orăcăelilor, ca un artificiu sonor prin întunecimile albastre.

Delta-i un pampas al apelor. Un vast mister prin care rătăcesc în voie viețuitoare mai misterioase încă. În bulboana clăbucindă colo, poate răsări și scîlpirea peștelui, după cum și mlădirea vînată ca o spadă a șarpelui de mare. E oare vînatărea vidrei sau spaîma unei vulpi, umbra care se strecoară dincolo printre rogozuri? Hămăieli de-abia deslușite, ca o îngânare, sfredelesc depărtarea. Oare ce lighioană o fi? Căci căni prin partea locului, nu-s. Așezările omenești is departe, mult mai departe...

Or fi lupii. Urlă a dragoste sau a foame de prin boșterile sălciilor detunate unde își au bîrlogul. Numai glasul lor și grohăiala mistrețului tulbură pacea singurătăților. Jivinele, rătăcind prin stuhărie, trezesc în calea lor mieunatul buhnelor. Aiurea aceste urlete nedeslușite te-ar înfiora. Aici însă, ele pun o notă aspră și gravă pe armonia răsfirată în vaste arpegii de orgă zărilor.

Peste zvoana codrului și sihlelor, coboară vîslirea catifelată a cerului. Găgăitul și larma din pătulele de trestii se îmbină armonios cu trilurile măiestre și cu ciripirile vesele venite de sus.

Delta își amplifică simfonia sunetelor cu aceea a colorilor. Peste tot zboară păsări ușoare ca fulgii și vrăstate ca un curcubeu. Între smaragdul tufărișului și cenușiul apei, între galbenul nisipului și seninul cerurilor, o nesfârșită gamă de nuanțe joacă în fluturarea penelor de peste ape. De pe vîrfurile sălciilor pletoase, din vinețeala ostroavelor, de prin săhăstria papurilor, de pretutindeni, răsar pentru a se șterge ca o închipuire păsări de tot felul, din toate neamurile. Unele trec singuratic. Altele perechi sau în stoluri. Unele au zborul greoi și leneș. Altele sunt

iuți ca piatra praștiei. Se înalță în văzduh. Se prăbușesc în nevăzutul ponoarelor. Alunecă la suprafața apelor. Apoi se trag obosite la țarm unde se drăgostesc bătând pripit din aripă printre crângile cu îngăduieli bătrâne.

Scama stârcilor albi își scutură în urmă mult râvnitele e-grete. Stârcii galbeni aruncă prin gărlă pumni de aur plini. Stârcii roșcați ca aurora și cei purpurii ca asfințitul, potopesc zarea în cataracte de colori neînchipuit de vii. Iar prin această veselă beție a luminilor răsrănțe, pescărușii zvârl cărunteța zborului lor repede și bătlanii punctele negre ale obositei lor vâsliri. Mii și mii de tivuri caprițioase izvodesc pe iia proaspătă a cerului, veșnicia lui Dumnezeu...

Șalupa trece printre hotarele apei, spărgând zalele de soare sau tulburând umbra bolților. Ea luptă din greu împotriva cursului. Zumzetul motorului stârnește galițele lagunii; alungă șoriceii de baltă în cuibarele atârinate de vârful trestiiilor. Ecourile izbesc până departe, ca o mână brutală trezind un vis nevinovat.

Privim fără de cuvânt, minunile de prin prejur. Tăcerea izvorăște din conștiința neputințelor omenești față de imensitatea veșnică și splendidă a creației. Cărmaciul, oricât de deprins cu natura aceasta paradiziacă, e totuș stăpânit de mrejele ei văzute și nevăzute. Mecanicul, așezat pe buza cabinei, își lunecă visarea peste priveliștile veșnic nouă. Singur Aurică n'a izbutit încă să frângă lanțurile somnului. Simfonia Deltei se îmbogățește cu gâl-găitul neobișnuit al horăelilor sale.

Dintr'o asemenea plutire aproape ireală, nu puteam ieși decât printr'o prăpăstuire.

Precum a și fost.

Șalupa, fără să ne fi dat vreun semn de prevestire, se zmuncește deodată, scuturată din adâncuri. Motorul își amuțește cântecul într'un horcăit de fierărie rumplă. Plutirea ni s'a oprit brusc. Stoluri de păsări se ridică speriate de prin ascunzișuri în timp ce peste noi se prăvălesc tăcerile lucrurilor moarte.

Cumplita zmuncitură era să arunce pe cărmaci peste bord. Mecanicul a dispărut înghițit de subțioara șalupei. Masa se hârtoiește sub cotul lui Frimu, descumpănind tancul răzimat de ea.

Cutremurat, Aurică deschide niște ochi mari cât tipsiile. Bolborăsește întrebări. Cere lămuriri înspăimântate:

— Ce s'a întâmplat iarăş ?... S'a rupt barca ?...

Cum nimeni nu ştie ce să-i răspundă, e apucat de o nestăpânită groază :

— Săriţi !... Ajutor !!... Ne înecăm !!!...

Intr'adevăr, şalupa neputincioasă, se lasă dusă încet de cursul apei, întorcându-se în jurul ei, ca o frunză moartă. Işi găseşte însfârşit popasul într'o adâncitură a ţărmlui unde o cuprind rădăcinile sălcilor, ca nişte otgoane.

Acolo, la umbra ramurilor pletoase, cei doi marinari se grăbesc să cerceteze pricina accidentului. Explicaţia nu se lasă mult aşteptată :

— Nu-i mare lucru. S'a ars o garnitură... Până într'un ceas o meşterim noi !

Dar asigurările mecanicului nu-s pe placul lui Aurică. El mârâie într'una. Se vaicăără. Blesteamă. Numai gândul că are subţ el atâta amar de apă, îl înebuneşte. Şi apoi singurătăţile aceste stăpânite de atâtea zvoane întunecate şi ameninţătoare !... Cine a mai văzut atâta pustietate ? !... Dacă n'are minte !... Excursie îi trebuia lui ? !... Şi încă pe apă !... Caşicum pe pământ nu se poate bea un şpriţ creştinesc ? !...

Timonierul râde înfundat, răsucindu-şi ţigara.

— Lasă boierule, că de astea păţim adesea. Nu-i nici întâia şi nici cea din urmă... Ce să-i faci ? Aşa 's toate şalupele Comisiunei. Prea le freacă dumnealor în sus şi 'n josul apei. Nici n'ai când să le revizueşti... Țin minte acum un an...

Şi sfătosul cârmaci începe a povesti o întâmplare cam la fel, dar cu mult mai grea. Motorul se defectase în larg, spre Insula Şerpilor. Cei zece pasageri până s'au văzut în port la Sulina, au trebuit să aştepte vreme de o noapte ca să-i descopere nişte pescari.

— Ce-i acuma, e floare la ureche, — închee el. Pornim numaidecât.

Dar spre desnădejdea lui Frimu, pornitul durează mai bine de un ceas.

Zadarnic îmi îmbii tovarăşul la o nouă gustare. Zadarnic îi întind şpriţul proaspăt... Mâncarea nu mai are pentru dânsul gust. Băutura îi pare sălcie. Işi revine în fire deabia când în adâncul drăciei prinde să hârâie focul din plămânii de fier.

În sfârşit ne urnim biruitori. Călcăm iarăşi peste coama apei.

Frimu și-a recăpătat încrederea. Stă acuma la proră, ca un viteaz comandat de bastiment. Zâmbește. Din când în când, îndepărtează o mlădiță mai îndrăzneță care vine să-i alinte fruntea. Dar tot mai aruncă priviri furișe în dreapta și 'n stânga. Câte odată el tresare ca o răbufnire de vânt după furtună. Ca acuma, de pildă. Căci o zburătoare din cele mari, rupându-se din baltă, îi zdrelește umărul și-i încrețește fruntea.

— Halal pelican! — strigă el, — era să mă doboare.

De fapt ar fi putut să fie și un pelican. Dar n'a fost. Era un biet bătlan speriat de trecerea noastră.

Imi amintesc de o altă călătorie cu ani în urmă. Cu prilejul unei conferințe la Brăila, am pătruns cu un vas al N. F. R.-ului până departe pe brațul Filipoiu. În pavilionul pescăriilor statului așezat la stăvilarele peștilor, am văzut câțiva pelicani și chiar un flamingo. Dar erau împăiați. Ceeace nu înseamnă că Delta nu-i are și în realitate. Pelicanii trăiesc la noi în colonii puternice și sunt bine cunoscuți țaranilor și pescarilor care le numesc *babife*. Cât despre flamingi, se poate să se rătăcească și prin părțile noastre, ca și atâtea alte zburătoare venite dela Nil. Căci multe din luminoasele înaripate ale Dunării noastre, își au împărăția statornică în Delta Zeului Soare, nemuritorul Ammon, părintele strălucirilor de pe pământ...

Până să ajungem la Vâlcov n'am mai avut necazuri.

Acuma vâslim senini peste întinsul apei din fața portului. Pășim debarcaderul rudimentar de scânduri unde ne așteaptă pescarii și autoritățile târgului.

După salutul căpităniei portului, și în uralele fierbinți ale norodului, camarazii Ion Pușcă și Grișa Taranov ne aduc salutul de bun-venit,—unul din partea Românilor, celălalt în numele Rușilor.

Mai toți locuitorii Vâlcovului sunt Lipoveni. Rostul lor de căpetenie este pescăria. Pravoslavnici, ei trăiesc cu sufletul închinat smereniilor. De aceea, deși ceasurile's trei și foamea ne scurmă, primul nostru popas a fost pentru biserică. Slujba a ținut până spre vecernie. Căci Lipovanul face semnul crucii cât mai lung și cât mai des.

Trecând apoi numeroase poduri, pe sub care se strecoară vișătoare lotcile pescărești, ne îndreptăm spre găzduirea lui Pușcă. Canalele ce străbat târgul sunt murdare. Pe malurile năvălite de

bălării se bălăcesc pretutindeni orăţaniile. Priveliştea saracă desminte pompoasa titulatură de *Veneţia României* dată Vâlcovului de trufile noastre.

Nu. Vâlcovul e departe de laguna Dogilor ca pământul de ceruri. Oraşelul ismailean este o umilă aşezare pescărească, şi atâta tot. Mirosul aspru al mълului e acelaşi ca în bălţile şi limanurile Bugeacului. După ce ai străbătut luxurianta alee de sălcii de pe Braţul Chilei, portul răsare ca o umilire a omului faţă de creaţia divină.

Atâta doar că locuinţele modeste sunt mai curate ca în alte părţi. Munca grea a năvodarului, a exclus pe Jidan din viaţa micului port, putând păstra astfel bună starea în gospodărie.

Aicea însă oamenii au de luptat cu alte năcazuri. Cherhanalele unde îşi desfăceau altă dată nestânjeniţi produsele, au ridicat în ultimul timp oprelişti aspre din cale afară. În deosebi pescarii nu mai au dreptul să vândă icrele negre cum şi cu cât vor. Statul le dă un preţ de nimic pentru munca lor istovitoare şi mai ales plină de primejdii. Căci nu odată morunul înhăţat de cange a răsturnat bărcile pescăreşti. Şi nu odată s'au înapoiat ele văduve de stăpân. Dar Statul nu vrea să ţină seamă de toate aceste dureri, amărând zadarnic obştia şi aşa îndeajuns de necăjită.

Aceste mi le împărtăşeşte Grişa Taranov, la locuinţa lui Ion Puşcă. Grişa e un pescar ca toţi pescarii lipoveni. Li blond şi are ochi albaştri. Poartă rubaşcă neagră şi ciubote grele de iuft. Lucrează toată săptămâna cu năvodul, iar Duminica, bea pe uscat de zvântă. Pe apă înjură surugieşte iar în vin cântă şi tropăe cazaciocul de-i merge colbul.

Dar pe lângă obişnuitele nărvuri şi apucături care sunt ale tuturor, Grişa al meu are însuşiri alese. Ele l-au înălţat peste capul tovarăşilor de muncă şi petreceri, făcându-l starostele, *prezideatul* lor. Duşman al Jidanilor cum e în fundul sufletului tot Rusul, Taranov s'a lipit dela început de mişcarea noastră. Nu de mult, l-am numit preşedinte la Vâlcov, ca să deie mână de ajutor fruntaşului nostru pe regiune, Ion Puşcă. Acesta, fost jandarm până mai dăunăzi, s'a retras în Vâlcov unde soţia îşi are baştina, şi unde îşi agoniseşte traiul, printr'o muncă cinstită şi preţuită de toată lumea.

Soţia lui Puşcă ne-a pregătit o masă regească la care s'au

grăbit să aducă câte ceva toți pescarii târgului. N'am văzut încă atâta belșug de icre negre. Grâul vânat al mărilor își prelinge bogăția peste marginea străchinilor de lut, adânci cât caldarea. Aurică înfinge lingura de lemn în boabele de smoală cu o râvnă mult gustată de comeseni. Căci pescarii știu să prețuiască pe acei ce la rândul lor cinstesc cum se cuvine darurile apelor din care ei trăesc. De altfel pe Aurică îl ispitesc deopotrivă scrumbiile de mare îndulcite, răsolul de păstrugă și friptura de morun la grătar.

Dar mai presus de toate, îl încântă borșul pescăresc cu miresme alintătoare. Ține cu tot dinadinsul să știe dacă a fost pregătit ca și cel al scafandrului gigant din Sulina. Aburu-i acelaș. Dar fiertura-i ceva mai subțire. Nu pare să aibă grăsimia dela o sută de chilograme de caracudă.

Indoielile lui trezesc proteste printre gazde. Nu se află decât un singur borș, după cum nu-i decât o singură breaslă pescărească. Cine l-ar face altfel, s'ar dovedi nevrednic de tagma mrăjerilor.

— Poate că peștii de aici sunt mai costelivi, sau printre dânșii s'au strecurat și țări, — îngăduie împăciuitor Frimu. Și pentru a dovedi o deplină înțelegere, face cinstire osebită zamei chiparate din care își umple de mai multe ori talgerul.

Bine înțeles că vinul nu lipsește. El desleagă limbile mesenilor. Deși niște simpli pescari, ei își desvăluie duhul aprins al apostolatelor ca și Simeon, premergătorul lor într-o amândouă. Poartă încă în obraji rumeneala petrecerii de eri. Căci și dânșii au sărbătorit Paștele Blajinilor după toată rânduiala datinei. Ea înfrățește baștina cu prîpasul unui și aceluiaș trup de țară. Venită din noaptea timpului, și din străfundul celor dintâi roiri omenești, ea păstrează devălmășia indo-arienilor în înmănușarea veacurilor.

Hotărît că Paștele Blajinilor nu e al creștinismului ci al lumii păgâne. Obiceiul se trage din zodia de neguri a zămislirii popoarelor. El îmbină credința în nemurire a Tracului cu smerenia pentru morți a Scitului.

Coboritorii celor două neamuri au turnat bătrânele slujbe barbare în tiparul nou înfiripat al datinei lui Hristos. Și au purces cu ele mai departe.

Așa s'au născut sfinții Pălie și Foca. Așezați în dricul lu-

minii, la solstițiul de vară, ei au continuat în cultul creștin venerația dată Soarelui. Tot așa s'a înfiripat săptămâna Moșilor, în care arta olăritului amintește de slujbele tumulare ale preistoriei noastre. Și tot așa ni s'a transmis desigur și Paștele Blajinilor.

Cultul morților aparține îndepărtatelor origini. El a întemeiat pe plaiurile noastre primele necropole. Acolo se adunau, la timpuri anumite din an, triburile rătăcitoare pentru a-și slăvi strămoșii dispăruți. Lăcașurile funerare au fost ca mugurii premergători înfrunzirii. Ele au prevestit sfânta datină de mai târziu. Au înfipt cele dintâi înfloriri pe arborele băștinaș, asigurându-i veșnicia. Din ele a răsărit neclintita moștenire a neamului. În numele lor, cei rămași au luptat și au murit.

Căci dincolo de viața lor trecătoare, urma o altă,—mai bună, mai frumoasă și veșnică. Morții nu se topeau în neființă, ci plecau numai spre alte zări necunoscute. De acolo se bucurau și sufereau cu pământeni. Cei rămași datorau părinților defuncți aceiași venerație ca și în timpul vieții. Morții nu erau arși pe rug, ci culcați cu armele lor în pământul care-i născuse și pe care urmau să-l străjuiască în veci. În decursul vremii, nomadul și-a restrâns largul hălăduirilor, rămânând alături de morții lui. Legămintele credinței nu-i îngăduiau altfel.

Creștinismul a dus mai departe străvechea datină a Svas-ticeii. Necropolele păgânătății au devenit țintirimele sfintei cruci. Și, ca și cele de odinioară, ele au ținut poporul strâns la un loc, călîndu-i dârzeniile, oțelîndu-i vrerea de a rămânea pe meleagurile părinților lui. Lăcașurile morților au fost izvoditoare de neam. Pe sâmburele lor a crescut țara într'o vreme când nu se aflau nici pietre de hotar și nici conștiință națională.

De aceia, slăvirea morților s'a păstrat la noi, covârșitoare. Ea stăpânește netulburată, peste capul veacurilor, subjugând pe toți deopotrivă.

Lipovenii prin moravurile lor blânde s'au apropiat de băștinași. Dela venirea lor, pe la sfârșitul veacului XVIII, și până astăzi, s'au dovedit oameni pașnici, muncitori neobosiți și vecini săritori la nevoie. Ei sunt dintre puținii minoritari care au îndrăgit țara și s'au supus ei. Astăzi urmașii Sciților și ai Tracilor sărbătoresc aceleași datine înfiripate de strămoși, atunci când amândouă popoarele nu se desprinseseră încă de pe trunchiul lor.

Nu numai tradiția dar și sufletul i-a apropiat de Moldoveni. De pildă aici, în Vâlcov, Românul Ion Pușcă și Rusul Grișa Taranov, împletesc o singură năzuință, un singur ritm de viață, un singur ideal românesc. Ei sunt o pildă pentru cei îndrumați de dâșii iar pentru noi, un prilej de caldă recunoștință.

În cursul consfătuirii de după amiază, am stăruit îndeosebi asupra acestei înfrățiri. Nu voi uita niciodată ascultarea mută a celor dinprejur. Pe fețele lor strălucea o râvnă adânc purtătoare de nădejdi. Când, în numele lui A. C. Cuza și Octavian Goga, le-am adus mulțumirile conducerii național-creștine, le curgeau lacrimile.

Cu încredere în desrobirile viitoare, la sfârșit, ei mi-au înfățișat jalbă iscălită de Români și de Ruși, deavalma, — așa precum le este anevoiosul trai de toate zilele.

Printre acești oameni de treabă și primitori, uitasem de trudă și de ceasul înaintat.

Noaptea venise de mult.

Despărțirea se apropie. Cu oftatul pe buze, Frimu trebuie să renunțe de astă dată la masa de seară. Cu toate că deabia ieșisem dela uriașul ospăț al zilei, pescarii ne silesc să luăm cu noi numeroase provizii. Pușcă și Taranov ne îndeamnă stăruitor, sprijinit de toți ceilalți:

— Cu Vâlcovul nu vă întâlniți în fiecare zi. Vă rugăm primiți... Nu se știe ce se poate întâmpla la drum...

De părerea lui Grișa este și Aurică Frimu. Întâmplările de dimineață îi sunt încă vii în minte. Nu strică o măsură în plus, deși acuma nu ne mai pândește nici o amenințare, căci drumul înapoierii îl facem pe un vapor de curse al N. F. R.-ului.

Urmează să plecăm în zorii zilei. Dar pentru a nu tulbura gazda, ne imbarcăm îndată. Subt streșina caldă a nopții au răsunat pentru cea din urmă dată uralele Lipovenilor lui Grișa. Apoi debarcaderul se pustiește. Liniștea își întinde iarăș aripile peste unduirea catifelată a fluviului.

Căpitanul ne-a pofțit în cabina sa. Pe patul strâmt ne întindem oboselile celor trei zile de colindări. Valul, clipocind dealungul pereților vasului, șoptește cântări de leagăn. Cu dânsul de mână, trecem pragul vieții pământești, spre lumea vătuită a visului...

Nu am știut când am pornit. După cum nici când am depășit cele două Chilii. Dealtfel, întunericul ne-ar fi împiedecat să vedem pe malul basarabean ruina soră a Tirasului. Bătrânele ziduri s'au preschimbat iarăși în chilii ale singurătății,—așa cum au fost la întemeiere, când li s'a dat numele.

M'am trezit cu remușcarea în suflet. Căci răsplătisem cu uitarea somnului unul din hotarele Moldovei, și poate cel mai încercat.

Vad râvnit de toți corsarii mărilor, precum și de prădalnicii șesurilor ; măr al discordiei care a însângerat frații celor două țărișoare ; zid al plângerilor unde a lăcrimat Ștefan Vodul nu pentru rana de odinioară, ci pentru detunarea din urmă a meterezelor Zimbrului ; cuib spulberat de maștere destine ; pârcălăbie ajunsă sângeac turcesc de care s'au fărâmat zădarnic aripele vultanilor Mușatini, — cum de ți-am putut înmormânta amintirile îndurerate sub lespedea grea a somnului ? !...

Imi înec tristeța în razele soarelui. Ele scaldă portul Reni unde călători grăbiți suie și coboară puntea. Apoi același gemăt răgușit de sirenă reînvie călcătura palmipedului ferecat, pornind peste valuri în frământări zgomotoase de spumă.

Cu fiecare bătaie de roată, urcăm anevoie cursul Dunării, ca pe o scară a părerilor de rău. Căci ne smulgem din lumea basmului trăit în horbota apelor și printre oamenii blânzi ca și undele ce-i înconjoară.

GH. A. CUZA

VIZIUNEA ¹⁾

A stelelor clipire scânteiază
Și ning de-argint petale pe cetate,
Dorm templele sub fumul de-aromate,
Iar sus, în turn, Zenobia visează.

Beția gloriei molcom o străbate
Și de plăcere sufletu-i vibrează,
Spre-albastrul cer cătând cum profilează
Palmyra mândră albele-i palate.

— Domni-va veșnic!., dar de-odată 'n față
Un tainic vâl ca 'n vraje se destramă,
Și când privește, spaima rece-o 'nghiață:

Nainte-i Roma, forul plin, și iată
După un car, sub mii de voci ce-aclamă,
Pășește ea de lanțuri încărcată.

1) Zenobia, vestita regină a Palmyrei, fiind învinsă de împăratul Aurelian, defilă la Roma în urma carului de triumf.

VRAJĂ

Apune Helios rumenind seninul
Și 'n jur presară pace-îmbietoare...
Stau nimfele șoptind lângă izvoare,
Iar prin dumbrăvi foșnește blând măslinul.

Pe țărm pustiu, cu fața gânditoare,
Privind la marea limpede ca vinul,
Ulysse-și plânge-îndurerat destinul,
Ce l-a reintors sub al Itacei soare.

Nu mai găsește-aci nici-o plăcere :
E desgustat de jalea lui Laerte,
De recea Penelopei mângâiere.

Cum ar pleca l... și simte că-l pătrunde
Un vag fior, iar pleoapele-i inerte
Tresar zărind a Circei umbră 'n unde.

I. M. MARINESCU

ROIREA FAMILIILOR RÔMÂNÊȘTI PESTE NISTRU

S'au publicat numeroase studii privind relațiile româno-ruse și contribuția Rușilor la viața culturală și politică a Românilor. Dar nu s'a încercat măcar o cercetare sumară a contribuției Românilor la dezvoltarea Slavilor învecinați, cu atât mai mult — după izvoare istorice ruse.

În *Cartea de Catifea*¹⁾, alcătuită pe vremea Țarului Feodor (1676—1682), găsim două familii arătate «din Vlahi»: Ofrosimov și Rahmaninov. La fel familia *Volochișin*, arătată «din Greci», și familia *Volohov*, a cărei origine străină nu este precizată, sunt și ele desigur de proveniență românească. L. Savelov²⁾ semnalează că Afrosimov se trage din «bărbatul cinstit Andrei», venit în serviciul Kneazului Vasile (1425—1462), din «pământul Volohilor». Același lucru îl stabilește marele *Dicționar Enciclopedic Rus*³⁾, care vorbește de diferiți reprezentanți ai acestei familii, ajunși voievozi de orașe și cetăți, amintind și pe Mihaîl Ofrosimov (1797—1868), cunoscut general-gubernator al Moscovei.

În *Tâșiaccinaia Kniga leta 7059 (1550) a Țarului Ivan Vasilievici*⁴⁾ sunt pomeniți câțiva urmași ai neamurilor de mai sus. Găsim și pe Rahmaninov, despre care date și mai interesante le publică cunoscutul genealogist V. Rummel⁵⁾. El spune că Domnița Elena (1465—1505), fata Domnitorului Moldovei

1) *Barhatnaia Kniga*, Moscova, 1787.

2) *Notițe genealogice*, nr. 1, Moscova, 1906.

3) Ed. Brockhaus și Efron, vol. 44, p. 490.

4) *Letopisețul Societății Istórico-Genealogice din Moscova*, nr. 3-4, Oriol, 1911.

5) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 51, p. 381.

Ștefan cel Mare, care s'a măritat cu Țareviciul Ioan cel Tânăr al Moscovei, avea un frate, Ioan, poreclit «Vecin», sau slavo-nește : «Sused». Acesta, sau fiul său, Vasile Rahmanin, ar fi urmat pe Domniță la Moscova și ar fi ascendentul nobililor Rahmaninov, care se trag direct din dinastia domnitoare «a lui Dragoș». Familia Rahmaninov are astăzi un reprezentant ilustru, pe compozitorul Serghie Vasile Rahmaninov; în secolul trecut ea a dat pe Ioan I. Rahmaninov (1826—1897), cunoscut profesor de mecanică, la Kiev; iar în secolul XVIII, Ioan G. Rahmaninov a fost un cărturar, care a făcut mult pentru popularizarea lui Voltaire, în Rusia¹⁾.

La 1497, Luca Voloșaninov²⁾, care și el trebuia să fie originar din Moldo-Vlahia, a fost solul Țarului Ioan III către Domnitorul Valahiei, sau mai bine zis — al Moldovei, căci ambele Principate erau numite de Moscoviți : «Valahia»³⁾. Familia Voloșaninov e arătată de obârșie străină și găsește rosturi în diplomația moscovită (Mihaile e «diac», în sec. XVII). La fel, român trebuie să fie arhitectul «italian» Grădinescu-Marini, ascendentul nobililor Marin⁴⁾.

Către jumătatea secolului XVI se ridică originea neamului ucrainean Armașevski⁵⁾, care se coboară din armașul Vasile, emigrat din Moldova. Printre ascendenți⁶⁾, neamul acesta are pe copistul Episcopiei din Orșă și Mitava, nobilul polon Ioan, la 1667 privilegiat în Rusia. Același fapt se confirmă și în opera lui V. Modzalevski, scrisă în colaborare cu V. Lucomski⁷⁾, unde se povestește că Ioan Vasile Armașenco era copist la Lavra Kiev-Pecersca (1680). Trebuie să fie fiul armașului Vasile.

Mulți Români s'au așezat în Polonia, în cele din urmă

1) *Date istorice despre neamul nobililor Rahmaninov*, Kiev, 1895.

2) L. Savelov, în *Notițe genealogice*, nr. 2, Moscova, 1908.

3) Vlah, Valah sau Voloh, nume dat Românilor de către străini, provenind dela vechea denumire germană : Welsch—Roman. Radicalul cuvântului este «val» — a stăpâni, de unde provine cuvântul francez : «Vallon», și cel polonez : «Wloch». A. Philippide, *Originea Românilor*, Curs pentru Facultatea de Litere, Iași, comp. pe Nicetas Acominatos Koniatas, care amintește pe Valahi la 1164.

4) Despre primele relații cu Români comp. Vl. Ulianițki, *Material pentru istoricul legăturilor dintre Moldova, Valahia, Polonia și Rusia în sec. XIV-XV*, Moscova, 1887, extras din *Citirile Societății de istorie și antichități a Rusiei*.

5) V. Modzalevski, *Genealogicul Malorosienesc*, Kiev, 1908.

6) Conte A. Miloradovici, *Cartea genealogică a nobilimii din Cernigov*, Petersburg, 1901.

7) *Gherbovnicul Malorosienesc*, Petersburg, 1914.

retrăgându-se în Rusia. E cazul familiei Vacar, privilegiată la 1586 în Polonia¹). În aceeași situație este familia Turcul, amintită de *Dicționarul Enciclopedic Rus* (vol. 65, p. 208), ca aparținând blazonului polon «Ostoja», sau neamul Maculeț, din ținutul Varșoviei²). Ascendentul familiei Turcul, Vasile, a emigrat din Moldova împreună cu Petriceicu-Vodă, obținând la 1676 indigenatul polon; Ignate Lavrente Turcul († 1856) a fost secretar de Stat și membru în Consiliul de Stat al Rusiei.

De asemenea, la sfârșitul secolului XVI s'a așezat la Lvov un negustor «grec», emigrat din Moldova, Hristofor Mazaraki³), mort înainte de 1641. Fiul său, Ioan, la 1659 a fost recunoscut nobil polon, Mazaraki-Hristoforovici. Nepotul strănepotului lui Ioan, Simeon S. Mazaraki (1787—1854), a fost lt.-general, tatăl lui Simeon Mazaraki (1823—1880), născut la Voronej, nașii de botez fiindu-i consilierul de Stat I. N. Debolțev cu fiica sa, Natalia. La 1842, Mazaraki a început serviciul în garda imperială, s'a căsătorit la 1851, în Basarabia, cu Maria G. Catargi (1834—1900), la 1853 a participat în campania dela Brăila, Galați, Ismail, la 1854 — la Silistra... Dela 1874, conform dorinței Nataliei și Elizei Debolțev, pe care el le-a moștenit, colonelul Mazaraki a primit numele de Mazaraki-Debolțev. Soții au murit, fără să leze copii, la Chișinău, fiind înmormântați la cimitirul Râșcani. Despre obârșia acestei familii sunt multe discuții. În analele nobilimii din Cernigov, figurând la 1708, Mazaraki sunt arătați de proveniență din mica nobilime poloneză. După alte izvoare, sunt urmașii unui cazac, privilegiat de Regele Ioan Sobieski. Nu este însă mai puțin adevărat că Mazarachi-negustorul din Iași, cumpără pe la 1699-1700 moșii între Prut și Nistru, pe care le moștenește ginerele său, pitarul Teodor Râșcanu⁴), iar actele vechi (1725—1736) mai amintesc în părțile acestea și pe Vasile Mazarachi, vtori-visternic⁵), fiul lui Mazarachi staroste de negustori din Iași; el este jitnicerul și pârcă-

1) Conte A. Bobrinski, *Neamurile nobilimii înscrise în Gherbovnicul Obștesc al Imperiului Rosienesc*, Petersburg, 1890, vol. I, p. 733. *Gherbovnic*, VII, 166.

2) Conte A. Bobrinski, *op. cit.*

3) V. Modzalevski, *op. cit.*, și conte A. Bobrinski, *op. cit.*, vol. II, p. 452, *Gherbovnic*, VIII, 129, și XIII, 49.

4) G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, București, 1940, p. 112-113.

5) *Ibidem*, p. 232, 234.

labul de Chișinău, care cercetează unele năvăliri de-ale Tătarilor, până la 1742¹⁾, și — credem — este ctitorul vechii biserici din Chișinău, numită: Mazarachi.

Genealogistul basarabean Pavel Gore amintește printre «Valahi» familia Arnautov²⁾, cunoscută în părțile Orlovului încă pe la 1594. La fel, P. Gore a publicat, în *Revista Istorică*³⁾, o lucrare despre: *Ștefan Alexandrovici Voevodici Voloșski*.

În slujba Țarului Feodor (1584—1598) au venit «voevodicii volohi» (moldoveni) Ștefan al lui Alexandru și Dimitrie al lui Ioan, ca și voevodicii munteni, Petru și Ioan⁴⁾. Ștefan era fiul Domnitorului Moldovei Alexandru Lăpușneanu și al Roxandrei Rareș, așa dar — un strănepot al lui Ștefan cel Mare, cuscru Țarului Ioan III al Moscovei, străbunicul Țarului contemporan, Feodor. Mai era înrudit cu Țarul și printr'un strămoș comun al lui Feodor și al Roxandrei Rareș, Ștefan Iacșici⁵⁾, ceea ce a creat lui Ștefan Lăpușneanu o atmosferă foarte prielnică la Moscova. La 1589, Ștefan a plecat la Roma pentru a cere sprijin din partea Papei; el a trecut la catolicism și a fost recomandat Regelui Poloniei, care n'a făcut însă nimic pentru înscăunarea acestui pretendent fugăr, în Moldova. Atunci, Ștefan a trimis în Rusia pe unul din curtenii săi, Teodor Mihail Boiașev, care i-a pregătit o frumoasă primire la Moscova. Ștefan, sau Ștepan Alexandrovici Voloșski a fost numit voevod la Tula și s'a căsătorit cu Marfa, fata prințului I. Bulgacov-Golițin. După tradiția moscovită, Ștefan n'a vrut să șadă la palat mai jos de prințul Cercaski și, deși acesta se trăgea tocmai din «Sultanii Egiptului» și era și el înrudit cu Țarul, totuși dreptatea s'a făcut fiului Domnitorului Lăpușneanu⁶⁾. Il găsim iscălit la alegerea Țarului Boris Godunov. La 1604, împreună cu prințul Turenin, e numit voevod la Kazani, murind în călugărie, sub numele de Savatie, la 21 Mai 1607. La mănăstirea Ciudov se păstra un pomelnic amintind neamul lui Ștefan Voloșski, călugărul Savatie-Teodor, și fiii săi morți în copilărie: Gheorghe, Petru și Ioan. Văduva lui Ștefan a donat mănăstirilor Ciudov și Spasscoe din Iaroslavl,

1) G. Ghibănescu, *Ceale doao ceasuri*, Iași, 1933.

2) Contele A. Bobrinski, *op. cit.*, și L. Savelov, *op. cit.*, nr. 1.

3) Nr. 10-12, 1920.

4) D. Kobeco, *Voevodiciul Voloșski Ștepan Alexandrovici, Veștile Societății genealogice ruse*, Petersburg, 1911, nr. 4.

5) Sever de Zotta, în *Cercetări Istorice*, Iași.

6) P. Gore, *Notițe originale*, care se păstrau în arhiva noastră.

câte o moșie, pentru pomenirea sufletului răposatului¹⁾. Deși Ștefan a murit fără urmași, totuși familia Voloțki sau Voloski pretinde de-a se trage din el; sunt însă urmașii emigrantului Alexandru Voloski Nafal, moșier în regiunea Vologda²⁾. Din omul de încredere al lui Ștefan, Teodor Boiașev, se coboară familia Boiașev; Boiașev însuși a fost recunoscut nobil la 1615, fiind numit mai apoi voevod la Kașin³⁾.

Mulți Români au venit în Rusia cu Domnitorii: Bogdan Al. Lăpușneanu (1568—1572), decedat nebun la Moscova, Ioan cel Cumplit (1572—1574), căsătorit acolo cu Maria, fata prințului Rostovski, Gheorghe-Ștefan (1653—1658)⁴⁾, și alții. Ioan, când a ajuns Domnitor, a ținut să aducă în Moldova pe soția sa și un fiu, Petru, care au murit însă, între timp, de ciumă, încât Țarul i-a propus de soție pe fata prințului Teodor Mstislavski. Dar aceste legături politice le-au cercetat și rămâne să le studieze alții, ca și relațiile culturale-bisericești. E destul să amintim numai pe Mitropolitul Volyniei Grigorie Țamblac (sam-vlah), despre care au scris Episcopul Melchisedek al Romanului și învâțatul basarabean Polihrone Sârcu (1855—1900), profesor de filologie slavă la Petersburg⁵⁾. Sau pe Pamvo Berânda, autorul lexiconului slavo-rusesc (Kiev, 1627), decedat la 1632 în Lavra Kievo-Pecersca⁶⁾; această scriere a servit de model pentru lexiconul slavo-românesc al lui Mardarie, din mănăstirea Cozia (1649). În sfârșit, pe marele Mitropolit Petru Movilă (21 Decembrie 1596—1 Ianuarie 1647), fiul Domnitorului moldovan Simeon Movilă, pe care numai genealogiștii ca Okolski, în *Orbis Polonus*, îl coboară din Romani emigrați în Grecia. Încheiem cu Mitropolitul Petru, fondatorul Academiei Teologice din Kiev⁷⁾, deși au mai fost mulți fruntași ai bisericii române,

1) *Ibidem*.

2) L. Savelov, *op. cit.*, nr. 2, și *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 13, p. 104.

3) L. Savelov, *op. cit.* nr. 1.

4) I. Arseniev, *Domnitorul Moldovei Gheorghe-Ștefan și relațiile lui cu Moscova*, *Arhiva Rusă*, 1896, vol. 1.

5) În *Revista Ministerului Instrucției Publice*, 1884, vol. 11. Vezi și: Mitropolitul Macarie, în *Știrile Academiei de Științe*, 1858, vol. VI; și *Curierul Teologic*, 1845, nr. 7-8.

6) Vezi: Petrușevici, *Dissertatio de paleoslav. et microrus. versionibus sacrae scripturae*, Lvov, 1888 (date biografice, p. 38); Karataev, *Descrierea cărților slavo-ruse*; Jitețki, în *Vechimea Kievului*, 1888, vol. 5; Saharov, *Tradițiile poporului rus*, vol. II.

7) Prof. Tarnovski, în *Vechimea Kievului*, 1882, vol. 2; S. Golubev, *Mitropolitul Kievului Petru Movilă și colaboratorii săi*, Kiev, vol. I, 1883, vol. II,

care au avut un rol important în destinele ortodoxiei rusești. În Rusia s'a așezat și familia lui Atanasie Condoidi († 1737)¹⁾, dascălul copiilor lui D. Cantemir și Arhiepiscopul din Vologda. Panaiot (Pavel Zaharie) Condoidi († 1760), originar din Corfu, dar venit și el din Moldova după D. Cantemir, a luat la 1733 doctoratul în medicină la Leyden, ajungând unul din cei mai însemnați savanți și administratori-legiferatori ai medicinei rusești²⁾. În vremea noastră, Vladimir Condoidi a fost mareșal de nobilime la Tambov.

Nu putem să nu pomenim pe marele cărturar al timpului, pe spătarul Nicolae Miclescu, care, suferind prigoană în Moldova, și-a sfârșit viața la 1708, în Rusia. Născut — după izvoare ruse — la 1635, el a sosit la Moscova la 1671, scriind între anii 1672—1678 mai multe opere importante. La 1676, a fost trimis în China, ca ambasador al Țarului, călătorie ce-a descris-o într'un jurnal. Dela Tobolsk la Peking, Miclescu a călătorit un an întreg; la Tobolsk, el s'a întâlnit cu Krijanici, învățatul croat, primul pan-slavist, exilat în Siberia între anii 1661—1676 pentru critica politicei moscovite în Ucraina. După moartea Țarului Alexe și disgrația boierului Matveev, care țineau la el, Miclescu a avut de îndurat și el³⁾. Se zice, că spătarul a lăsat la Iași un frate, Andrei Apostol, ai cărui fii, Ioan și Ștefan Spafariev (Spătaru), l-au urmat la 1686 pe unchiul lor la Moscova⁴⁾.

1898; N. I. Kostomarov, *Istoria Rusiei*, 1915; Bantăș-Kamenski, *Cunoaștere istorică despre Unie*; Kracicovski, *Schițe din viața uniată*; Levițki, *Unia și Petru Movilă*; *Notițele lui Petru Movilă* s'au publicat în parte în *Buletinul Eparhial al Kievului*, 1861-1862; în romanul *Sagaidacini* al lui D. Mordovțev găsim tablourile tinereței lui Petru Movilă.

1) Autorul unui panagieric dedicat, la 1714, lui Petru cel Mare. Vezi: E. Golubinski, în *Revista Pravoslavnică*. A. Titov, *Episcopul Atanasie Condoidi*, *Arhiva Rusă*, 1908, vol. 9-12.

2) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 30, p. 935.

3) I. Arseniev, *Scrisoarea lui Nicolae Spătaru către boierul A. S. Matveev, în Iulie 1675, din Eniseisk*, *Arhiva Rusă*, 1881, vol. 1, și *Nicolae Spătaru și timpul său*, *Arhiva Rusă*, 1895, vol. 7, p. 349-360; P. Stroev, *Dicționarul Bibliologic*; Pecarski, *Știința și literatura pe timpul lui Petru cel Mare*, vol. I, p. 343; Bantăș-Kamenski, *Dicționarul oamenilor însemnați ai pământului Rosienesc*, vol. V; Kedrov, *Spătaru și Aritmologia lui*, *Revista Ministerului Instrucției Publice*, 1872, vol. 1-2; *Antologia Societății istorice-filologice de pe lângă Institutul prințului Bezborodco*, la Nejîn, Kiev, 1896, vol. I; I. N. Mihailovski, *Schița vieții și a slujbei lui Nicolae Spătaru în Rusia*, Kiev, 1895, și *Operele principale ale lui Nicolae Spătaru*, Kiev, 1897; Emil Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spatar Miclescu*, Paris, 1883; Sumțov, *Operele lui Nicolae Spătaru*, Kazani, 1847; Titov, *Siberia în secolul XVII*.

4) I. Arseniev, *op. cit.*

Legăturile și mai intense, din punctul de vedere al emigrării și colonizării Românilor peste Nistru, se mențin cu Ucraina. Refugiul unui Domn al Moldovei, ca Ioan Potcoavă (1577), urmat de numeroși boieri, printre care și strămoșul familiei basarabene Hâjdeu, sau căsătoria Domniței Roxandra, fata lui Vasile Lupu (1634—1653), cu Timuș, feciorul hatmanului Bogdan Hmelnițki, precum și numeroasele năvăliri ale cazacilor, fac să sporească numărul Românilor în Ucraina. Domnitorul Moldovei Gheorghe Duca (1678—1684), numit de Sultan la conducerea Ucrainei, pornește chiar o colonizare sistematică a pământurilor de dincolo de Nistru, cu Români.

În secolul XVII găsim multe familii însemnate în Ucraina, fiind de obârșie românească. Strămoșul neamului Kossovici ¹⁾, «a intrat din Valahia în Jumdi», iar o tradiție spune că printre strămoșii familiei Kossovici au fost trei frați: Sebastian (la 1650, Mitropolitul Silvestru al Kievului), Ioan și Gheorghe.

Neamul Ivanenco ²⁾ se trage din Ivan Bogatul Ionencu — «fost în Țara Vlahilor hatman la Dubăsari, asupra întregii Ucraine (margine) de acolo», în a doua jumătate a secolului XVII. Această familie pretinde că se trage din Ivoni-Voevod (1574 — Ioan cel Cumplit?). Fiul lui Ivan Bogatul, Grigore Ivanenco, de nație valahă, la 1706 a emigrat din Moldova în Ucraina, unde a ajuns polcovnic la Dubăsari, apoi — la Brașlav. Se afirmă ³⁾ că tatăl și fiul Ivanenco au venit în serviciul lui Petru cel Mare, conferindu-se familiei lor satul Borki din jud. Cîhirin și un blazon, reprezentând capul de bour, străpuns cu spata.

La 1665, a emigrat din Moldova și Radion (Raicea) Grigore Dumitrașcu ⁴⁾, însoțit de nepotul său, Marcu, și 500 bărbați ai «tovărășiei stegarilor Valahiei», care s'au așezat în Brașlavșcina. Ajuns polcovnic, la 1673 Raicea și Marcu au fost înscriși la blazonul polon «Sas»; polcovnicul a murit la 1707, după ce a contribuit mult la popularea satelor: Bacumovca, Crupole, Berezeni și altele. Din familia Dumitrașcu au ieșit câțiva cărturari ucraineni ⁵⁾.

1) V. Modzalevski, *op. cit.*

2) *Ibidem*, și *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 24, p. 754.

3) Conte A. Miloradovici, *op. cit.*

4) V. Modzalevski, *op. cit.*

5) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 21, p. 229.

Ar fi greșit să amintim aici pe toți conducătorii de cazaci, ai căror nume ar avea o asemănare cu cele românești. Vorbim numai despre acei, care figurează oficial ca proveniți din Moldova. Așa este familia Tanski¹⁾, care se trage din frații-polcovnici Anton, din Kiev, și Vasile, din Pereiaslav. Odată cu ei a emigrat în Ucraina și Lupul Breazul, zis Lukian Brazuli, strămoșul familiei Brazuli-Brușcovski²⁾; el a participat la luptele ruso-suedeze din 1709—1711, când a fost trimis ca spion la Tighina. În ce privește familia Tanski, ea a dat Ucrainei un scriitor, din acest neam, prin femei, trăgându-se și marele scriitor Gogol. Ioani Tanski, printre primii absolvenți ai liceului Regional din Chișinău (1838), a publicat o lucrare despre *Cântece de dragoste moldovenesti*³⁾. Serghie T. Tanski a fost un cunoscut vice-gubernator al Basarabiei (1876—1886)⁴⁾.

Cea mai renumită familie a Românilor din Ucraina a fost Apostol⁵⁾, al cărei strămoș a fost cazacul Apostol (1649), din regimentul din Mirgorod. Fiul său, Efrem, a fost tatăl polcovnicului Pavel Apostol († 1678), al cărui fecior, Danilă Apostol (4 Decembrie 1658 — 17 Ianuarie 1734), între anii 1683—1727 a fost polcovnic la Mirgorod, iar ultimii ani ai vieții — hatman al Ucrainei⁶⁾. Prințul A. Lobanov-Rostovski⁷⁾ spune că părintele lui Danilă, Pavel, a fost și el polcovnic la Mirgorod (1659), coborând din boierii Valahiei, iar soția lui Pavel aparținând neamului Catargi. Fiul hatmanului, Petre († 1758), polcovnic la Lubni (1728—1757), brigadier (1758), a crescut ca ostatec la Petersburg, supravegheat de regentul Menșicov; era scriitor, a lăsat niște notițe (1725—1727) în limba franceză și rusă⁸⁾. O fiică a lui Petre Apostol s'a măritat cu generalul Matei A. Muraviov; fiul lor, Ioan (1762—1851), stingându-se familia mamei sale, s'a numit, dela 1800: Muraviov-Apostol. Era un om de o cultură vastă,

1) V. Modzalevski, *op. cit.*, și *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 64, p. 607.

2) V. Modzalevski, *op. cit.*

3) *Buletinul Regional al Basarabiei*, 1860, nr. 43, comp. A. Zașciuc, *Regiunea Basarabiei*, Petersburg, 1862, p. 496.

4) G. Bezviconi, *Amintiri din Basarabia, Convorbiri Literare*, București, 1940, vol. VI, p. 542.

5) V. Modzalevski, *op. cit.* Nu numai despre primul Apostol, dar vorbind într-o scrisoare către Petru cel Mare despre Danilă Apostol, hatmanul Mazepa îl numește «voloh». *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 2, p. 914.

6) N. I. Kostomarov, *op. cit.*, și *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 2, p. 913.

7) *Cartea genealogică rusă*, Petersburg, 1895, ed. II.

8) *Vechimea Kievului*, 1894—1895. Fratele său, Pavel, polcovnic la Mirgorod, a fost ucis la 1736, în Crimeia.

scriitor, senator, plenipotențiar al Rusiei la Hamburg și Madrid, subsecretar de Stat la instrucție. Cei trei fii ai săi au fost însușitorii revoluției «decabriste» (14 Decembrie 1825): lt.-colonelul Matei (1793—1886), lt.-colonelul Serghie (1796—1826, executat) și praporșcicul Ipolit (1806—1826) ¹⁾.

Engel ²⁾, pe mărturia rezidentului Hanovrei Weber ³⁾, afirmă că mama hatmanului Apostol se coboară din «ilustra și vechea» familie moldoveană «Catarren», ceea ce face pe genealogistul prinț P. V. Dolgorucov ⁴⁾, nepotul prințului P. S. Dolgorucov și al Sofiei Petre Apostol, să identifice acest nume cu cel al boierilor Catargi. Notăm însă, că numele familiei Apostol n'are nimic comun cu pronumele Apostol, răspândit în neamul Catargi. Numele de Catargi nu putea să fie necunoscut lui Engel ⁵⁾. Pe de altă parte, boierii Catargi apar în Moldova abia puțin înainte de nașterea lui Danilă Apostol ⁶⁾, cu atât mai puțin a mamei sale. Incât, mai curând acest «Catarren» corespunde pârălabului de Hotin, Gheorghe Izlozeanu, poreclit «Kataratos» — curatul, tatăl Doamnei Elisabeta, soția lui Ieremia-Vodă Movilă ⁷⁾.

Despre familia ucraineană Afendic se știe ⁸⁾ că, moșierul din Lvov, «grecul» Simeon Afendic, a fost la 1704 pârălab de Soroca și s'a refugiat la 1711 în Rusia, unde a ajuns polcovnic «al regimentului Volohilor». Conte A. Miloradovici ⁹⁾ mai adaogă că polcovnicul «corpului de Valahi» S. Afendic, de nație moldovan, avea un hrisov din 29 Iunie 1712 (1704), pentru niște moșii în Moldova. Fiul său, Anton, a fost rotmistrul, iar fiul lui Anton, Ioan — «bunciujnâi tovarăș». După alte izvoare ¹⁰⁾, ascendentul familiei a fost Petre Simeon Afendic, pârălab de Soroca la 1704.

1) *Cartea genealogică rusă*, ed. Vechimii Ruse, Petersburg, 1875, vol. I, p. 122, 235, 375. 377, și *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 39, p. 194.

2) *Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Kosaken*, Halle, 1796.

3) *Das Veränderte Russland, 1721—1740*.

4) *Cartea genealogică rusă*, 1854—1857.

5) Figurând de ex. în *Commentariorum Chotinensis belli*, de Iacob Sobieski, Danzig, 1646.

6) G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, op. cit. p. 187.

7) S. Zotta, *Arhiva Genealogică*, VII—IX 1913, p. 178 și urm., X—XII 1913, p. 230 și urm., și N. Iorga, *Revista Istorică*, 1924.

8) V. Modzalevski, op. cit.

9) Op. cit.

10) V. Modzalevski și V. Lucomski, op. cit.

Mai complicată este originea neamului lui Andriaș Dimitrie Malama ¹⁾, emigrat la 1700 din Dubăsarii din Valahia (Moldova). Dela 1709, el a fost polcovnic, la 1726 fiind numit la conducerea Volohilor din armata rusă; a murit înainte de 1730. Malama era însurat cu Irina Bulățel, fata lui Varlam Tihon Bulățel, polcovnic al regimentului Moldovenesc (1782). Alexandru Ioan von Malama a fost recunoscut, la 1787, baron în Germania, în calitate de urmaș al fraților Gheorghe și Ștefan Malom din «Egerbegy» din Transilvania, privilegiați la 1653 de Gheorghe II Racozy. Vladimir VI. Malama, absolvent al colegiului Alexandru din Petersburg, ofițer al gărzii și mareșal al nobilimii la Ecaterinoslav, mort la 1935 la Nice, a fost fiul mareșalului VI. Malama și al Verei Ioan Sinelnicov. În ce privește familia Bulățel (Bulațeli), polcovnicul Varlam Bulățel s'a distins sub domnia Împărătesei Elisabeta, din fiul său, generalul Ilie, coborând linia familiei așezată la Harcov ²⁾. Se mai cunoaște polcovnicul gărzii imperiale Atanase Grigore Bulățel, așezat la Ecaterinoslav, al cărui fiu, Nicolae, a fost și el polcovnic ³⁾. Principele Petru de Oldenburg s'a căsătorit morganatic, la 1868, cu Maria Bulățel, iar Pavel Teodor Bulățel a fost un cunoscut fruntaș naționalist. Nu numai Malama, dar și familia Pușkin, cu multiplele ei ramificații, se trage din Transilvania, coborând din Ratșa, care a emigrat de-acolo în Rusia, în secolul XII ⁴⁾. La fel și familia Erdeli, așezată în Rusia la 1755 ⁵⁾, care a dat în Sudul țării câțiva fruntași ai vieții publice și generali.

Emigrări mai mari ale Românilor, în Rusia, au avut loc pe vremea Împăratului Petru cel Mare ⁶⁾. Încă înainte de D. Cantemir, la 1707, volohul Apostol Chigheciu a intrat în serviciul Rușilor. Era să fie numit comandant al «steagului Voloh», dar nu s'au prezentat destui oameni, încât compatrioții săi au fost detașați în diferite unități militare. La 1740, li s'a aprobat dreptul de improprietărire în Ucraina. S'a format totuși un

1) V. Modzalevski, *op. cit.*

2) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 8, p. 892.

3) Conte A. Miloradovici, *op. cit.*

4) Conte A. Bobrinski, *op. cit.*

5) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 81, p. 1.

6) Pentru epoca aceea, a se vedea și: *Legăturile Românilor și ale Slavilor din Sud sub Petru cel Mare*, de profesorul basarabean A. Kociubinski, în *Revista Ministerului Instrucției Publice*, 1892, CLXII.

«corp al Volohilor», condus la 1738 de prințul Cantemir. La 1742, «Volohilor» li s'a ordonat să se așeze în părțile Orenburgului, admițându-se, la 1761, trecerea unora dintre ei din Polonia în regiunea Ecaterinoslav ¹⁾.

După nereușita luptei dela Stănilești (1711), în Rusia s'au refugiat Domnitorul Dimitrie Cantemir, urmat de un număr foarte mare de boieri și slujbași ai Moldovei. Literatura istorică despre familia Domnitorului este foarte bogată, încât ar necesita un studiu separat. A scris despre neamul său și D. Cantemir însuși, vorbind despre tatăl său (1716), după afirmația Cantemireștilor originea lor fiind considerată din Tătari, botezați la 1540, printre ascendenții neamului fiind și Tamerlan ²⁾. Afară de câțiva cărturari, care dedică cercetările lor familiei Cantemir ³⁾, aproape toți genealogiștii ruși înșiră și ei spița neamului ⁴⁾. Dar cercetările mai recente ale unor istorici români stabilesc că neamul Cantemir, se trage din Moldovenii Silișteanu (sec. XV) și numai începând cu tatăl lui Dimitrie, Constantin-Vodă (1685—1693), a fost numit—în cinstea mârzacului de Bugeac—Cantemir.

Fiul lui Constantin-Vodă și al Anei Bantăș († 1677), Dimitrie Cantemir (1673—1723), a fost un celebru savant al epocii sale, membru al Academiei europene, autor al unor importante studii istorice, Domnitor al Moldovei (1710-1711), care în urma alianței cu Petru cel Mare și a campaniei nereușite împotriva Turcilor, a trebuit să caute un refugiu în Rusia ⁵⁾. La 1711, i s'a recunoscut la Moscova titlul de «prinț serenissime» și i s'au conferit latifundii; Cantemir a murit la moșia sa—Dmitrovsk, în părțile Orlovului, și, adus la Moscova, a fost înmor-

1) Dicționarul Enciclopedic Rus, vol, 13, p. 104.

2) Ibidem, vol. 27, p. 314 și urm.

3) T. Bayer, *Istoria despre viața și faptele Domnitorului Moldovei Constantin Cantemir*, trad. lui N. Bantăș-Kamenski, Moscova, 1783. I. Șimko, *Date noi la biografia prințului Antioh D. Cantemir și ale rudelor sale apropiate*, Petersburg, 1891. În Basarabia a scris *Despre Cantemirești*, G. Gore, în *Buletinul Guvernial al Basarabiei*, 1867, nr. 19. A. Titov a publicat o scrisoare a lui D. Cantemir către contele G. Golovkin, în *Cetirile Societății de istorie și Antichități din Moscova*, 1909, nr. 3.

4) Cea mai reușită spiță la prințul A. Lobanov-Rostovski, *op. cit.*

5) Pentru campania din 1711 sunt interesante scrierile contemporane: prinț M. Șcerbatov, *Jurnalul Împăratului Petru cel Mare*, Petersburg, 1770-1772, și *Istoria războiului suedez, corectată de mâna lui Petru cel Mare*, Petersburg, 1870; contele B. Șeremetev, *Jurnalul militar de campanie, 1711—1712*, Petersburg, 1890; vezi și: A. Mășlaevski, *Feldmareșalul Șeremetev și jurnalul său*, Petersburg, 1898.

mântat în cripta familială din mănăstirea Nicolski. La 1935, osemintele Domnitorului au fost aduse la Iași și depuse la biserica Sf. Trei Ierarhi. Prima soție a lui Dimitrie a fost Casandra (1682—13 Mai 1713), fata Domnitorului Țării Românești Șerban Cantacuzino, iar a doua — prințesa Anastasia Ioan Țrubețkoi (4 Octombrie 1700—27 Noembrie 1755), fată de feldmareșal, doamnă de onoare, măritată apoi cu feldmareșalul landgraf Ludwig-Wilhelm de Gessen-Gomburg. Din prima căsătorie, la Constantinopol s'a născut la 10 Septembrie 1709, murind la Paris la 31 Martie 1744, scriitorul prinț Antioh Cantemir, unul din promotorii literaturii ruse ¹⁾, șambelan, diplomat la Londra și Paris ²⁾.

Dintre copiii lui Dimitrie, Constantin, căsătorit cu prințesa Golițan, s'a judecat cu mama sa vitregă ³⁾, luând și dela Antioh marea parte a succesiunii părintești. Un alt frate, Șerban, a dedicat, la 1714, un panageric lui Petru cel Mare. O fire aleasă a fost Maria († 9 Septembrie 1757), sora care menținea o vie corespondență cu Antioh, o femeie cultă, pe care Petru cel Mare o dorea de soție ⁴⁾. Cealaltă soră, Ecaterina-Smaranda (19 Noembrie 1720—2 Noembrie 1761, la Paris), căsătorită cu ambasadorul prinț D. M. Golițan, doamnă de onoare și filantroapă, a testat 20.000 ruble pentru trei burse, pentru studierea medicinei în străinătate. Copiii lui Dimitrie-Vodă n'au lăsat urmași, încât ultimii Cantemirești au fost succesorii lui Antioh-Vodă (1695—1700 și 1705—1707), fratele lui Dimitrie. Fiul lui Antioh-Vodă, Constantin († 1776), a fost lt.-general, căsătorit de trei ori: cu Balș, Golovin și Passek. El a lăsat o fată, Maria Câmpineanu ⁵⁾, și un fiu, colonelul Dimitrie (1749—1820, la Kiev);

1) Sementcovski, *A. D. Cantemir, viața și opera lui literară*, Petersburg, 1893, și *Ascendentul literaturii noastre satirice*, *Curierul Istoric*, 1894, vol. 3. Biografia de Stotunin, în opere complete. Analiza operei, de Dudășkin, în *Contemporanul*, 1848. D. N. Maicov, în *Vechimea Rusă*, 1897. Traducerile satirelor, în franceză de Venouty (1746), în germană de Spickler (1756), în română de Al. Donici și C. Negruzzi (1838). Comp. și V. Alexandrenco, *La biografia lui A. Cantemir*, Varșovia 1896.

2) V. Alexandrenco, *Relația din Londra*, Moscova, 1892, și Stotunin, *Prințul A. D. Cantemir la Londra și Paris*, *Curierul Europei*, 1867 și 1880.

3) Korsacov, *Rusia veche și nouă*, 1879, vol. X.

4) Pentru bibliografie a se vedea: A. Kidel: *Maria Cantemir, Viața Basarabiei*, 1934, VI, p. 329, și VII-VIII, p. 433.

5) În anii 1806—1808, colonelul D. Cantemir a rugat pe nepotul său, stolnicul Constantin Câmpineanu, ispravnic la Buzău, să cerceteze soarta moșilor familiei Cantemir în Moldova. Recomanda senatorului Kușnicov pe lo-

acești doi din urmă Cantemirești erau declarați nebuni și ținuți arestați (Dimitrie timp de 17 ani) în cetatea din Reval, deoarece pretindeau la drepturile lor de Domnitori ai Moldovei. În Rusia, pe Cantemirești i-au moștenit familiile Șahovskoi și Passek.

Fiul lui Dimitrie-Vodă Cantemir, Matei, a fost căsătorit cu prințesa Lobanov-Rostovski. De aceea, probabil, genealogistul prinț A. Lobanov-Rostovski ¹⁾ se ocupă în special de familiile Cantemir și Bantâș, din care se trage mama Domnitorului. Teodor Bantâș, boier moldovan, decedat la Iași pe la 1675, avea două fiice: Ana, măritată cu Domnitorul Constantin Cantemir, și Anisia, soția lui Artemie Bantâș. Artemie a lăsat trei copii: Vasile, emigrat la 1717 în Rusia și decedat la 1759, la Belgorod; Maria († 1759), măritată cu căpitanul Const. Bragă († 1739), emigrați la 1711 în Rusia; și Sofia († 1764), măritată de două ori: cu Constantin Ursu Bantâș, mort înainte de 1711 la Iași, apoi—cu postelnicul Ioan Ioan Vracniță, mort la 1740, în Rusia. Fiul Sofiei și al lui G. Ursu Bantâș, Nicolae (1703—1739), a însoțit la 1711, în Rusia, pe mama sa. El s'a însurat cu Ana († 1770), fata «grecului» Ștefan Const. Zertis-Kamenski (1660—1722) ²⁾, originar din Moldova, care în Polonia a obținut numele de Kamenski al blazonului «Sulima» și a fost translator al hatmanului Mazepa ³⁾. Fratele Anei, Amvrosie Zertis-Kamenski, a fost Arhiepiscop la Moscova, omorât la 16 Septembrie 1771, pe vremea ciumei ⁴⁾. Fiul lui Nicolae Bantâș, Nicolae Bantâș-Kamenski (1737—1814), a fost un cunoscut istoric și director al arhivelor Ministerului de externe, la Moscova ⁵⁾. Fiul său, Dimitrie (1788—1850), guvernator la Tobolsk și Vilna, vestit istoric și el,

gofătul Const. Dudescu, fiul contelui Nicolae Dudescu (mama lui Nicolae a fost Domnița Maria Antioh Cantemir), și pe copiii lui Scarlat Câmpineanu, fratele lui Constantin. Corespondența sa cu generalul Prozorovski și dosarul din Arhiva Senatorilor (nr. 404) l-a publicat I. N. Halippa, în *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, Chișinău, 1907, vol. III, p. 484.

1) *Op. cit.*; *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 5, p. 10; contele A. Bobrinski. *op. cit.* vol. II, p. 302; *Gherbovnic*, IV, 138; *Cartea genealogică rusă*, ed. *Vechimii Ruse*, *op. cit.* vol. I, p. 128.

2) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 24, p. 576.

3) D. Bantâș-Kamenski a și scris: *Viața lui Mazepa*, Moscova, 1834. Vezi și biografia lui T. Umanet, Petersburg, 1897, și P. Rossiev, *Locul unde a murit (Tighina) și a fost înmormântat (Galați) Mazepa*, *Curierul Istoric*, 1906, vol. 6, p. 902.

4) D. Bantâș-Kamenski, *Viața Prea Sfințitului Amvrosie Zertis-Kamenski*, Moscova, 1813.

5) Autorul multor scrieri, printre care: *Descrierea lucrărilor Moldovei și Valahiei*, 1797, *Lucrările despre emigrările în Rusia ale străinilor*, 1798.

trimis în Serbia, a scris: *Călătoria în Moldova, Valahia și Serbia* (1810).

O familie tot așa de însemnată, care se trage din boieri volohi ¹⁾, este Herascov. Sunt urmașii ²⁾ căpitanului Udre-Andrei Herescu, fiul lui Constantin al lui Nicul (căsătorit cu fata lui Radu Năsturel), al cărui tată a fost postelnicul Constantin Herescu. Udre a urmat la 1711 pe D. Cantemir în Rusia. O fiică a sa, Maria, era măritată cu Matei Cantacuzino, căpitan al gărzii, iar fratele ei, Matei († 1734), căpitan al gărzii, căsătorit cu prințesa Ana Danilă Druțki-Socolinski, lăsă trei fii: Alexandru, lt.-general, Petre, consilier de stat, și Mihail (25 Octombrie 1733—27 Septembrie 1807), născut la Pereiaslav și decedat la Moscova. Consilier tainic efectiv, scriitor, curator (1778) și reorganizator al Universității din Moscova, Mihail Herascov s'a manifestat printre promotorii cei mai distinși ai culturii în Rusia ³⁾.

La fel, contele A. Bobrinski ⁴⁾ vorbește despre refugiații din 1711 — Codreanu. Simeon Codreanu, treti-spătar, căsătorit cu Safta, fata jîtnicerului Moțoc, a fost recunoscut nobil și a obținut la 1718, o moșie în regiunea Kursk. Dintr'o ramură a acestei familii, rămasă în Moldova, se trag nobilii basarabeni Bosie-Codreanu. Simeon a fost fiul lui Ioan Roșca, zis Codreanu, deoarece el a fost un timp îndelungat vel-căpitan al Codrilor Orheiului; tatăl său, Grigore Matei Roșca, a fost fratele Roxandrei, soția spătarului Dediul, părinții Anei Mihail-Vodă Racovița ⁵⁾.

Despre alți Români, refugiați la 1711, Vreme, pomenesc același conte A. Bobrinski ⁶⁾ și *Știrile Comisiei savante guberniale a arhivelor din Tambov* ⁷⁾. A emigrat căpitanul moldovelesc Toader Timotei Vreme, urmașii căruia purtau pe blazon un cap de bour negru ⁸⁾, o semilună de aur pe un câmp roșu

1) Contele A. Bobrinski, *op. cit.*

2) P. N. Petrov, *Istoria neamurilor nobilimii ruse*, Petersburg, 1886.

3) Biografia, de Hmârov, în opere complete. Vezi și: *Arhiva Rusă*, 1873, vol. 10, și *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 73, p. 156.

4) *Op. cit.* vol. II, p. 456, Gherbovnic, XII, 129.

5) *Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia, la 1821*, partea II, și spița neamului, confirmată la 10 Iunie 1816 de Scarlat-Vodă Kallimah, în arhiva d-lui inginer N. Bosie-Codreanu (București).

6) *Op. cit.* vol. II, p. 456.

7) Tambov, 1904, vol. XLVII, *Material pentru istoricul nobilimii din Tambov, Penza și Saratov*, de A. N. Narțov.

8) Capul de bour străpuns găsim și pe blazoanele familiilor: Maliavski, Socolovski, Cihacev ș. a.

și o sabie, ridicându-se de-asupra coifului trei pene de struț, doua albe, iar cea de mijloc, roșie. Natalia Alexe Martânov s'a măritat cu Timotei Vremev (n. 1774), consilier colegial, fiul lui Miron și nepotul căpitanului Toader.

Din scrierile despre Dimitrie Cantemir ¹⁾, printre care mărturiile hatmanului Ioan Neculce, refugiat și el pentru un oarecare timp în Rusia, apar încă zeci de nume de Români așezați la 1711 în țara Moscoviților : Ioan Banar, Ioan Buhuș, Miron Gafencu, Grigoraș și Nicolae Hâncu, Procopie Caraiman-Culicovski, Nour, Palsalii, Sandu Nacul, Carp-sulgerul, căpitanul Constantin Racoviță, Mihalache și Barbu, feciorii vornicului Sturdza, Ioan Aslan, Constantin Beldiman, căpitanul de darabani Bragă, polcovnicul Merescul, Dimu-sulgerul, Istrate Cârțar, vornicul Ștefan Luca, paharnicul Gheorghe Hrizescu, Moțoc, Mogâlde, banul Sava Zmuncilă, frații-căpitani Teodor și Pascal, frații Ioan, Constantin și Nour Zarul, Pavel Rugină, Eftimie Racliș, Enache Scherlet, Iordache Ursuliță, Nicolae Ciutea, Iordache Aristide-ușierul, Constantin Pârcălabu-medelnicerul, Dima-baș-bulucbașa, Ioan Mutu, Dubaș, Aga Dumitru, armașul Nicolae, stolnicul Gheorghe Mecinic (Spătaru) și altele.

Lui Procopie Caraiman-Culicovski ²⁾, polcovnic al regimentului din Harcov, Petru cel Mare i-a conferit moșii, ce le-a moștenit fiul său, Gheorghe (1727), feciorul mai mare, Constantin, fiind ucis la 1719. Și această familie poartă pe blazon un cap de bour; un reprezentant al ei, ofițer, s'a însurat cu sora Împăratului Nicolae II și trăiește în Danemarca.

În afară de zeci de însemnați cărturari, Românii au dat Rusiei pe însuflețitorii principali ai învățământului superior : Petru Movilă — la Kiev, Cantemireștii — la Petersburg, Mihail Herascov — la Moscova și Vasile Carazin — la Harcov. Bunicul lui Carazin ³⁾, un « grec » Caragea (după alții — urmaș al unui Arhiepiscop din Târnova, din Bulgaria), s'a refugiat în Rusia împreună cu D. Cantemir. Feciorul lui Caragea, Nazarie Carazin,

1) T. Bayer, *op. cit.* Comp. diploma lui Petru cel Mare conferită refugiaților, scrisoarea lui D. Cantemir către cancelarul Golovkin, la 4 Martie 1719, și altele.

2) Conte A. Bobrinski, *op. cit.*

3) G. Danilevski, în *Vechimea Ucrainei*; Bagalei, *Activitatea culturală a lui V. N. Carazin*. O biografie, de Abramov, și *Dicționarul Enciclopedic Rus.*, vol. 27, p. 424.

a ajuns polcovnic; el a luptat împotriva Turcilor în Țara Românească, unde a scăpat numai datorită sacrificiului spătarului Pârvu Cantacuzino, ucis la 15 Decembrie 1769, la asediul mănăstirii Comana. Intemeietorul Universității din Harcov, Vasile (30 Ianuarie 1773 — 4 Noembrie 1842), a fost fiul acestui Nazarie. O importantă activitate literară și de pictor-etnograf a avut și nepotul lui Vasile, Nicolae N. Carazin.

La 1711, se așează în părțile Harcovului un oarecare Dicescu, mai apoi reîntors în Moldova¹⁾. Fiul său, comisul Iancu Dicescu, se înapoiază la 1739 în Rusia și se așează în regiunea Herson. Pavel Gore crede greșit că această familie se trage din Diicu Buicescu din Țara Românească, deoarece prințul A. Lobanov-Rostovski²⁾, vorbind despre Cantacuzino, admite eroarea de-a numi pe soția lui Drăghici Cantacuzino, Păuna, fata logofătului «Dicescul-Buncescul» (Diicu Buicescu). Fiul (sau nepotul) lui Iancu Dicescu, Arsenie, secund-maior (1777), s'a însurat cu fata lt.-generalului Ioan Nicoriță, strănepot și el al unui refugiat din 1711 — feciorul hatmanului moldovan Nicoriță, omorît de Turci. Nicoriță (arătați și «Sârbi»), la 1810 au obținut diploma pentru blazon, iar doi ani mai înainte, prin Divanul dela Iași, generalul a cerut restituirea moșilor strămoșești, Șirăuți și Corjăuți³⁾. Feciorul lui Arsenie Dicescu, Ioan, a fost căpitan de marină, numit în timpul războiului cu Turcii, dintre anii 1806—1812, prefect de poliție la Iași; era bunicul lui Pavel V. Dicescu (1837—1909), fruntașul naționalist din Basarabia⁴⁾.

În regiunea Harcovului, la 1711, s'au mai așezat familiile Buzescul, Gredescul, Herescul, Merescul și o altă linie a neamului Dicescul. Ele au obținut mai multe moșii în județul Kupenski, care poartă și astăzi nume de: Gredesculeanca, Buzesculeanca etc. În primele generații, acești Români au fost militari, păstrau obiceiurile și limba strămoșească, mai cu seamă în rugăciuni. La moșia Svecennaia s'a născut Nicolae Andrei Gredescul, al cărui bunic, Procopie, se ținea de tradiții moldovenești; Nicolae a absolvit liceul și facultatea de drept la Harcov, și-a dat doctoratul în drept și procedură civilă la Kazani, la

1) P. Gore, *Notițe, op. cit.*

2) *Op, cit.*

3) I. N. Halippa, *op. cit.* vol. II, p. 383. Dosarul nr. 232, din Arhiva Senatorilor.

4) Arhiva d-lui Victor P. Dicescu (Chișinău).

1905 a ajuns decan al Facultății de drept din Harcov, fiind unul din savanții care au introdus elementul sociologic în drept. Ales deputat în Duma Statului, a fost vice-președinte liberal și a iscălit faimosul protest-apel din Viborg, împotriva dizolvării Dumei. Și-a pierdut catedra, continuând să conferențeze la cursurile feminine Bestujevski, la Institutul psiho-neurologic, la Politehnica din Petersburg, unde trăia încă nu de mult, bătrân paralizat, în vârstă de aproape de 80 ani¹).

Un alt cunoscut savant era Vladislav Petre Buzescul (1858-1931)²), decanul Facultății de istorie și filologie din Harcov. Născut la Popovca din regiunea Harcovului, el a și murit în acest oraș. A fost urmașul unor nobili moldoveni, stabiliți la Izium. Studiile le-a făcut la Harcov, publicând apoi un șir întreg de opere monumentale: *Pericles* (1889), *Politica ateniană a lui Aristoteles* (1895), *Introducerea în istoria Greciei* (1904), *Istoria democrației ateniene* (1909), și altele. Elenist cu renume mondial, la 1922 proclamat membru al Academiei, a prezentat mai târziu încă un studiu important: *Istoria universală și reprezentanții ei în Rusia în secolul XIX și la începutul secolului XX*, (Petersburg, vol. I, 1929, vol. II, 1931).

Celebrul profesor Ilie Mecinikov (1845—1916), vice-președinte al Institutului Pasteur din Paris, a fost și el de obârșie românească, din părțile Harcovului (Mecinic-Spătar, din 1711). Mecinikov este creatorul embriologiei comparative a nevertebratelor, a teoriei imunității etc.

Numai în *Calendarul cu adrese* al nobilimii din Harcov, pe anul 1897, găsim următoarele familii de origine românească: Ionin, Afrosimov, Ștefanovici, Delariu, Kossovici, Grigorosulo, Abaza, Bantâș, Vremev, Zamfiropol, Pullo (general), Bulățel, Gredescul, Mecinikov... L. Savelov³) amintește pe: Apostolov (Tveri), Apostol-Chigheciu (Harcov), Vreme, Hâjdeu (Voronej), Ghica, Gornescul (Harcov), Camaraș (Tveri), Mecinikov, Moghilă, Proteanul (Harcov)... Regiunea Kursk enumără printre nobilii ei pe: Logofăt, Grigorosulo, Ofrosimov... În regiunea Voronejului se găsea un sat Lazovca, iar în vecinătate, în părțile Orlovului,

1) Amintirile d-lui magistrat Victor Ntc. Ivancenco (Chișinău), ginerile prof. Gredescul.

2) *Necrolog*, în *Revue des études slaves*.

3) *Indexul bibliografic pentru istoria, heraldica și genealogia nobilimii ruse*, Ostrogojsk, 1897, ed. II.

scriitorul Mințlov amintește pe un coboritor al refugiaților din 1711, pe moșierul Lazo, urmașul maiorului Andrei Denis Lazo, aghiotantul prințului Potiomkin ¹⁾).

Din Ucraineni, cităm pe: Ciocan (Cecan, sec. XVIII), Varzaru, Galciun, Harmaș, Galagan, Leonov, Ciorbă (general de pe vremea Ecaterinei II), Vornicov, Merculov (frații S. D. și N. D. Merculov au fost președinții guvernului provizoriu din Priamur, în timpul revoluției ruse), Vadov (generalul Pavel Ioan Vadov, în serviciu dela 1804), Răutski, Răut... Galagan ²⁾), au fost urmașii polcovnicului din Cihirin, Ignate Ioan († 1748), familia sa stingându-se cu Grigore Pavel Galagan (1819—1888), numele acesta moștenind nepoata de soră a celui din urmă, contesa Ecaterina Pavel Komarov, măritată cu lt.-generalul conte C. I. Lamsdorff-Galagan (1841-1900). Adesea ori, dela toți aceștia se formează toponimia așezărilor. În regiunea Harcovului apar astfel: Volohovca, Volohov, Balacleia-Voloșscaia, conferită de Petru cel Mare stolnicului Dimitrie Enache, Cut-Valah—polcovnicului Ilie Abaza, etc.

Pentru roirea familiilor moldovenești în Rusia, este caracteristic cazul neamului Abaza, despre care găsim multe izvoare istorice în studiile românești. Ilie Andrei Abaza ³⁾, vornic de Botoșani, la 1676 a obținut un hrisov pentru moșiile moștenite în Moldova, iar la 25 Mai 1711, în orașul polon Iarov, a jurat credință Rusiei ⁴⁾. Ilie era căsătorit cu Elisabeta, fata clucerului Toader Rusu și a Mariei, fiica lui Miron Bucioc și a Tudoscăi Buhuș din Boldești. Din această căsătorie s'au născut numeroși copii: 1) Luchian, rotmistru de landmiliție, însurat cu Elena, fata logofătului Constantin (?) Sturdza, pe care P. Gore ⁵⁾ îl considera

1) P. Lazo, *Notițe despre familia Lazo, Din trecutul nostru*, Chișinău, 1936, nr. 31—34, p. 129.

2) V. Modzalevski, *op. cit.*

3) V. Rummel și V. Golubțov, *Antologia genealogică a familiilor nobile ruse*, Petersburg, 1887. vol. I; *Dicționarul Enciclopedic Rus* vol. 1, p. 10.

4) Mitropolitul Ghedeon și hatmanul Antohie Jora au condus partidul «moscovit» din Moldova; iar, în ajunul campaniei din 1711, Ilie Abaza și Ioan Mirescul pleacă la Kiev și Moscova. N. Iorga, *Carol XII și Petru cel Mare în țerile noastre* (1709-1714), *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXXIII, București, 1910.

5) Notă pe marginea volumului. Majoritatea operelor genealogice citate în text, le-am folosit din biblioteca d-lui avocat Aurel P. Cazacu (Chișinău), care le avea din biblioteca lui P. Gore. O mare parte din însemnările noastre le-am făcut acum cinci ani, fără să menționăm pagina operelor citate, ceea ce este deocamdată ireparabil.

identic cu paharnicul Chiriac Sturdza ; copiii lor : Ioan, căpitan al regimentului moldovenesc (celui vechi) de husari ; Antioh, căpitan și el, ucis în războiul cu Nemții ; Vasile, vahmistru al regimentului moldovenesc ; și Constantin, praporșcic al aceluiași regiment, însurat cu Ana, fata rotmistruului Grigore Grosul ; 2) Ioan (n. 1693), rotmistru de landmiliție, însurat cu Alexandra (n. 1705), fata lui Gheorghe Moțoc ; copiii lor : Constantin (n. 1732), porucic de husari și asesor la tribunalul penal din Harcov, căsătorit cu Daria, fata lui Nicolae Arnautov ; Alexe (1734—1781) ; Ioan, vahmistru al reg. moldovenesc ; Grigore și Maria, măritată cu podpolcovnicul Iacob Danul ; 3) Eustate, rotmistru de landmiliție la Harcov, însurat cu Csenia, fata boierului Ștefan Kazimir ; copiii lor : Ioan, porucic al regimentului din Harcov ; Andrei, secund-maior al reg. moldovenesc și Ahtârski, mareșal al nobilimii din jud. Zologhevski (1783—1789), căsătorit cu Maria, fata sutașului Vasile Savici, și decedat înainte de 1815 ; Vasile, secund-maior, ucis la asaltul Silistrei ; Teodor, porucic al reg. Seleghinski, mort de ciumă la Cafa (Crimeia) ; și Maria, măritată a doua oară cu podpolcovnicul Const. Ciutea ; 4) Constantin († 1762), translator al Colegiului de externe ; 5) Nicolae, premier-maior al reg. Arhanghelogorodski, căsătorit cu Tatiana, fata sutașului Gherasim Covanico ; fiul lor, porucicul Vasile, a fost tatăl consilierului de stat efectiv Aghei (1782—1852), căsătorit cu Parascovia Loghin Manzei ; fiul lui Aghei, Alexandru (1812—1895), a fost ministru de finanțe (până la 1881) ; 6) Maria, măritată cu rotmistruul Teodor Ilie Merescul, și 7) Ana, măritată cu rotmistruul Teodor Apostol-Chigheciu. Înșirăm toate aceste înrudiri, deoarece din ele reiese numărul mare al Românilor refugiați la 1711. Mai amintim pe Constantin Abaza, omul de încredere al sârdarului Lupu din Chișinău, care informa pe Ruși în timpul războiului din anii 1735—1739 ¹⁾ ; pe Nicolae Sava Abaza (1837—1901), care a condus Crucea Roșie, la Chișinău și Iași, pe timpul războiului din 1877—1878, scriind și două volume despre : *Crucea Roșie în dosul armatei, la 1877—1878* (Petersburg, 1880—1882) ; pe Constantin C. Abaza (1840—1905), pedagog, autor de schițe din viața militară, așezat în cele din

1) A. Kociubinski, *Contele A. I. Ostermann și împărțirea Turciei*.

urmă la Ismail, unde el a exercitat funcția de judecător de pace ¹⁾.

Dănilă Iancov, privilegiat la 1723 și confirmat drept nobil la 1729, face parte și el din emigranții din 1711. Conte A. Bobrinski ²⁾, care vorbește despre Iancov, amintește și pe generalul (1826) Constantin Benderski, dela 1792 în serviciul Rusiei, fiind un refugiat din Bender (Tighina). Aceasta nu înseamnă, însă, că un Izmailski este de origine din Ismail : colonelul Pugaciovski, luptând la Ismail, când a aflat de răscoala lui Pugaciov, și-a schimbat numele în felul acesta ³⁾. Un fiu nelegitim al feldmareșalului Rumianțov purta numele de Cagulski. Conte A. Bobrinski ⁴⁾ mai vorbește despre : Voloșinov (1826), generalul Apostol Spiridon Costanda (1864), Voloșinski (1869), Cantemirov (1873) ș. a.

În *Spisocul nobililor înscriși în cartea genealogică a nobilimii guvernământului Podolia* ⁵⁾ sunt enumerate câteva familii de obârșie românească : Apostolov (din Taurida, 1882), Benescul (1843, cartea VI a nobilimii de neam), Vaida (din Poltava, 1889), Hâjdeu (1847, cartea VI, Tadeu și frații săi)... Generalul Benescul, în timpul izbucnirii revoluției din 1917, a preluat conducerea corpului II de armată din Caucaz, ce i s'a oferit de demagogul praporșcic Remnev, înlăturându-se astfel dela comandă generalul Mehmandrov. Faptul a trezit indignarea vie a generalului S. L. Marcov, care l-a acuzat pe Benescul de incorectitudine ; la 1 Aprilie 1917, Benescul, un om slab de fire, s'a sinucis ⁶⁾.

Toate războaiele cu Turcii aduceau, în consecință, emigrările românești, în Rusia pravoslavnică. Dar din timpul lui D. Cantemir nu s'a produs o emigrare în masă decât la 1792.

1) Ca bibliografie pentru cercetarea familiei Abaza, P. Gore mai recomandă : a) L. Savelov, *Indexul bibliografic op. cit.* b) *Gramota de conferire a lui Petru cel Mare volohului Abaza pentru pământuri și țărani la 1718*. Bagalei, *Material pentru istoria colonizării și a moravurilor marginei de stepă a Statului Moscovit* ; c) *Nobilimea Harcovului* ; d) Barsucov, în *Revista izvoarelor și a literaturii genealogice ruse*, Petersburg, 1887 ; e) *Gherbovnicul Obștesc*, XV, 109 ; f) *Spisocul nobililor guberniei Poltava*, Poltava, 1898.

2) *Op. cit.* Am donat la 1941, Bibliotecii Academiei Române, prețioasele patru volume conținând opera completă a contelui A. Bobrinski și *Cartea genealogică rusă*, ed. *Vechimii Ruse* (*op. cit.*).

3) Conte A. Miloradovici, *op. cit.*

4) *Op. cit.*

5) Camenița-Podoliei, 1897.

6) Generalul A. Denikin, *Schițele tulburării ruse*, Paris.

Cancelarul rus, contele Bezborodco¹⁾, care la 1791 conducea tratativele de pace la Iași, scria la 12 Noembrie Impărătesei Ecaterina II-a, despre vistierul Ioan Cantacuzino, care, împreună cu logofătul Palladi, informează pe Ruși și influențează pe compatrioții săi pentru a emigra în Rusia. Dacă Cantacuzino n'ar fi murit, peste trei zile ar fi fost ucis de Turci, care au trimis din Constantinopol oameni ca să-i aducă capul său. El n'a plecat mai înainte în Rusia, deoarece cumnatul său, Ghica, a fost ridicat la domnie. Feciorul lui Ioan, Matei Cantacuzino, ginerele lui Kallimah-Vodă, ucis la 1769, fiindcă fusese bănuț de prietenie cu Rusia, este corespondentul permanent al Rușilor; fiii săi studiază la liceul militar «Grecesc» din Rusia. Deși bolnav, Matei s'a hotărât să se mute în Rusia. Bezborodco a alăturat la raportul său și cererea văduvei lui I. Cantacuzino, despre care secretarul Impărătesei, Hrapovițki, scrie în jurnalul său: «s'a ordonat de-a pregăti, după propunerea contelui Bezborodco, ucazul de conferire a satelor Kneaghinei Cantacuzino».

La 28 Decembrie 1791, Bezborodco face un raport amănunțit despre boierii care vor să emigreze și felul cum ar fi trebuit să fie despăgubiți. Cel dintâi este fostul vornic și vistier, Matei Cantacuzino, un om bogat. Urmează vornicul și vistierul Scarlat Sturdza, un fruntaș de o destoinicie rară și bun pentru a fi folosit în serviciu, care a depus o stăruință mare la negocierile de pace la Iași, mai ales când se desbăteau punctele contradictorii și când Sturdza a trebuit să se opună cumnatului său, Moruzi-Vodă; el ar trebui să obțină gradul de consilier de stat efectiv și vreo 700—800 șerbi (odată cu pământul pe care locuiau) în guvernământul Poloțcutui, după cum a obținut 800 șerbi, la 1775, Arghire Bastangialu. După Sturdza figurează vornicul Gheorghe Ghica; hatmanul Constantin Ghica, care a studiat la Petersburg (câte 400—500 șerbi); hatmanul Ilie Catargi, ginerile nefericitului Ghica-Vodă, un om care s'a stăruit pentru armată și mai poate servi (consilier de stat și 400 șerbi); vornicul și fostul vistier Gheorghe Balș, un om cu avere; vornicul Drache de Pasta, persecutat de Moruzi; podpolcovnicul cu un regiment de Arnăuți, spătarul Emanoil Balș, care a fost la Pe-

1) Cancelarul prinț Bezborodco, în *Arhiva Rusă*, 1876.

tersburg împreună cu răposatul prinț Celauti; vornicul de a-prozi Nicolae Balș, ginerele lui Ghica; maiorul Marcu Gaios, care a construit podurile peste Prut și Nistru; căpitanul de legegii Vartolomei și vameșul Alexe Economu, din negustori.

Deoarece aceste așezări românești, din imediata vecinătate a Nistrului, au o însemnătate mare, le înșirăm la rând, arătând și întinderea moșiilor conferite, în desiatine (măsură de pământ rusească, peste un ha.), latifundii primite la 1792, în stepe pustiite de Tătari și ajunse, cu timpul, la un nivel de înflorire rară ¹⁾:

Ioan și Nicolae Cantacuzino ²⁾ , mari purtători de cultură	24.714
Fostul Domnitor Rosetti	12.400
Rotmistrul Dimitrie Guldarie	4.650
Brigadierul Boris Lățeanu	6.050
Secund-maiorul Ioan Danilă Remare, chemat la 1782 de prințul Potiomkin în Rusia și după care moșia se numește Remarovca	12.200
Ilie Catargi (1747-1822, la Chișinău), general, după care moșia se numește Iliino	12.100
Podpolcovnicul Marc Gaios, moșier la Marcovca și Gaioșovca	22.425
Consilierul de stat efectiv Scarlat Sturdza, moșier la Ocna	12.100
Căpitanul Criste Manoil	6.100
Sulgerul Ioan Măcărescul, moșier la Flora	6.050
Ispravnicul Dimitrie Cuca, moșier la Cosa	6.050
Consilierul de stat efectiv Matei Cantacuzino, moșier la Isternicova și Bîrzova	10.730
Căpitanul Ioan Boian	3.050
Cămărașul Teodor Măcărescul	6.100
Căpitanul Ioan Iliescul	3.060
Căpitanul Teodor Sabău	4.660
Căpitanul Manoil Saul	3.050
Secund-maiorul Ioan Canano	6.110

1) *Notițele Societății de istorie și antichități din Odessa*, Odessa, 1875, vol. IX, p. 319 și urm.

2) Dela Cantacuzini vin denumirile de localități: Șerbani și Cantacuzinovca.

Secund-maiorul Gheorghe Caraciun . . .	4.520
Cornetul Ștefan și elevul militar David Florinski (Florescu)	3.015
Anton Pascal	3.106
Secund-maiorul Pantelie Hagilii . . .	3.098
Porucicul Ilie Inglașiki	1.510
Premier-maior Hârjeu, moșier la Coși .	12.509
Porucicul Vasile Sacară	3.050
Podpolcovnicul Ioan Nicoriță, moșier la Iurcova	4.600
Praporșcicul Petre Iancul	1.560
Porucicul Andrei Nour	1.540
Praporșcicul Ieremia Goleșcul	1.520
Rotmistrul Vasile Dodon	1.545
Praporșcicul Grigore Barcaru	1.545
Nobilul moldovean vistierului Ecsaporit .	4.620
Portăreasa Roxandra Ecsaporit	1.540
Asesorul colegial Mihail Sturdza . . .	4.700

De sigur, este numai o parte a Românilor împroprietăriți dincolo de Nistru. La Chișinău, am cercetat la un tâmplar acetele strămoșilor săi, emigrați în Transnistria, nobilii Cioglu. La fel, la cimitirul Central din Chișinău găsim mormântul nobilului din Herson, Atanase Ștefan Ghidulean (1796—1872). De origine românească au fost și publicistul din Crimeia, Nicolae Vasile Șcerbani († 1898) ¹⁾, sau bibliograful Vasile Anastasevici (1775-1845), feciorul moldoveanului Grigore Ioan Anastase, așezat la Kiev ²⁾. În alte părți, aflăm pe guvernatorul Kievului I. I. Fundulei ³⁾, pe moșierii Cerceli, pe economistul academician Ioan I. Ianjul ⁴⁾, pe generalul Eftin, familia Papașica din Jitomir, pe deputatul Dumei Statului (III) V. A. Bantăș ⁵⁾, pe Botezatul—președinte al zemstvei din Fatej (Kursk), etc.

Să cercetăm, însă, măcar unele din aceste familii, în parte. Urmașii Împăraților bizantini, prinții Cantacuzino ⁶⁾, ajung în se-

1) *Necrolog*, în revista *Niva*, 1898.

2) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 2, p. 706.

3) N. Murzakevici, *Necrolog*, *Notițele Societății de istorie și antichități din Odessa*, vol. XIII, p. 244.

4) *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 82, p. 667.

5) *Anuarul Dumei Statului*.

6) Bibliografie: P. N. Petrov, *op. cit.* date și despre blazoanele familiilor Cantacuzino, Anghel, Comnen și Paleolog. Despre blazoanele Canta-

colul XVII în Moldova. Toma, e trimisul Sultanului Murad IV, către Țarul Mihail al Rusiei (1627-1628). Un alt Toma, spătar din Țara Românească și conte german, e general sub Petru cel Mare (1711), când participă la asaltul Brăilei, e șef al regimentului din Tambore, comandant al cetății Sf. Ana (Rostov pe Don); el moare în drum, între Petersburg și Moscova și e înmormântat, la 1722, în biserica grecească din Moscova; la 1734, în Rusia a murit văduva sa, Maria, fata cuparului Duca. Constantin Cantacuzino († 1781), a fost și el general rus, decedat în Germania, pe când fratele său, Radu, general german, a murit la 1761 la Camenița-Podoliei. Despre Matei Cantacuzino († 1817), care a emigrat în Rusia la 1792, nu vorbim, deoarece este ascendental liniilor familiei din Basarabia; din fiii săi, Grigore, colonel de gardă Preobrajenski, a fost ucis la Borodino (1812); Alexandru, gentilhomme, a fost, ca și fratele său, colonelul Gheorghe (căsătorit cu sora cancelarului prinț Gorciacov), șel al revoluției eteriste din 1821; iar Dimitrie a fost funcționar al Ministerului de externe. Mai amintim pe ocârmuitorul Țării Românești din 1770, Mihail Cantacuzino, autorul *Genealogiei Cantacuzinilor*, a cărui izvorîre se trage din neamul de Valoa din perii de Franția (800—1787)¹⁾, care a vizitat Petersburgul la 1770, a obținut la 1775 șapte moșii și 2000 șerbi în guvernământul Mohilău, unde s'a și retras la 1776, însoțit de ginerele său vistiierul, apoi consilierul colegial, Manolache Vatazzi. Fratele său, Radu († 1774), a luptat ca voluntar la Cahul (1770), apoi a organizat regimentul Volohilor, luptând în fruntea lui ca polcovnic — la Silistra (1773). Al treilea frate, Pârvu, a fost ucis, pentru a salva pe maiorul Carazin, la mănăstirea Comana (1769). Mihail a mai avut o fată, măritată cu generalul Alexe P. Melissino († 1813), iar copiii lui Radu s'au retras la 1792 în Rusia: Ioan (1756—1828), polcovnic; Nicolae (1761—1841, la Odessa), lt.-general, care, la 1791, a alcătuit oastea cazacilor Moldo-Vlahi de pe Bug; și Roxandra, soția consilierului de

cuzino și Comnen scrie baronul A. Felkerzam, *Despre blazonul Arhiepiscopului Ahridei*, în *Gherbovnicul* lui S. N. Troinițki, Petersburg, 1913. P. I. Ermerin. *Noblesse de Russie*, Petersburg, 1892, vol. II. V. V. Rummel și V. V. Golubov, *op. cit.* vol. I. Contele A. Bobrinski, *op. cit.* vol. I, p. 196, *Dicționarul Enciclopedic Rus*, vol. 27, p. 312, *Gherbovnic*, XII, 7. În Rusia li s'a confirmat titlul princiar la 1865, iar blazonul princiar la 1872.

1) București, 1902, ed. N. Iorga.

stat efectiv Const. Ghica, vice-președinte al Divanului Țării Românești la 1810. Ca să nu înșirăm pe toți Cantacuzino, mai cu seamă pe cei din Basarabia, amintim numai pe fiii lt.-generalului Nicolae: generalul Radion († 1880), căsătorit cu nepoata marelui om de Stat conte M. Speranski, și rotmistrul Alexe, tatăl lui Mihail, general, ministru de război în Bulgaria; fiul lui Radion, Mihail (1848—1894), a fost director al Departamentului confesiunilor străine, dela 1872 purtând și titlul de conte Speranski.

Familia lui Scarlat Sturdza († 1816), emigrat la 1792, primul guvernator al Basarabiei (1812—1813), figurează și ea în cadrele nobilimii basarabene. Copiii lui Scarlat, Alexandru Sturdza (1791—1854), diplomat și renumit apologet, și Roxandra contesa Edling (1786—1844), au avut un rol important în viața Odessei¹⁾. Din moșierii basarabeni, următoarele familii mai au legături în deosebi cu Transnistria, încât nu le amintim decât în treacăt²⁾: Achincă (Opincă), Andriaș-Șeptelici, Canano, Caracean, Catargi, Ciolac, Crușevan, Delianov (Armeni din Moldova), Gheorghiiță, Ghica, Hasnaș, Paterache, Roibul-Vacare, Vartic, Dimo (la 1796, în serviciu în Podolia), Leondari, Ianov, Șuhanov, Done, Stavilă, Keșcu, Cecherul-Cuș, Sinescu, Zoti, Boteanu, Măcărescu, Ene, Gaios, Hâjdeu, Rusanov, Hârjeu, Abaza și altele, multe din aceste familii fiind amintite în rescriptul Ecaterinei II către guvernatorul Kahovski, la 9 Noembrie 1792³⁾. Mai cunoaștem în Transnistria familiile: Grosul-Tolstoi de pe moșia Grosulovo, Corbul, Boldescul, Maimescul, Soceanov, Cazanli, Musteață, Banov și altele⁴⁾.

Legăturile Basarabiei, adică ale Moldovei dintre Prut și Nistru de după 1812, cu Rusia, sau legăturile de sânge — din aceeași epocă — ale Principatelor Române, ar constitui și ele capitole întregi, pentru cercetători. Singura retragere din Principate, în timpul războiului din anii 1806—1812, a lui Constantin-Vodă Ipsilanti, aduce în Rusia un șir întreg de Româno-fanarioți,

1) Conte A. Bobrinski, *op. cit.*, vol. I, p. 144 și 319; *Cartea genealogică rusă*, ed. *Vechimii Ruse. op. cit.* vol. II, p. 172; A. S. Sturdza, *Prinos în amintirea contesei Edling*, Odessa, 1848.

2) A se vedea: G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, *op. cit.* Mai cu seamă, volumul II, care va apare în curând.

3) *Notițele Societății de istorie și antichități din Odessa*.

4) Comunicat de G. E. S-co (Chișinău).

care completează cadrul diplomației ruse¹⁾. Katacazi, Negri, Caliarhi, Bulgari, Minciaki, Paleolog, Persiani, Vlangali, Rodofinikin, Onu, Dabija, Mavrocordat, Arghiropol, Kallimaki, Moruzi, Mavroieni, Plaiano, Varlam, Sutzo, Comneno, Sofiano Ipsilanti, Văcărescu, Scarlat, Barozzi și multe altele, le găsim la ministerul de externe din Petersburg, la Odessa, sau pe moșiile conferile acestor boieri români, sau fanarioți, în Basarabia de Sud²⁾. Limitele acestui studiu nu ne permit, însă, să-l extindem și mai mult.

G. BEZVICONI

1) G. Bezviconi, *Eteria, Din trecutul nostru*, 1935, nr. 25-27.

2) *Descrierea statistică a Basarabiei propriu zise sau a Bugeacului*, Ceta-
tea-Albă, 1899.

COCOARELE... *)

Sămânțe plutitoare de arțar
Pe sâta de Înalt și Departare
Înșiră un colțar și alt colțar,

Să le ghicească, baba vrăjitoare
Cu glas de vânt, vestirea, după loc...
C'a pus-o Primăvara, fată mare,

Să-i deie 'n bobî, să-i afle de noroc...

VRĂBIILE...

Ast' noapte, a cântat din nai, un sfânt,
Și, cântecul, lăsatu-l-au să cadă
În boabe vii de fluer, pe pământ...

Ci, dimineață, stol peste ogradă
Din cioburi mici de tril, trudea mereu
Să urce iar în slăvi, așa, gramadă,

Ca iar să-l lege, cântec, Dumnezeu...

*) Postume din ciclul Mărțișoare.

MUGURII

Cireșul, somnoros și mititel,
S'a fost trezit, în dimineața nouă
Ca 'n leagăn alb, anume pentru el...

Și, iată, pe crenguțele-amândouă,
Fricos și zăpăcit, ca din deochi,
Arată ochi, înlăcrămați de rouă...

Că tare-l bate soarele în ochi...!

RĂSĂRITUL

Văzduhul, larg și gol, s'a limpezit
În pace grea, de apă stătătoare,
Cu funduri de mărgean încremenit.

Și, drum scurtând, răzbate la carare,
Rotindu-și fusta ei cu flori de măr,
Țiganca dimineții de pe zare

Cu soarele, mac roș, înfipt în păr...

LUCEAFĂRUL

Din Liniște, stă Somnul să înceapă
Precum, din scoică, stă a se 'ntrupa
Chemarea depărtărilor de apă...

Și, Noaptea, poposind la casa ta,
Arată, — mărturie, pe neframă,
Din drumul ei, pe alt tărâm — o stea...

...Scaiu arămiu, din codrul de aramă

ALEXANDRU POGONAT

INTRE I. CREANGĂ ȘI FR. MISTRAL

— COINCIDENȚE —

În anii târzii ai bătrâneții, după ce trezise din uitare geniul literar al scumpei sale Provence, Frédéric Mistral și-a reîntors nostalgic privirea către locul copilăriei, al adolescenței și spre acele vremuri de luptă pentru redeșteptarea vechilor energii creatoare de valori poetice, în graiul pe care-l dorea cât mai puțin împestrițat cu forme și cuvinte, împrumutate din biruitoarea limbă a Parisului.

Astfel, în 1906, apar amintirile sale ¹⁾, cuprinzând copilăria petrecută la Maillane, sat de fermieri înstăriți, apoi peregrinările învățăturii și, înfine, toate prieteniiile cu precursorii renașterii literare din Provence și cu acel superb tineret care va da strălucire mișcării Felibrilor.

Dragostea plină de mândrie pentru locul natal, amintirea duioasă a mamei, descrierea jocurilor copilăriei, anumite procedee în tehnica povestirii apropie aceste amintiri de acele mult mai vechi ale lui I. Creangă.

Amintirile lui Mistral au un pronunțat caracter autobiografic, păstrând stricta înlanțuire cronologică a faptelor povestite. Din acest punct de vedere, ele prezintă o importantă deosebire față de acele ale lui Creangă, în care întâmplările trecute

1) Frédéric Mistral, *Mes origines. Mémoires et Récits*. Éd. Plon-Nourrit, Paris, s. a. În împrejurările actuale, nu am putut procura decât această ediție populară, pusă la dispoziție cu multă bunăvoință de d-l prof. M. Bantaș, căruia îi mulțumesc și pe această cale. Traducerea în limba franceză a fost făcută de însuși Mistral și a apărut în același an, 1906.

apar în chip fragmentar și se leagă între ele prin liberul joc al asociațiilor, caracteristic sfătoșeniei omului deprins să povestească. Dar, cași Creangă, Mistral nu se mărginește la o simplă și impersonală relatare a faptelor, ci el știe să le actualizeze prin elemente de creație dramatică, în care locul principal îl ocupă dialogul. Din timp în timp povestirea este întreruptă de accente lirice. Ele dezvăluie regretul după vremurile apuse. Această împletire de povestire obiectivă plină de dramatism și de efuziune lirică caracterizează și amintirile lui Creangă.

1. Din primul moment gândul se oprește la satul copilăriei :

D'aussi loîn qu'il me souvienn, je vois devant mes yeux, au Midi, là-bas, une barre de montagnes dont les mamelons, les rampes, les falaises et les vallons bleuissaient du matin au vèpre, plus ou moins clairs ou foncés, en hautes ondes. C'est la chaîne des Alpilles, ceinturée d'oliviers comme de roches grecques, un véritable belvédère de gloire et de légendes. (pag. 6).

Și Creangă își începe amintirile cu aceeași prezentare a satului :

Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, dragăliță Doamne, a mă rădica băețas la casa părinților miei, în satul Humuleștii, din Târg drept peste apa Neamțului, — sat mare și vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una : Vatra satului, Delenii și Bejănii ¹⁾. (pag. 1).

Perspectiva în care se desfășură trecutul satului este mult mai largă la Mistral: Caius Marius, «encore populaire dans toute la contrée», pe aceste locuri a bătut pe barbari, iar «ses trophées triomphaux, à Saint-Remy sur les Antiques, sont, de puis deux mille ans, dorés par la soleil»; cutare coastă de deal păstrează rămășițele marelui apeduct roman; stâncile abrupte ale dealurilor au cunoscut altădată castelul principilor «des Baux». Aici, în acest castel, «tenaient cour d'amour les belles châtelaines du temps des troubadours».

Și Creangă se mândrește cu împrejurimile satului său. Acesta nu-i «un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliște lumii ca alte sate. Și locurile care 'ncunjură satul nostru încă-s vrednice de amintire». (pag. 43). Pomeneste de Vânătorii Neamțului,

1) I. Creangă. *Amintiri din copilărie*. Ed. G. Pascu. București 1939.

apoi satele Boiștea și Ghindăoanii, înfine vestitele mănăstiri A-apia și Varaticul. In locul falnicului castel al principilor des Baux, Humuleștii lui Creangă au «deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal nalt și plin de tihărai... vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și vindereii care-au găsit-o bună de făcut cuiburi într'insa». Povestitorul moldovan n'are nevoie să mai explice prin ce-i vestită Cetatea Neamțului, care, dacă nu va fi cunoscut pe frumoasele castelane ascultând visătoare cântecele de dragoste ale trubadurilor, a știut, în schimb, să țină piept cu dârzenie falnicului Sobiețchi, craiul Polonilor.

Dragostea pentru locul copilăriei și-a concretizat-o Mistral în cupletele pe care le-a scris pentru coralul satului:

Maillane est beau, Maillane plait — et se fait beau de plus en plus ;
Maillane ne s'oublie jamais ; — il est l'honneur de la contrée — et tient son
nom du mois de Mai.

Que vous soyez à Paris ou à Rome, — pauvres conscrits, rien ne vous
charme ; — Maillane est pour vous sans pareil — et vous aimeriez mieux y
manger une pomme — que dans Paris un perdreau.

.

Tout le dimanche on fait l'amour ; — puis au travail, sans trêve, — s'il
faut le lundi se ployer, — nous buvons le vin de nos vignes, — nous mangeons
le pain de nos blés.

Această dragoste o mărturisește Creangă cu elemente mai puțin poetice, însă mai direct și mai pătrunzător, pentru că închide în ea și tristețea adâncă așa cum a simțit-o la părăsirea satului :

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede
ca cristalul, în care se oglindește Cetatea Neamțului de-atâtea veacuri ! Dragi
'mi erau tata și mama, frații și surorile și băeții satului, tovarășii miei din
copilărie...

.

Asemenea dragi-mi erau șezătoarele, clăcile, horele și toate petrecerile
din sat, la care luam parte cu cea mai mare 'nsufletire... (pag. 71, 72).

2. Dar nu numai locurile, vestite prin trecutul lor, îndreptălesc ca ele să fie cunoscute și de alții, ci și oamenii care tră-

esc în ele și, mai ales. acea clasă aristocratică de fermieri cu străvechi tradiții de familie și cu legături strânse de pământul moștenit :

Mes parents, des ménagers, étaient de ces familles qui vivent sur leur bien, au labour de la terre, d'une génération à l'autre. Les ménagers, au pays d'Arles, forment une classe à part : sorte d'aristocratie qui fait la transition entre paysans et bourgeois, et qui, comme toute autre, a son orgueil de caste. Car si le paysan, habitant du village, cultive de ses bras, avec la bêche ou le hoyaux, ses petits lopins de terre, le ménager, agriculteur en grand, dans les mas de Camargue, de Crau ou d'autre part, lui travaille debout en chantant sa chanson, la main à la charrue». (pag. 7).

Satul lui Creangă avea și el o nobleță asemănătoare :

Ș'apoi Humuleștii și pe vremea aceea nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătălu, ci sat vechiu răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului : cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învăța și hora, dar și suveica, de hăia satul de vătăle în toate părțile ; cu biserică frumoasă și niște preuți și dascăli și poporâni ca aceia, de făceau mere cinste satului lor. (pag. 1).

Această mândră conștiință a unei existențe sociale cu viața ei proprie, având adânci rădăcini în lumea trecutului, deosebită de a celorlalți muncitori ai pământului sau de a păturii orășenești, constituie cea mai mare asemănare dintre acești doi scriitori. Toată viața, Mistral a rămas legat de provincia căreia aparținea și pentru care a luptat, după cum Creangă, desprins din Humuleștii săi, a purtat de-a-lungul anilor nostalgia fără leac a locurilor copilăriei. Aceeași bănuitoare atitudine față de omul orașului apare și la Mistral, după cum ea răsare la tot pasul în sarcasticele vorbe de duh, pline de o falsă modestie, ale țărânului humuleștean nevoit să înfrunte pe surtucarii din «târgul Ieșilor».

Mon enfance première se pasa donc au Mas, en compagnie des laboureurs, des faucheurs et des pâtres, et quand, parfois, passait au Mas quelque bourgeois, de ceux-là qui affectent de ne parler que la français, moi, tout interloqué et même humilié de voir que mes parents devenaient soudain révérencieux pour lui, comme s'il était plus qu'eux ;

— D'où vient, leur demandais-je, que cet homme ne parle pas comme nous ?

— Parce que c'est un monsieur, me répondait-on.

— Eh bien ! faisais-je alors d'un petit air farouche, moi, je ne veux pas être monsieur. (pag. 20).

Și «domn» n'a vrut să ajungă niciodată Mistral, ci a rămas la ferma tatălui său, învățătura ajutându-i să ducă lupta pentru curățirea graiului din Provence de formele corupte «du patois francisé qui court les rues». Iar Creangă s'a războit toată viața cu stricătorii de limbă, fie de-adreptul, fie prin gura lui «cuconul Alecu Forăscu, care, una două, îi tolocănea muștrându-i: ba că nu vorbesc drept românește cum vorbeau părinții lor, ci au corchezit graiul strămoșesc, de nu-i mai înțelege nimeni...», sau prin aceea a lui moș Ioan Roată, care a înfruntat pe un boer tânăr la Divanul Adhoc: «Aveți bunătate de vorbiți mai moldovenește, cucoane, să ne dumerim și noi, căci eu unul, drept să vă spun, că nu pricep nimica, păcatele mele».

3. Ceea ce l-a îndemnat pe Mistral să scrie despre vremea îndepărtată a copilăriei a fost, îndeosebi, amintirea plină de duioșie a mamei :

On trouvera peut-être tant soit peu enfantin de raconter ces choses. Mais, après tout, chacun est libre, et, à moi, il m'agré de revenir, par songerie, dans mon premier maillot et dans mon berceau du mûrier et dans mon chariot à roulettes, car, là, je ressuscite le bonheur de ma mère dans ses plus doux treissaillements (pag. 10).

Și lui Creangă i se umple inima de bucurie când își amintește de primele jocuri ale copilăriei și el arată aceeași nepăsare față de judecata oamenilor care ar putea socoti puțin serioase asemenea reveniri :

Nu știu alții cum sânt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului, unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a umbla copăcel, la cuptoriul pe care mă ascundeam când ne jucam noi băieții de-a mîjoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă ș'acuma inima de bucurie ! (pag. 21).

Sunt pline amintirile lui Creangă de nostalgia după chipul blând al mamei din vremea copilăriei și cu cât drag își amîn-

tește povestitorul de toate minunățiile ei prin care îndepărta vremea cea rea sau diochiul cu «puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării»!

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte. Și-mi aduc bine-aminte, căci brațele ei m'au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochii ei cu drag. (pag. 22).

Același sentiment duios apare, aproape în aceeași formă de exprimare, la Mistral :

A Maillane, chaque dimanche, nous venions pour la messe. C'était une demi-lieu de chemin pour le moins. Ma mère, tout le long, me dorlotait dans ses bras. Oh ! le sein nourricier, ce nid doux et mœlleux ! Je voulais toujours, toujours, qu'il me portât encore un peu... (pag. 10).

Viața liniștită de fermieri înstăriți, lipsită de grija unei familii împovărate cu mulți copii, o mai puternică tradiție religioasă, care cuprindea și elementele de cultură populară, au contribuit ca amintirile copilăriei, petrecută mai mult în jurul mamei, să fie mai bogate la Mistral decât la Creangă.

Qui me rendra le délice, le bonheur idéal de mon âme ignorante, quand, telle qu'une fleur, elle s'ouvrait toute neuve, aux chansons, aux sornettes, aux complaintes, aux fabliaux, que ma mère en filant, cependant que j'étais blotti sur ses genoux, me disait, me chantait, en douce langue de Provence : le *Pater de Calendes*, *Marie-Madeleine la Pauvre Pêcheresse*, le *Mousse de Marseille*, la *Porcheronne*, le *Mauvais Riche* et tant d'autres récits, légendes et croyances de notre race provençale, qui bercèrent mon jeune âge d'un balancement de rêves et de poésie émue ! Après le lait que m'avait donné son sein, elle me nourrissait, la sainte femme, ainsi avec le miel des traditions et du bon Dieu. (pag. 32).

Mai simplu și mai puțin liric, Creangă știe să scuture «uricioasa 'ntristare» și să reia cu seninătate povestirea întâmplărilor din trecut, găsind, cași Mistral, în vrâsta copilăriei aceeași fericire lipsită de contradicții :

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură-i veselă și nevinovată. Și drept vorbind, aista-i adevărul. (pag. 22).

De obicei stilul lui Creangă sărac în figuri poetici devine mai colorat atunci când e vorba de amintirea nostalgică a copi-

lăriei. Povestitorul moldovan își îngăduie întrebuințarea unor comparații care îi apropie felul de exprimare de fraza plină de efuziune lirică a lui Mistral. «Și, Doamne, frumos era pe-atunci!... Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa» (pag. 21).

Mama lui Creangă are puteri magice, pe care povestitorul le narează cu acea notă de humor plină de duioșie, în care apar și naivitatea credulă a copilului și bănuiala binevoitoare a omului matur :

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nouri după o ploae îndelungată : ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s'a 'ndrepta vremea,—și vremea se 'ndrepta după răsul meu.., Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-aface, căci eram feciorul mamei. care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății... (pag. 21).

Și Mistral știe să privească la întâmplările trecutului cu ochii copilului, care vede în unele fapte ale părinților puteri supraomenești. Apare, în amintirile sale, un episod aproape analog cu acel povestit de Creangă. Aici, însă, puterea magică aparține tatălui :

Au haut de l'aire, porté par les trois jambes d'une chèvre rustique, formée de trois perches, était suspendu le van. Deux ou trois filles ou femmes jetaient avec des corbeilles dans le cerceau du cribble le blé mêlé aux balles ; et le « maître », mon père, vigoureux et de haute taille, remuait le cribble au vent, en ramenant ensemble les mauvaises graines au-dessus ; et quand le vent faiblissait, ou que, par intervalles, il cessait de souffler, mon père, avec le cribble immobile dans ses mains, se retournait vers le vent, et, sérieux, l'œil dans l'espace, comme s'il s'adressait à un dieu ami, il lui disait :

— Allons, souffle, souffle, mignon !

Et le mistral, ma foi, obéissant au patriarche, haletait de nouveau en emportant la poussière... (pag. 16),

Să se observe marea asemănare și în felul de a povesti. Aceeași înlănțuire a frazelor legate prin conjuncția *et* (*și*), care adaugă elemente de o egală însemnătate, menținând, astfel, încordată atenția cititorului : «Și mama... zicea... și vremea se 'ndrepta...», «*et le maître... lui disait... et le mistral... haletait de nouveau...*» Apoi aceeași propoziție secundară, care fixează tem-

poral faptul povestit, lămurind împrejurarea : «...când începea a se ivi soarele...», «...quand le vent faiblissait...». Infine, amândoi povestitorii reproduc întocmai vorbele magice, așa cum ele au rămas întipărite în memorie, pentru că în conținutul lor nealterat stă ascunsă puterea de a schimba cursul forțelor naturii.

Toate aceste amintiri adâncesc nostalgia după viața de altă dată, găsind accente de profund regret atât la Mistral cât și la Creangă :

Și, Doamne, frumos era pe-atunci ! căci și părinți și frații și surorile mi-erau sănătoși, și casa ne era îndestulată și copiii și copilele megieșilor erau deapurarea în petrecere cu noi... (pag. 21).

Infățișând belșugul Crăciunului dela ferma tatălui său, cu masa întinsă, la care se adunau toți ai casei, Mistral exclamă :

Oh ! la sainte tablee, sainte réellement, avec, tout à l'entour, la famille complète, pacifique et hereuse (pag. 25).

4. Unele întâmplări din vremea copilăriei măresc asemănarea dintre amintirile acestor doi povestitori. Îndărătnicia cu care micul Frédéric se încăpățâna să-și satisfacă micile lui poftes nevinovate, uitând urmările lor supărătoare, pricinuite de oameni fără înțelegere, ne chiamă în minte unele fapte analoage din amintirile lui Creangă :

Quelquefois, en venant de traire, notre berger Rouquet me criait :

— Viens, petit, boire à même dans la piau.

Le piau est l'ustensile, de poterie ou de bois, dans lequel on trait le lait... Ah ! quand je voyais le trayeur, suant, les bras troussés, sortir de la bergerie en portant à la main le vase à traire écumant, plein de lait jusqu'aux bords, j'accourais, affrôlé, pour le humer tout chaud. Mais, sitôt qu'à genoux je m'abreuvais à la «seille», paf ! de sa grosse main, Rouquet m'y faisait plonger la tête jusqu'au cou ; et, barbotant, aveugle, les cheveux et le museau cuisselants, ébouriffés, je courais, comme un jeune chien, me vautrer dans l'herbe et m'y essuyer, en jurant, à part moi, qu'on ne m'y attraperait plus... jusqu'à nouvelle attrape. (pg. 22).

Acceași stăruință, cu toate urmările ei, o avea și Ionică în neconținutele rugăminți pe lângă moș Chiorpec ciubotariul ca să-i dea curele pentru biciu. Și aceeași uitare a felului cum îi era împlinită rugăminta :

...cele de mai multe ori găseam pe moș Chiorpec răbuind ciubotele cu dohot de cel bun, care face pielea moale cum îi bumbacul. Și dacă vedea omul și vedea că nu se poate discotorosi de mine cu vorbe, mă lua frumușel de bărbie cu mâna stângă, iar cu cea dreaptă muia feleșticul în strachina cu dohot și-mi trăgea un pui de răbuială ca aceea pe la bot, de-i bufnea râsul pe toți ucenicii din ciubotărie. Și când îmi da drumul, mă duceam tot într'o fugă la mama plângând și stupind în dreapta și'n stânga...

.

Dacă auzeam așa, mă spalam binișor pe la gură și-mi căutam de nevoe. Și cum uitam, fuga iar la moș Chiorpec după curele. (pg. 28).

În cap. IV, intitulat *L'école buissonnière*, povestește Mistral felul cum fugea dela școală împreună cu alți copii, jucându-se pe câmp sau scăldându-se în râu. Și Creangă căuta să scape în același fel de treburile de pe lângă casă, pe care ar fi trebuit să le îndeplinească pentru a-și ajuta mama. Joaca cea mai plăcută era la gârla satului:

Et, alors, dans les cours d'eau, avec culottes retroussées, houp! on allait «guéer». Nous barbotions, nous pataugions, nous pêchions des têtards, nous faisions des pâtés, pif! paf! avec la vase; puis, on se barbouillait de limon noir jusqu'à mi-jambes (pour se faire des bottes)... (pag. 42).

Dar aceste evadări din disciplina impusă cu severitate de tatăl său trebuiau să aibă același sfârșit:

Trois jours après, par étourderie, je manquai encore la classe et je retournai «guéer».

M'avait-il épié [le père], ou est-ce le hasard qui l'amena? Voilà que, sans culotte, pendant qu'avec les autres polissons habituels nous gambadions encore dans l'eau, soudain, à trente pas de moi, je vois apparaître mon père. Mon sang ne fit qu'un tour.

Mon père s'arrêta et me cria:

— Cela va vien... Tu sais ce que je t'ai promis? Va, je t'attends ce soir. (pag. 43).

Oricine, la cetirea acestui pasaj, va recunoaște asemănarea cu scena scăldatului din amintirile lui Creangă. Pe Ionică îl surprinde însă maică-sa, care și ea îi spune,—bine înțeles după ce a avut grijă să-i ia hainele de pe malul râului: «Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ș'apoi atunci vom avea altă vorbă!». (pag. 40).

Apoi, în rătăcirile fără de grijă pe câmpiile din jurul satului, găsim aceleași jocuri copilărești, în care versurile de incantație pentru vietățile pământului sunt semnul unei tainice legături cu natura și apropiere pe toți de aceeași vrâstă, oricât i-ar despărți spațiul. Iată-l pe micul Frédéric culcat pe un povârniș :

...voilà une bête-à-Dieu qui vous grimpe sur le doigt ? Vous lui chantez aussitôt :

Coccinelle, vole !
Va-t'en à l'école,
Prends donc tes matines,
Va à la doctrine...

Sau :

Une mante religieuse, agenouillée, vous regarde-t-elle ? Vous l'interrogez ainsi :

Mante, toi qui sais tout
Où est le loup ?

L'insecte étend la patte et vous montre la montagne...

.

Enfin, si vous voyez un limaçon, voici la formule :

Calimaçon borgne
Montre-moi tes cornes,
Ou j'appelle le forgeron
Pour qu'il te brise ta maison.

La fel Ionică din Humulești stătea tologit pe nisipul de pe malul râului, ținând la urechi câte-o lespegioară fierbinte și descântând ca să-i iasă apa din urechi :

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,
Că ți-oiu da parale vechi,
Și ți-oiu spăla coafele
Și ți-oiu bate dobele.

Copilăria lui Mistral este însă mai puțin plină de zburdălnicie decât aceea a lui Creangă. Lucrul se explică dacă ne gândim la viața închisă în forme severe așa cum a cunoscut-o

micul Frédéric la ferma tatălui său, care, și din cauza vrăstei înaintate, avea autoritatea unui adevărat senior. În această atmosferă nu ne putem închipui ca «patriarhul din Maillane» să «dee paele» odraslei sale și tovarășilor de joacă și nici ca vlăstarul său să aibă prea multă îngăduință de a se amesteca în jocurile celorlalți copii ai satului. Și ceea ce nu îndrăzneă să săvârșească aievea, i se împlinea în vls sau în lumea închipuirii. De mic, sufletul său hrănit cu povești putea să transfigureze realitatea, creindu-și o viață aparte cu o pronunțată notă de romantism prematur. Desigur că Mistral n'ar fi putut spune nici la vrâsta fragedă a copilăriei, și cu atât mai puțin la aceea a adolescenței, «că ce gândeam și izbândeam». Doar în compania unchiului Bénoni, a putut cunoaște veselie exuberantă a tinerețului din Maillane:

Il n'y avait pas, dans Maillane, de plus charmant danseur, ni de plus jovial... Il n'avait pas son pareil, au temps de sa jeunesse, pour donner des aubades aux belles ou pour chanter des réveillons dans les nuits du mois de mai. Et, chaque fois qu'il y avait un pèlerinage à faire, à Notre-Dame-de Lumière, à Saint-Gent, à Vaucluse ou aux Saintes-Maries, qui en était le boute-en-train et qui conduisait la charrette? Bénoni, [toujours dispos et toujours enchanté de laisser son labeur, son équerre et sa maison pour aller courir le pays... Avec mon oncle, assis sur le bancard dela charrette... et chatouille-toi et chatouille-toi, en avant les caresses, les rires et les cris le long du chemin! (pag. 65).

Și Creangă a cunoscut ceva din această veselie a tinereței:

De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie când auzai uneori, în puterea nopții, pe Mihailu scripcariul din Humulești umblând tot satul câte cu-o droae de flăcăi după dânsul și cântând:

Frunză verde de cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighitoare
Cu viersul de fată mare...

.

(pg. 71).

Dar, după cum Mistral a fost nevoit să se ducă la învățătură la Avignon, tot așa Creangă ia drumul Seminarului dela Socola, tocmai când începuse și el, mai puțin romantic decât

Mistral, să cunoască câte ceva «din tainele călugărești, umblând vara cu băeții după... bureți prin părțile acelea», de unde prinsese și gust de călugărie..., «știi, ca omul cuprins de evlavie». (pg. 73).

Averea rămasă dela tatăl său i-a îngăduit lui Mistral să rămână, mai târziu, ca liniștit fermier pe locurile unde și-a petrecut copilăria, ceea ce nu s'a întâmplat cu Creangă, «surghiunit» toată viața la oraș, ducând cu el veșnic povara nostalgiei după Humuleștii lui dragi. Dar, și în mijlocul târgoveților a dus viața senină și simplă așa cum a cunoscut-o în satul lui și a dat expresie geniului literar al țăranului din Munții Neamțului, în minunatul său graiu moldovenesc, după cum Mistral a reînviat, în nemuritoarea sa *Mireille*, uitata limbă poetică din Provence.

GR. SCORPAN

ASSISI, CETATEA SF. FRANCISC

Orașul Assisi din provincia italiană Umbria, unde a trăit marele sfânt Francisc, este așezat pe pîscul calcaros al muntelui Subasio.

Din înălțimea lui domină vasta întindere a câmpiei Chiascio, câmpia Topinului și toată minunata vale Spoletană.

Străzile orașului sunt strâmte, întortochiate, cu scoborășuri repezi, singuratece și tăcute, de aspect antic, înveselite de grădini de flori în care predomină culoarea vînată roșiatică a ciclamenelor.

Caracterul aspru religios al cetății Sf. Francisc pe care îl avea aproape un mileniu în urmă, se mai păstrează încă.

Pelerinul, venit pentru prima dată în Assisi cu gândul să viziteze și să cunoască numai operele de artă, se simte cuprins, pe neașteptate, în această atmosferă religioasă, de răscolirea inimei sale, și de îndemnul imperios al rugii.

Spiritele chinuite de mii de probleme mari și complicate, găsesc deslegarea în cultul simplității propovăduit de Sf. Francisc și în cuvintele sale sublimе, evanghelice, pline de dragoste și de profunzime, care concretizează și cuprind în ele tot binele și tot frumosul: — «Dumnezeu și sufletul, credința, iubirea și natura» — căci cei ce iubesc natura, iubesc și pe Creatorul ei.

Cetatea Assisi a avut mult de suferit în timpul cât a fost ocupată de Longobarzi; în acel timp s'a distrus mai mult decât s'a construit, încât se poate spune că atunci a fost epoca ei de decadență.

Ruine se vedeau peste tot, dezolarea și părăsirea stăpneau pitoreasca cetate umbriană. Totuș, după anul una mie, datorită unei minuni, Assisi renaște la o nouă viață, mai strălucită decât aceea pe care a avut-o înainte.

Nenumărate biserici și mănăstiri părăsite până atunci se restaurează, altele pornesc din temelie, încât zidurile cetății se largesc mereu pentru a face loc noilor construcții.

Cardinalul Ugolino, ajuns apoi papă sub numele de Grigore al IX-lea, este unul din cei mai mari animatori al acestor refaceri. Aprig luptător pentru credința creștină, cheltuește întreaga avere, pentru a reclădi vechea biserică a Sfântului Rufino, protectorul orașului Assisi. Lăcașul dumnezeesc, prin măreția lui și tezaurele de artă acumulate, a devenit mai târziu catedrală.

Fapta cardinalului Ugolino a fost semnalul renașterilor cititoarești, căci ea este imitată de numeroși nobili, care își cheltuesc averile pentru ridicarea locașurilor de rugăciune. Atâtea posibilități și atâtea cereri de lucru contribuie în bună măsură la formarea unei școale de bele-arte la Assisi, unde meșterii cei mai renumiți din Italia sunt chemați să predea cursurile. Se fac remarcați în special pictorii. Ei execută de preferință compoziții religioase de suprafețe mari. La vasta lor operă iau parte și învățăceii artei penelului.

Astfel școala assisiană a modelat și a îndrumat talente, care apoi au devenit celebrități, cunoscute în toată lumea.

Bine cunoscuți din acea epocă sunt și sculptorii, abili în lucrul marmorei și a pietrei grele roșie, care se extrage din muntele Subasio; ei le tăiau cu o măiestrie și o finețe întrecând chiar și pe renumiții decoratori abruazi.

Totuș marii maeștri erau nemulțumiți de pictura religioasă, găsindu-și capodoperele lipsite de viață și elan. Artiștii simțeau tot mai mult nevoia unor noi izvoare de inspirație, căutând în propia lor inimă credința și răscolind valurile lăuntrice ale spiritului, căci — pentru a crea opere divine — călăuza supremă a artistului e însuși Dumnezeu.

Lupta contra ereticilor nu mai contenea, iar în atmosferă plutea din ce în ce mai mult preludiul unei schimbări când — deodată — apăru, ca un soare nou și dătător de viață în biserica lui Hristos, Sf. Francisc, — sfânt printre sfinții creștinismului și al umanității.

Viața Sf. Francisc, supranumit *Seraficul*, este foarte interesantă, bogată în fapte și plină de poezie; însă, ca orice figură genială, el n'a fost scutit de legendă.

Mii de cărți s'au scris despre el, despre doctrina sa și despre ordinul franciscan pe care-l întemeiază. Ele formează biblioteca Mănăstirii Sf. Francisc din Assisi, fiind cercetate de preoți, istorici, artiști și pelerini de diferite rase și naționalități, veniți din toate colțurile lumii; în general de toți acei care se interesează de mișcarea franciscană.

Sf. Francisc s'a născut în Assisi, în Septembrie 1182. El urmă în copilărie școala de preoți din San Giorgio, iar mama sa, Madona Pica, îi dă primele lecții de muzică și pictură. Francisc era plin de daruri naturale, calitățile inimii și ale inteligenței se dezvoltau pe măsură ce creștea. Părinții săi erau mândri de el. La douăzeci de ani era un tânăr frumos, brun, iar ochii lui negri sculptori izvorau luminile din lăuntru. O sete nemăsurată de ambiție și de glorie îi ardea sufletul, căci era avid de frumusețe și de bucurie.

Gloria armelor îl atrage pe Francisc, încât pleacă să lupte contra Peruginilor. În lupta care s'a dat la Ponte San-Giovanni în 1204, cade prizonier și este întemnițat dimpreună cu alți camarazi. El îndură cu seninătate nenorocirea, dând astfel curaj celorlalți prizonieri.

Eliberat după un timp, se reîntoarce în orașul său, unde cade greu bolnav. Toată îndrăzneala de mai înainte îl părăsește, toate succesele anterioare, tot ceea ce îi mulțumea sufletul înainte, îi par nimicuri și însăși existența o găsește fără sens.

Criza sufletească prin care trece nu-l împiedecă totuș să plece din nou într'o expediție în Puglia, pentru a lupta cu Gualtiero, duce de Brienne. Abia ajuns la Spoleto, călătoria sa e întreruptă de o nouă boală și de un vis ciudat care se repetă. Sf. Francisc se vede mereu chemat să se dedice slujirii lui Dumnezeu și nu armelor, cum intenționa. Totodată simte în inima sa nevoia de a se izola. Bolnav mai mult sufletește decât trupest, el se reîntoarce la Assisi. În singurătatea îndelungilor rugăciuni pe care le făcea în capela distrusă a Sf. Damian, de

pe culmea muntelui Subasio, simte cum un ordin divin îi pătrunde întreaga ființă. O voce parcă-i șoptește : — „Du-te și repară biserica mea“. Plin de ardoare, Francisc începe cu propriile sale mâni renovarea bisericii Sf. Damian, care a devenit mai târziu primul centru franciscan. Aceștia sunt primii săi pași în viața nouă către Dumnezeu. Însă el simte că este chemat pentru o misiune mai înaltă, de un destin excepțional.

Înțelegând că se datorește în primul rând ispășirii vieții fără de griji de mai înainte, renunță la moștenirea paternă. În 1206, se călugărește, îmbrăcând rasa sărăciei și pleacă la Gubbia, unde își învinge oroarea, îngrijind pe leproși. Urmează apoi cu neînduplecată râvnă drumul renunțărilor și, din etapă în etapă, Francisc devine *il Poverello*¹⁾, adoratorul Madonei Poverță, adică al sărăciei, identificându-se cu bucuriile pe care Providența i le-a hărăzit. El a știut să găsească izvoare nebănuite de înaltă mulțumire spirituală și materială în sărăcie, tocmai în ceea ce slăbiciunea omenească consideră durere și rușine.

În 1209 revelația sa e complectă și abia acum începe opera de apostolat. Predicile sale cuceresc sufletele, dau viață ascultătorilor. O mulțime de adepți fervenți, atrași de candoairea și seninătatea traiului în sărăcie, îl urmează pentru a reînoi opera lui Hristos.

Numărul lor tot mai mare impunea o regulă de viață, luată direct din prescripțiile Evangheliei. Sf. Francisc întemeiază atunci ordinul călugărilor franciscani sau al fraților minori. Fiind apreciat la justa lui valoare de către Papa Inocențiu al III-lea, acest ordin se răspândi în scurt peste lumea întreagă.

În Sant'Eremo degli Carceri, un schit singuratic, plin de verdeață, Sf. Francisc se retrăgea din când în când pentru a medita și a contempla frumusețea cerului; acolo el vorbea rândunelelor, asculta cântecul privighitorilor și cânta din vioară imnuri divinității.

La sfârșitul unui post negru de patruzeci de zile, ținut în acel schit, în ziua Floriilor a anului 1212, el a rostit o predică în biserica San Rufino.

Elocința cu care a vorbit Sfântul, exemplele ne mai auzite pe care le-a dat, au impresionat adânc pe tânăra patriciană

1) *Povero* = sărac.

Clara degli Scifi, a cărei înțelepciune era prea cunoscută în Assisi.

Chiar în noaptea aceea Clara degli Scifi, întovărășită de o prietenă, părăsește pe ascuns casa părintească, renunțând la plăcerile vieții. Ea se duse la biserica rurală Santa Maria degli Angeli unde Sf. Francisc o aștepta, înconjurat de frații săi. Ea primește chiar din mâna lui îmbrăcămintea călugărească. O lacrimă s'a scurs din ochii ei frumoși când i s'a tăiat părul ce-i atârna în valuri blonde până la călcâie. Apoi sfântul o conduse într-o mănăstire de maici. Clara degli Scifi era foarte cultă, citea ziua și noaptea și discuta chestiuni de dogmă și morală ori de câte ori avea ocazie. După doi ani, ea deveni stareță, binecuvântată fiind de Papa Inocențiu al IV-lea, care îi prețuia calitățile spirituale. Tot el, la moartea ei, a sanctificat-o. Însă înaltul consilier sufletesc al Sf. Clara, rămâne Sf. Francisc, care a și întemeiat al doilea ordin franciscan: Ordinul Sf. Clara sau al Clariselor. Tot în acel timp el fondă și ordinul laicilor sau al terțiarilor.

La începutul secolului al XIII-lea începu să irupă mișcarea cruciaților. În Italia, unde nimeni nu se gândise încă să ia parte la pioasa epopee, Sf. Francisc deschide drumul fraților minori, îndemnându-i să ducă popoarelor islamice lumina Evangheliei și să-și dea viața — de va trebui — pentru credință. Entuziasmul Sfântului aprinse inimile, dar primii frați pionieri care au plecat, au suferit foarte mult pentru că nu cunoșteau limba și obiceiurile popoarelor barbare. Cinci dintre ei au murit în Maroc de sabia emirului, devenind astfel primii martiri franciscani.

În anul 1219 Sf. Francisc pleacă la Ancona pentru a se imbarca pe o navă ce pleca în Orient cu cruciați, după ce mai înainte făcuse alte două încercări neizbutite din cauza sănătății sale șubrede.

După multe suferințe îndurate pe drum, Sf. Francisc ajunge la Damietta, în Egipt și, împreună cu fratele Illuminato care îl însoțea, se prezintă sultanului Malek al Kamel ca să-i anunțe Evanghelia.

Sultanul, atras de vocea cerească și de privirea luminoasă a Sf. Francisc, îl asculta cu un interes din ce în ce mai vădit. După o tăcere, în timpul căreia părea că sufletele lor s'au și înțeles, Malek al Kamel, zise :

— „Prea sfinte, din adâncul inimei mele jur că spun adevărul răspunzând învățăturilor tale prea înalte. Din punct de vedere religios, noi, mahomedanii, proclamăm întocmai ca și voi, creștinii, existența unui Dumnezeu unic. Profetul nostru Mohamed în viziunile sale vedea pe Isus Cristos și pe Maica sa Maria, iar Arhanghelul Mihail i-a dictat Coranul, scriindu-i versetele el însuși pe cer, cu litere de foc. Acești sfinți comuni ne apropie mult de creștini.

Mulți *hanifi*¹⁾ mahomedani se ocupă cu problema credinței, ducând viața de asceți, printre stâncile din pustiuri. Dar, subț un soare atât de arzător, poporul nostru nu poate înțelege încă lepădarea de sine și de plăcerile trupului. Islamul privește plăcerea ca o datorie, o morală. Mai mult chiar. Mahomedanii nădăjduiesc să găsească în paradis toate fericirile, chiar și acelea care li-au fost interzise pe pământ. Așa sunt și oamenii mei. Bucuria Arabului e ruga. Dar ea e plămădită din năzuințe pământești.

Pe mine însă, Prea Sfinte, mă poți considera convertit la credința lui Cristos. Eu lupt de mult cu mine însumi și m'am învins. Aștept numai înfăptuirea planului meu gigantic de a uni politicește pe toți Arabii. Atunci le voi impune noua religie creștină“.

Sf. Francisc, „*per trovare a conversione acerba tropo la gente*“²⁾, găsește acest popor încă neapt pentru a primi religia creștină și pleacă, promițând totuș sultanului că va reveni mai târziu, Sultanul îi oferi daruri și un conducător, cu care Seraficul a putut să viziteze nestingherit toate locurile sfinte din Palestina.

Visul lui Malek al Kamel nu s'a împlinit, pentru că, numai după un an dela întâlnirea sa cu Sf. Francisc, moare în plină tinerețe și putere, într'un mod foarte misterios. Acest fapt neașteptat a făcut o vâlvă enormă în lumea arabă.

În toamna anului 1220, Sf. Francisc se reîntoarce în Italia. El părăsește conducerea Franciscanilor în mâinile lui Pietro Catani și începe să scrie regulile ordinului. Călugării erau obligați să-și câștige pâinea muncind și să observe curățenia, ascultarea,

1) Hanif = ascet.

2) v. Dante, *La Divina Commedia, Il Paradiso*. cântul al 11-lea, versetul 103.

buna cuviință, spiritul cavaleresc și bucuria [chiar atunci când sunt în suferință sau persecutați. Viața ascetică,—iată ce impunea Sfântul Francisc fraților minori. Văzând în totul și în toate semnul Creatorului, Sf. Francisc scrie apoi *Cantico delle Creature* și *Cantico di Frate Sole*, care sunt glorificări poetice ale naturii.

Concepția sa poetică și umană îl fac să se deosebească de ceilalți sfinți. Prin muzica psalmilor divini, el găsește calea inimei întru vindecarea corpului și sufletului.

Legenda spune că, în 1224, către sfârșitul vieții, aflându-se în refugiu pe muntele Verna, în Casentino, i-au apărut pe mâni, pe picioare și în coastă, sfintele stigmatе ale patimilor lui Isus.

Alte suferințe fizice îi slăbesc vederea. Chinuit de boală, el își prevede sfârșitul, și pleacă la Assisi, unde îl aștepta sora Clara.

Deosebit de mișcător e momentul când, purtat pe brațe de călugări, el părăsește mănăstirea și-și ia adio dela Verna.

— Adio, munte sfânt.

— Adio, așezământ al îngerilor.

— Eu mă duc pentru a nu mă mai reîntoarce aici, niciodată !

— Rămâneți în pace fiii mei scumpi ! Frate Masseo, frate Angelo, frate Illuminato, vă las misiunea mea ; s'o duceți mai departe.

— Eu plec dela voi cu corpul, dar vă las aici inima.

— Adio !.

La plecare, sfântul a atins, în treacăt, cu mâna sa, un trandafir uscat și acesta imediat s'a acoperit de frunze și de flori. Trandafirul înflorește și astăzi, iar petalele sunt culese cu sfințenie, servind bolnavilor ca leac.

Ultimele luni din viața sa, Sfântul le-a petrecut la Mănăstirea Clariselor, conservând forța spiritului său până la cele din urmă clipe. Într'o după masă luminoasă, cum numai în Umbria se poate vedea, roagă să fie dus în grădină pentru a privi încă odată Valea Spoletană, apoi recitește din *Cantico di Frate Sole*, un imn superb de umilință, iar către seară bine-cuvintează Assisi — orașul său natal — privește apusul de soare și moare zâmbind ; lumina ochilor i se stinge pentru totdeauna.

Mormântul Sf. Francisc se află în Basilica Grande din As-

sisi, devenită mai târziu Templul Franciscan și Sanctuarul artei noi, adevărat tezaur de artă religioasă. Marii pictori Cimabue, Giotto, Lorenzetti și alții, au zugrăvit viața sfântului, reînviind acele vremi cu sentimentul adânc al revelației, care este o fa-voare a lui Dumnezeu.

După moartea Sf. Francisc, Assisi capătă o importanță u-niversală. O eră nouă se deschide în credință ca și în artă, se nasc alte idei și alte simțiminte. Toate înfloresc la umbra bise-ricii înălțate în onoarea Seraficului. Afluxul pelerinilor și al stu-dioșilor nu mai contenește și în toată lumea crește venerația pentru il Poverello.

Cardinalul Ugolino a ocrotit ordinul franciscan, imprimân-du-i o disciplină riguroasă și dându-i astfel puțința de a ținea un loc însemnat în cultura Evului Mediu. Creatorul ordinului, Sf. Francisc, a fost apa vie și sfântă a unor vremuri noi, încât pentru acea epocă, el poate să se numească precursorul mare-lui ideal modern.

Pretutindeni s'au ridicat mănăstiri franciscane, care au de-venit mai târziu centre de cultură unde au învățat și s'au for-mat cele mai mari genii.

Dante este unul din elevii școalei franciscane. El s'a in-spirat din viața angelică și din doctrina Sf. Francisc când a creat nemuritoarea *Divina Commedia*.

În ziua de 4 Octombrie se sărbătorește la Assisi, cu un fast deosebit, ziua marelui Francisc. Casele, balcoanele, felina-rele, porțile Cetății, sunt împodobite cu ghirlande și steaguri. Pe străzi, întâlnești la tot pasul mici expoziții de candelă și alte obiecte lucrate în fier bătut, vase de ceramică, madone de mar-mură, iconițe, mătânii. etc. Obiectele sunt lucrate cu măiestrie și artă neîntrecută de călugării assisani.

În această zi sfântă, frații franciscani, veniți din toate un-ghiurile lumii, în coloane nesfârșite, doi câte doi, cu mâinile în-crucișate pe piept, cu capul aplecat, părând o armată mare a Cerurilor, merg să ingenuchieze la mormântul Seraficului, cân-tând psalmii plini de poezie și umilință ai Sf. Francisc.

Imbrăcămintea lor simplă constă dintr'o rasă cafenie cu glugă, mijlocul li e încins cu o frânghie albă, iar ca încălțăminte

au doar tălpi de lemn, susținute de picior cu o fâșie de stofă, înlocuind cum purta și Sf. Francisc.

Ecoul pașilor se aude până departe, parcă ar fi un bătut de toacă neîntrerupt, muzica clopotelor nu încetează decât o clipă pentru a reîncepe din nou. Pretutindeni e numai smerenie și înălțare sufletească. Pelerinii și țărani, veniți din împrejurimi în costumele lor pitorești, cu lumânări și flori în mână, înșiruiți pe străzi, așteaptă cu nerăbdare să treacă procesiunea.

Într'un cortegiu impunător, apare deodată cardinalul, având pe cap tiara lui strălucitoare și fiind purtat într'o litieră înaltă, dusă pe umeri de preoți în odăjdii albe. El binecuvântează poporul iar în calea lui copilașii, cu fruntea încununată de sulfină, presară petale albe de trandafiri.

Toți se îndreaptă către Basilica Grande unde are loc slujba de pomenire a Sfântului Francisc, apoi la Capela Porziuncola, biserica Sf. Damian, Mănăstirea Clarisșelor, în subterana bisericii Sf. Clara, unde se află moaștele sfintei, perfect conservate și depuse pe un catafalc, și, înfine, în diferite alte locuri amintitoare ale legendei franciscane.

De pe înălțimea colinei stâncoase La Roca, unde se află o cetățuie singuratică cu același nume, înconjurată cu ziduri medievale, creneluri și turnuri, se poate avea cea mai frumoasă vedere asupra orașului Assisi și a împrejurimilor lui. Din acest loc privești minunate încântă ochiul.

În depărtare se desfășoară toată vasta câmpie Umbriană străbătute de râul Il Topino.

Campanilele ¹⁾ numeroaselor biserici strălucesc în soare. Basilica Grande și Basilica Inferiore se văd în toată măreția lor. Casa maeștrilor Comacini, Santuario Rivotorto, primul sediu franciscan, iar ușoara cupolă a Porziuncolei și Marele Dom al Sf. Rufino au căpătat un patin al timpului și se disting într'o tonalitate mai închisă.

Dar cel mai vechi și mai mare monument antic este Templul Minervei, străjuit de coloane groandioase, vechi de aproape două milenii. De pe treptele lui, cel mai de seamă poet liric

1) Campanile = clopotniță.

latin, Propertiu, își recitea elegiile în fața admiratorilor săi assisani și tot aici, frumoasa Cinzia îi jura nemuritorului credință și iubire eternă...

Spre seară o tăcere adâncă domnește deasupra cetății Assisi. Numai vulturii se leagănă deasupra văii Spoletane, iar vântul își îngână melodiile prin frunzișul castanilor. Parfumul de tămâia îmbălsămează aerul iar lumina strălucitoare a lunii așterne umbre de lespezi peste liniștile mormântale.

MARGA MATEESCU

O ISTORIE A PSEUDOLITERATURII ROMÂNE

Acasă, la Iașul nostru bătrân, a venit la vreme de seară, cu drum de fier, o carte; ea și-a făcut, pe nesimțite, loc lângă celelalte multe cărți, care se mai găseau aici, venite din timp în timp, fie în desagii vre-unui călător, fie prin căruțe cu coviltir și trase cu cai de olac; ele erau răsfoite pe la menziluri și înțepate pe la carantine să nu se tâmple cu boală. Unele erau dela sfânta monastire a Neamțului, altele dela Brașău ori cetatea lui Bucur, sau de pre la alte teascuri de preste hotare.

Apoi se mai tâmplase că și la Eși mai ieșiseră la iveală din vreme în vreme de supt teascurile dela Trei Sfetite sau Mitropolie; apoi, mai după vremi, Asache se strădui și înmulți numărul lor. Și toate stau frumos așezate cu cinste și bună orânduială.

Cea nouă venită nu purta pre corpul ei semnele drumului greu și a cercărilor de poate, au ba, intra la Eși; cu file multe și ochioasă la vedere, ca o ciupercă otrăvicioasă, s'a așezat cu ifos pe masa de strădanie a bătrânului Eși, uitându-se a bajo-cură la celelalte.

Și iaca așa s'a tâmplat că eră vreme de strânsură a cele bucate, și bătrânul Eși se ostene cu cele angării pre la velnițe, crâmi și ogoară și mai mult singur, că cei de ajutor erau cu oastea împotriva dușmanului.

Apoi nu mai trecu multă vreme că frunzele de prin copaci începură să cadă veștejite, iară vântul, ploaia mărunță și rece făcură pe bătrân să se strângă acasă. În iatacul călduț deschise ceaslovul pe masa vremii și înseamnă, dupre obicei, cele des-

pre strânsură și crugul anilor, apoi ochii îi căzură pe celălalt ceaslov nou venit.

Își aprinse ciubucul, potrivi câteva lemne pe foc și așezându-și cu temei oplenle la ochelari, deschise cartea. Și începu să găsească acolo cunoscuți mulți, și pe multe locuri par'că se vorbea despre viața lui. Dar tare nu se potriveau cu cele așa de bine știute de dânsul. Că doar aici cu el au trăit și Ureache vornicul și Miron Costin, Neculce și alții.

Apoi nu de mult îi murise prietenii lui dragi: Creangă, Conta, și Eminescu; pe Iorga, venit din partea Țării de sus, dela Botoșani, tot el îl dusesese de mână la școală la învățătură și se dovedi bun fecior și de cinste Neamului. Citi și găsi că multă bârfeală este; își șterse ochelarii, să nu-l înșele vederea, mai luă un dulceț și mergând mai departe îi fu multă supărare și scârbă când află că și pre venetici, adică pre jidovi, îi însemnase în paginile acelea lustruite; ba încă îi arăta de mare cătare și mai de cinste de cât mulți din feciorii lui.

Asta nu-i a bine, zise oftând bătrânul și punând cartea la o parte cu pași mari măsura iatacul. Apoi un gând îi năvăli în minte. Ce-or zice feciorii când or veni? Hotărât lucru că necinste este și nu-i de hasnă să se citească.

Potrivi focul iar și deasupra așeză noua carte, așa cum mai făcuse și 'n alte dăți cu altele, ceasloave calvinești, jidovești sau de alte neamuri stricătoare de lege.

Aprinse iar ciubucul și când flăcările începură să joace pe coperțile colorate, luă ceaslovul vechi și la crugul vremii însemnă și pre aceasta.

+ + +

Și cu drept cuvânt s'a supărat bătrânul Iași, pentru că multe lipsuri și greșeli sunt, că de-ai cerca să le cauți să le aduni pe toate, apoi fără păcat zic, că ar mai eși încă o „Istorie a literaturii române”.

Apoi multe din cele zise sunt cu părtinire și nu cu dreptate. Și pe jidovi i-a băgat și i-a cinstit și pe cei ce i-a arătat de pericol a căutat să-i facă de nemică.

Pentru omul care a avut curajul să ridice în parlamentul Țării la 1879 problema pericolului jidovesc, pentru omul care prin lucrările lui ne-a făcut cunoscuți și peste hotarele Țării,

Vasile Conta, nu s'a găsit decât un umil loc la sfârșitul unui capitol, (p. 384) totalizând nici mai mult nici mai puțin de cât 25 rânduri; în loc de o biografie, ca la alții, pe câte una sau două pagini întregi, se reduce la „băiatul unui popă”, iar despre operă „trece” drept întâiul filosof român, că „speculația” lui Conta n'a avut nicio consecință; „Conta spunea cu entuziasm și prolixități de autotidact, lucruri curente” etc. Imi pare bine că nu mai am de învățat după cartea d-lui C.; în școlile pe care le-am urmat am auzit lucruri mai frumoase și mai demne despre trecutul nostru românesc, iar dascălii se străduiau să ne facă să pătrundem cu sfințenie viețile și operele marilor noștri înaintași.

Mă miră un singur lucru, cum de a uitat d. C. să speculeze și afirmația lui Octav Minar, bazată pe cea mai profundă eroare, că Vasile Conta ar fi armean. Cu aceasta ar fi putut să-l scoată din rândul creatorilor Români și și-ar fi putut susține cu mai multă tărie teza că majoritatea Românilor capabili au o origine dubioasă (Asachi, Xenopol, Alecsandri, Eminescu), dacă nu sigur străină.

Am în fața mea un maldăr de hârtii, care conțin multe date inedite despre viața acestui mare Român. Câtă bucurie n'aș fi avut, ca datele acestea să fie cunoscute într-o Istorie a literaturii Române. Cu câtă plăcere le-aș fi pus la dispoziție, dacă mi le-ar fi cerut cineva, pentru un asemenea scop înalt. Dar câte inedite sunt despre *Titu Maiorescu*, *Vasile Alecsandri*, *A. Rusu*, *C. Negruț*, *Conachi*, *Xenopol*, *Lambrilor*, *Miron Pompiliu*, *Samson Bodnărescu*, *Nădejde*, *Panu*, *Iorga* și *Eminescu*; nu mai vorbesc despre *Creangă*, căci în curând voi tipări un volum cu peste două sute de acte inedite. Se va vedea din ele câte greșeli se fac în ceea ce privește viața lui *Creangă*. Deși am mai publicat o serie de acte, d. C., nu vrea—deși a utilizat cartea—să puie la punct afirmațiile D-sale în lumina noilor documente.

Cu mulți ani înainte de 1800, un Pavel Conta ridică cu multă osârdie biserica din Bodeștii Precistei (Neamț), unde avea să slujească altarului un Iacob, apoi Nistor Conta. Grigore Conta preot la Ghindăoanii Neamțului, apoi protopop, și Neculai Conta, catihetul lui *Creangă*, înseamnă mai mult decât „popi”.

La 15 Noembrie 1845 se naște la Târgul Neamț Vasile

Conta, a cărui viață se va asemana așa de mult cu a lui Eminescu. Am în fața mea hârtiile pe care sunt însemnate străduințele școlare ale lui Vasile Conta, care prin meritele lui este trimis de către Prefectura de Neamț (măsură foarte bună care se aplica atunci și care este pusă în vigoare și astăzi de guvernul actual. Datorită acestei măsuri de a se trimite pe sama Statului fii de țărani care se distingeau la învățătură a fost scos la lumină Creangă și Hogaș) la școală la Iași. Prin meritele lui excepționale ajunge profesor universitar și ministru. La 1879 este speranța tuturor moldovenilor că va apăra cu toată energia în parlamentul românesc cauza națională, și a fost peste așteptări.

Sărman „băiat de popă” depe plaiurile Neamțului, în tine a fost multă speranță și ai luptat din răsputeri. Te vom avea oricând ca un indreptar în lupta noastră națională și e păcat că trebuie să fii pus în discuție cu ocazia unei minuscule opere călănesciene.

„Deșteaptă-te române” (al lui *Mureșanu*) nu e nici mai poetic, nici mai concis decât celelalte, iar *Brătescu Voinești* este caracterizat prin „lipsă de invenție și de productivitate”, „nu e un poet descriptiv al naturii și nici nu e măcar un bun observator”.

Despre *Calistrat Hogaș* „nimic în fond mai specific și, în acest înțeles, mai banal românesc decât literatura lui Hogaș”, iar *Ionel Teodoreanu*, care ne-a umplut tinerețea cu rândurile lui minunate, „este incapabil de a se proiecta în afară”, „are metode de a construi plictisitoare”, „humor brutal de o cruditate silită”, pentru ca la urmă s'o spună clar că este în deplină decadență, după ce a strecurat umil pe unele locuri că Ionel Teodoreanu este într'adevăr un poet; *I. Mironescu*, scriitorul atât de apreciat, mai ales în cercurile ieșene, după d. C., „nu are invenție”, apoi „nuvelele serioase sunt trudite, sărace în observație reală”; iar cu „Cătiheții dela Humulești”, *I. Mironescu*, după I. C., a făcut o operă de prisos.

Sunt figuri atât de masiv situate în cultura românească, încât acțiunea de defăimare și bagatelizare pornită de domnul Călinescu se poate asemana cu a unuia, care luând un târnăcop și ducându-se la poalele Ceahlăului ar începe să sape cu gând să-l răstoarne; desigur acest om găsit la o asemenea ispravă, nu

poate fi privit decât cu un zâmbet ironic, dacă este normal, și cu compătimire dacă este dimpotrivă.

Pentru d. C., *Neculai Iorga*, acest munte al culturii românești, „este minor în fiecare parte” (p. 542) din activitatea sa; în „Istoria literaturii”, Iorga, după d. C. „citează articole care nu cuprind nimic altceva decât recenzări de opere știute, își face un aparat critic cu totul fictiv”; despre „literatura italiană și franceză istoricul nu pricepe nimic, că n'are măcar orientarea în locurile comune a unui elev de gimnaziu”.

Și d. C. merge mai departe: „toată recepția e falsă străniu și refractară; Iorga se simte stânjenit în epoca romantică”; „Istoria literaturii românești contemporane este opera lui Iorga cea mai bizară ce se poate închipui”. Profită de ocazie pentru a arăta că Iorga nu era obiectiv pentru ca să înjure pe publicistul ieșan Sandu Teleajen „publicist fără niciun talent și autor de groaznice descrieri de cabinet secret” și în ochii lui Iorga trece drept un mare scriitor — insinuiază d. C. — numai pentru că era dela Vălenii de Munte. N. Iorga nu e apoi un portretist, fiindcă nu e un descriptiv, după care afirmație însuși d. C. să afirme că scoate adesea admirabile definițiuni de persoane. Opera lui Iorga nu este pomenită și nimic din viața sa. Nu merită, își zice în sine d. C., și își încheie grăbit capitolul după abia trei pagini, ca să treacă mai departe la jidănașii lui dragi, cărora le poate închina pagini întregi și a le reproduce pozele care de care mai în chip de cărturari români.

Dealtfel nimeni nu poate avea pretenția să se scrie astăzi, așa cum trebuie, despre marele Român Neculai Iorga. Și cu greu se va găsi cineva, însă cu atât mai puțin domnul C., pe care Iorga l-a încondeiat așa cum se cuvine cu ocazia apariției lucrării „Viața lui Ion Creangă”. Recenzia merită să fie cetită și se găsește într'un număr din „Revista Istorică”.

Anii vor trece unii după alții, apele se vor liniști, mălul ambițiilor și răutăților se va lăsa la fund, Călinești se vor naște, Călinești vor muri, iar din străfunduri de veac opera lui Neculai Iorga se va contura din ce în ce mai puternic și nu vor zăbovi vremurile ca ea să fie judecată în toată măriștea ei și figura impunătoare a bătrânului dascăl așezată în lumina cea adevărată.

În treacăt, la p. 482, este pomenit și profesorul A. C. Cuza, arătând că făcea unele declarațiuni atee și reproduce cinci versuri din tinerețe cu vădit scop de a-l pune într'o lumină falsă. Apoi la pag. 484 i se dă și fotografia pe când era sergent în armată și pusă în capitolul special făcut pentru Solomon Katz (Dobrogeanu Gherea).

Atât este trecut în pretinsa Istorie a literaturii române a domnului C., despre profesorul A. C. Cuza. Oare cu versurile arătate și la vrâsta când îl arată fotografia Cuza a intrat în literatura românească? Dar fotografiei nu i se putea găsi un loc mai cuviincios decât în capitolul și față în față cu jidovul Solomon Katz! Oare după domnul C., atâta ar trebui să se știe despre junimistul și omul care și-a închinat o viață întreagă luptei naționale?

Nu s'a găsit loc pentru a se scrie ceva și despre opera lui, care, slavă Domnului, ocupă un loc destul de solid în cultura românească. S'ar putea obiecta că pentru a se face economie de hârtie s'a scris „esențial”. Dar atunci putea să se facă loc destul, înlăturând atâtea poze dintre care unele n'au nici o legătură cu textul, sau să se mai reducă din profilurile fotogenice ale diferiților simpatizați; în cazul cel mai ușor se făcea un loc suficient aruncând afară tot balastul și putregaiul jidovesc, care nu avea ce căuta într'o Istorie a literaturii Române.

Ne-ar dura prea tare dacă am ști că această carte va rămânea ca o evanghelie. Dar ne mângâiem la gândul că utilizându-se astfel de mijloace în scrisul nostru, suntem încă departe de o adevărată Istorie a literaturii Române.

Jidovii sunt peste măsură de bine prezentați în această carte. Par'că anume a fost făcută pentru ei și pentru acei care îi iubesc; de ochii lumii s'a scris și despre ceilalți huligani numai câte ceva și în batjocură, știți praf în ochi.

Iacătă-l pe Cîlibi Moise (p. 214) „un Anton Pan evreu ale cărui maxime sunt pline de un sănătos umor bătrânesc”; se reproduc câteva maxime și cu o pagină înainte (213) i se dă și poza în chip de mare gânditor Român; priceperea literară a lui Gherea (Solomon Katz) este „nulă”; „în cutare cercuri mai ales evreie, Gherea trecea și mai trece încă drept cel mai mare

critic român". Atunci, dacă „priceperea literară este nulă” și interesează numai „anumite cercuri” și „mai ales evreie”, pentru ce mai este trecut? Ba încă i se rezervă un loc de 5 pagini (pentru Iorga trei); Numai pentru că interesează „cutare cercuri” sau că se vor mândri jidovii că au produs din slinul lor pe cel mai mare critic Român? Ba încă i se dă și poza în chip de mare gânditor și facsimil dintr'o scrisoare. Oare un facsimil de pe un manuscris al profesorului Iorga sau o fotografie mai acătărea nu ar fi onorat cartea mai mult decât nasurile prelungi și gulerile tari ale tuturor Baltazarilor?

Ronetti Roman „e tipul evreului inteligent”; și lui îi lipsesc tactul și priceperea exactă a problemei; el face Statului o morală aspră (auziți până unde ajungea), pentru că nu deschide larg porțile tuturor veneticilor și nu strânge la pieptul lui vipera jidovească cuibărită în țară. Mă gândesc cum i-ar fi fost astupată gura acestui „evreu inteligent” în timpul lui Ioan Sandu Sturza Vodă, sau Grigore Ghica. Au îndrăznit ei și la anul 1857 să se plângă Porții Otomane ca să capete „drituri țivile”, dar cu toată intervenția lui Fuad, Sfatul Țării și Domnul i-a pus la respect „după vechiul obicei”. Oare era nevoie ca acest „evreu inteligent”, care spunea că „România nu înseamnă nimic în cultură și economie” și că Bulgaria a luat-o cu mult înainte, să mai fie trecut în Istoria literaturii Române? Să zicem că ar fi fost chiar inteligent, dar asta nu-i o circumstanță atenuantă pentru că și multor delincvenți inteligenți le putrezesc oasele în ocnă.

Evreii Steuerman și B. Goldner (Giordano) sunt — spune d. C., neînsemnați și totuși le face onoarea de a-i trece pentru ca nu cumva să fie uitat vre-unul că-i mare supărare dija. Dar *Alexandru Pogonat* — mort de curând în lupta contra bolșevismului — nu i se cădea un cât de mic loc, măcar cât al „neînsemnaților jidovi” de mai sus? Dar G. A. Cuza? Pentru *Vasile Militaru* nu sunt aprecieri decât „trivialele fabule”, și se reproduc câteva rânduri alese anume din cele mai slabe, pe care le arată batjocoritor cu degetul zicând: citiți următoarele „specimene”. Nu e uitat nici inteligentul evreu Sanielevici, acel care voia numai decât să tragă în neamul lui pe Alecsandri, și alți scriitori reprezentativi ai specificului național: Ury Benador, cu mai multă erudiție decât celălalt — adică Herț — scrie nuvele bune, iar după ei urmează Ion Călugăru (B. Croitoru) care se

ocupă cu evreimea din Moldova de sus, „un talent superior” care ne descrie viața jidovească cu Ițe și Șamă, cu hahami și ceași de sinagogi. Este de „o maturitate stilistă perfectă, dovedind o cunoaștere esențială a limbii”, mai ales când descrie pe Strul, Purțache Ușer, sau pe Moise, Țipra, Blima și tot neamul lor.

Camil Baltazar umple aproape patru pagini mari și poza nelipsită, aleasă desigur pe sprinceană în chip de «Român» ales și spălățel. Dacă lui A. C. Cuza îi pune poza de pe când era sergent în armată, de ce nu i s’ar fi pus lui Baltazar poza de pe când umbla cu batistă la pantaloni și perciuni după obicei? Dar desigur nu cadra cu poetul creator «care are tehnica sa», «poet considerabil» etc.. B. Fundoianu (nu știu cum i-o fi zicând Bercu sau Burăh, observ că în general jidănașii cărturari fug de numele lor jidovesc: ori că le rușine că sunt jidovi, ori văd și ei că nu se potrivește Burăh, Bercu, Strul, Purțache și Blima cu literatura românească) «a fost printre primii promotori ai poeziei pure»; «El este evreu din Moldova, unde evreii au îndeletniciri aproape câmpenești împiedecați totuși de tradiția aglomerărilor târgovești să se bucure din plin de sinceritatea vieții agreste». Nu știu de unde o fi d. C., dar cred că nu-i din Moldova, pentru că știind cum stau lucrurile n’ar vorbi așa. Jidovii n’au avut și nici nu le plac îndeletnicirile câmpenești. Ei s’au introdus prin sate pentru a specula pe țărani ducându-le horilcă și alte băuturi, luând în arendă moșii, bătându-și joc și asuprind îngrozitor pe locuitorii săteni; țineau velnițe ca să-i poată mai bine specula; ei în genere se strâng mai mulți la un loc alcătuind târguri de unde își întind tentaculele înveninate prin satele Țării. Dintr’un târg ca acesta al Herței coboară poetul «cu nostalgii de bucolic, de amestecare cu pământul, care se condensează în originale transcrieri ale unei patriarhalități inedite»; la Herța trec cirezile de vaci în sunetul talancei în vreme ce evreul bătrân între flăcările lumânărilor cântă căderea Ierusalimului»; Domnul C. se entuziasmează de această descriere de Ghetto și citează din «înteligentele» versuri ale lui Burăh:

Vacile 'n Vatra Dornii calcă 'n asfaltul ud de
ierburi, cu privirea marină din trecut,
și mugetul de gușă legat, ca o talancă
Ca 'n Herța când tăcerea mă 'nzăpezea pe o bancă.

Continuă apoi cu sinagogi și pe urmă trece la ruga jidovului bătrân care nu poate uita Ierusalimul; nici nu se poate mai bun portret decât al jidovului hrănit, ghiftuit în România și care oftează mereu gândindu-se la Palestina.

Tot marele poet național Burăh Fundoianu are „imagini de rară prospețime”, care se referă la „voluptatea de a lua contact cu forțele naturii”. Poza acestui jidănaș îl arată bleg și urduros și e pusă la loc de cinste (p. 781), ca o bine meritată recompensă că a scris versuri cu oameni care așteaptă ploaia în tindă cu porci uscați, cu vișini, cu pustiu și cu neveste 'n care țipă copiii surzi.

Și pune frunze 'n vișini [adică ploaia] ca să se urce omida
Fă grăul: să nu moară guzganii de pământ
Și sălcii; să se poată bivoli scărpină.

Lui Burăh îi urmează Marcus Ed. (Ilarie Voronca) p. 782, a cărui poezie „este un impresionism ordonat în punctul inițial dar sfărâmat cu voință prin procedee tipografice și metaforism exagerat până la deplină, uneori, anulare a oricărui sens și a oricărei emoții”. N'am înțeles prea mult din această înșiruire de cuvinte, dar autorului „Istoriei”, îi place mai bine să spună și așa, decât să-l încondeieze cum trebuie sau să-l mai lase în afara Istoriei literaturii române.

Pe trei pagini este descris și F. Aderca, jidovul care a avut îndrăzneala să afirme că „Ungurii au pretențiuni asupra Ardealului, căci stăpânirea acestui pământ locuit de Români, Sași, Unguri, Nemți, Ovrei, Sârbi a fost consolidată de cimentul a o mie de ani”, că „Bulgarii ne vor Cadrilaterul, în care nu s'a născut nici un român și care nu are nici măcar o valoare strategică”, și că un om de „curaj” ar cere „ca Ardealul să se guverneze singur, cu oamenii lui ovrei (vedeți primii) sași, unguri, sârbi și români (cum e Elveția și precum s'ar putea cere și pentru Alsacia-Lorena)”; „republica roșie de peste Tisa e aprobată din toate punctele de vedere, iar armata română înfățișată ca o turmă de bestii”; „Mihai Viteazul a fost un exploatare”. Soldații români (p. 708) fac cruzimi atât de nemaiauzite față de bolșevici încât compania cade într'un fel de demență și un ovrei debil cu ochii sgâiți se ținea cu mâinile de gard și varsa. Ei între alte atrocități fac murdării în vasele de marmoră

găsite într'un castel. Rezultatul campaniei este jaful. Toate aceste falsități părtinitoare sunt făcute de dragul „iubirii de oameni“.

D-l C. spune : „Criticul citește cartea neturburat și constată în ea expresia sufletului unui popor bătrân, cu mari însușiri dar cu unele facultăți tocite, cititorul obișnuit nu poate scăpa de un legitim sentiment de indispoziție“.

Va să zică după toate aceste băigueli jidovești inexacte și scrise cu atâta răutate „criticul citește cartea neturburat și constată în ea expresia sufletului unui popor bătrân, cu mari însușiri“.

Și pe lângă acestea, F. Aderca a scris și poezii „remarcabile mai ales prin sugestii“. D-l C. afirmă că citind unele cărți ale lui Aderca „cititorul obișnuit nu poate scăpa de un legitim sentiment de indispoziție“. Cred și eu și încă la ce grad se urcă termometrul acestei indispoziții, domnule C. ! Ce-i pasă însă criticului neturburat, nemuritor și rece de aceste indispoziții legitime ale cititorului obișnuit, care formează marea masă a intelectualilor români. Criticul se poate situa în afara cercului strâmt al muritorilor de rând. Poate chiar în afara cercului național ? Atunci de ce nu-și alege un cerc superior, care ar avea de centru Palestina ?

Nu uită d. C., să redea în Istoria dumisale și desene de Brauner și Perahim (p. 738, 805, 807).

Am în fața mea o carte de Alexandru Sahia, U. R. S. S. azi, tipărită în 1935 (ed. II), la care coperta și planșele din interiorul cărții au fost întocmite de T. Brauner și Perahim. Cartea (acest Alexandru Sahia are capitol în „Istoria“ cu pricina (p. 843, „promitea să fie un scriitor interesant“) nu este decât o reclamă a „raiului bolșevic“ ; la p. 175—186 se preamărește viața evreiască din U. R. S. S. ; apoi arată, atât de falș dovedită acum, viața din Moldova Socialistă și raiul copiilor fără Dumnezeu. La o asemenea carte numai Brauner și Perahim puteau contribui cu ilustrații. Oare dacă aceste cărți nu-și mai au locul lor sub soare, de ce figurează în cartea d-lui C ? În locul lor câte lucruri frumoase s'ar fi putut scrie despre ostenitorii condeului românesc ?

Ca o culminare a atitudinii semite d. C. face următoarea observație la p. 888 în capitolul „Specificul Național“ :

„Evreii, puțini printr'o proporție firească, prezenți și la

noi ca în toate literaturile, rămân un factor înafara cercului rasial făcând puntea de legătură între național și universal. O minte dreaptă, care nu confundă problemele politice cu lumea ideală a creației, nu poate să nu recunoască contribuția lor. Întâi de toate fiind poligloți din oroare de canonic, sunt contra stilului, a gramaticii, a stării pe loc lexicale. Dacă ei pot comite excese, noi, folosind revolta lor, tragem un concept mai liberal despre limbă. Unii Evrei dimpotrivă, din dorința sinceră de a se asimila, cultivă arhaicul și neoașul, dar abuziv. De aici a ieșit însă o sumă de filologi evrei (Moses Gaster, Lazăr Șăineanu, Candrea și încă alții) cărora ar fi regretabil să le tăgăduim contribuția la propășirea culturii. În literatură ei sunt totdeauna informați, colportori de lucrurile cele mai noi, anticlasiciști, moderniști, agitați de probleme. Ei compensează inerția tradiției și o fac să se revizuiască. Umanitarismul lor sincer modifică în sensul unei viziuni creștine de sus un spirit de conservare ce poate să degenereze în obtuzitate. Aceste însușiri sunt legate de tipicile iritante cusururi: Dezinteres total pentru creația ca scop, „trăirismul” exagerat, negarea criticii, umanitarismul împins până la negarea drepturilor și notelor noastre naționale. Prin această lipsă de tact, la noi ca și oriunde, Evreii atrag asupra-le, periodic, toate fulgerările“.

Citiți vă rog atent și recitiți; nu mai are nevoie de nici un comentariu; ilustrează îndeajuns o „lipsă de tact” (noi zicem obraz) a d-lui C. cât și o pledoarie (nu știm dacă gratuită) pentru problema în curs de rezolvare a putregaiului jidovesc.

O istorie a literaturii române tipărită de o editură a Statului capătă oarecum pecetea de oficială; ea ar trebui considerată dintre cele mai bune și poate servi ca și un îndreptar. Ea poate, cu această firmă a Fundațiilor Regale, pătrunde prin școli (liceie și universități) și nu găsim necesar ca elevii sau studenții să învețe părerile unui singur om, care sunt departe de a fi socotite literă de evanghelie.

Nimerit ar fi fost ca această carte să fie rezultatul unei colaborări cât mai mari. De ce această grabă și alegere numai decât a unui singur om, căruia i-a lipsit timpul util pentru a pune la punct toate datele, utilizând toate lucrările, și ar fi fost și mai de merit dacă s'ar fi adăogit și ineditale existente prin

diverse arhive, biblioteci sau familii; am în fața mea lucrarea d-lui general R. Rosetti „Familia Rosetti”; în adevăr un nescat izvor de informații; câte arhive n'a cercetat, cât nu s'a străduit, pentru ca să poată avea mulțumirea că a tipărit o carte atât de interesantă. Am dat-o de exemplu, pentru că cunosc deaproape strădania depusă la alcătuirea ei.

Pe de altă parte i-a lipsit d-lui C. obiectivitatea în ceea ce privește prezentarea scriitorilor și ceea ce-i mai rău a băgat în edificiul măreț al culturii naționale igrasia jidovească, banalizând și înlăturând unde a putut pe acei care prin scrisul lor, prin viața lor, au fost și sunt pietre de granit la temelia instituțiilor noastre șubrezite de jidovism.

GH. UNGUREANU

A M U R G

Se țese pacea în tăcere...
Ea lunecă peste pământ
Ca un descânt,
Ca o cerească mângâiere...
Amurgul pare-o 'ngenunchiere,
Un dor nevinovat și sfânt.

Mănunchi de raze istovite
Revarsă din pocalul plin...
Ca un suspin
Pe suferințe 'năbușite,
Flori cu petale zmălțuite
Plutesc în vis către senin.

Ca un prezviter în podoabe
S'ascunde soarele 'n altar...
Și 'ncet răsar
Duhovniceștile lui roabe,
Albastre scăpărări de boabe
Ca niște candelă 'n altar.

FOCȘA VLADIMIR

VIATA LA IASI

ARHIVELE STATULUI

«Documentele din această arhivă reprezintă însăși istoria Statului, a familiilor și moșilor moldovenești». (Dintr'un ordin al d-lui general R. Rosetti, Ministru Culturii Naționale și al Cultelor către Arhivele Statului Iași).

O instituție despre care se știe prea puțin în raport cu însemnătatea ei; dese ori mi-a fost dat să constat acest lucru și ce e mai dureros convingerea în cele afirmate mi-o întăreau aprecierile și manifestările pornite tocmai dela pătura intelectuală. Totuși toate părerile contrare se schimbă într'o convingere că Arhivele Statului sunt de o importanță covârșitoare, îndată ce cineva își îndreaptă pașii spre ea,

Iniințată în anul 1832 și organizată de aga *George Asachi*, primul ei conducător, cu concursul nelimitat al poetului *Costache Conachi*, care era atunci „logofăt al dreptății“, această instituție nu și-a oprit o clipă activitatea ei iar scopul pentru care a fost iniințată și-l atingea zi de zi. Aici trebuiau să se adune toate dosarele (delele) instituțiilor desființate, cât și ale acelor care nu mai aveau nevoie de ele; aici urmau să fie păstrate cu sfințenie toate uricile voevozilor noștri și toate condicile de documente. Astfel procedându-se și urmărindu-se cu asiduitate de către foștii ei conducători printre care a fost și *Vasile Alecsandri*, poetul, cât și tatăl său vornicul *Vasile Alecsandri*, apoi *G. Sion*, poetul, *Teodor Codrescu* și alții, s'a ajuns astăzi după o lungă și im-

belșugată activitate să aibă în păstrarea ei toate actele și documentele în care se oglindește întreg trecutul Moldovii.

Astfel se păstrează azi peste 800.000 dosare, începând cu anul 1873, 15.000 condici începând cu anul 1786; toate acestea sunt trecute în 2330 inventare.

Se mai păstrează 10.013 documente inventariate, începând cu anul 1438 (urice, hrisoave, anaforale) și 23.818 documente în curs de inventariere.

Toate acestea se pot cerceta — există sală de studiu — și pentru care există și o bibliotecă de specialitate din 8951 volume.

Arhivele mai posedă colecții de hărți vechi, peceti, bani, tablouri și manuscripte diferite; apoi diferite planuri vechi.

Pentru o orientare mai eficace dăm lista următoarelor instituții care și-a depus arhiva aici și care se găsește inventariată și o poate oricine cerceta:

I. ADMINISTRATIVE

1. Ministerul de Interne (Departamentul pricinelor din lăuntru) arhiva dela anii 1828—1862.

2. *Vornicia obștei*, arhiva dela anii 1803—1832 organizarea și administrarea orașului Iași.

3. *Secretariatul de Stat* sau Ministerul de externe, dosare dela 1832—1860. Cel mai important depozit.

4. *Eforta Iași*, vechea primărie, dela anii 1832—1864; se păstrează 3040 dosare.

5. *Primăria Municipiului Iași*, arhiva dela 1864—1903; sunt 12.632 dosare 449 condici.

6. *Baroul avocaților Iași*, 1863—1895, 137 dosare.

7. *Nazăria*. (Comitetul desrobirii țăganilor) arhiva 1830—1846.

8. *Institutul de chimie Iași*, dosare 1885—1927.

10. *Toate isprăvnicile* (prefecturile cum se zice azi) a județelor din Moldova din anii 1832—1864.

11. *Prefectura Iași*, 3150 dosare între anii 1860—1905.

II. JUDECĂTOREȘTI

1. *Logofeția dreptății* (Ministerul Justiției) dosare și condici din anii 1832—1861, se păstrează 30.559 dosare și 185 condici de anaforale.

2. *Departamentul criminalicesc*, a cărui arhivă foarte importantă este din anii 1789—1861; se păstrează 7910 dosare și 240 condici.

3. *Obșteasca adunare*, 95 dosare din anii 1829—1831.

4. *Divanul Domnesc*. Bănuim că arhiva Divanului Domnesc să fi fost una din cele mai vechi. Sigur știm că la 1741, Constantin Mavrocordat Vodă hotărăște ca Divanul să țină o condică în care să fie trecute toate lucrările lui. Arhiva atât de importantă a fost distrusă, deasemenea, de focul întâmplat la 1827. Nu s'a putut salva decât o condică din anul 1786. Din sec. XIX se păstrează mai multe începând cu anul 1803. Dosare se păstrează începând cu anul 1828. Din această arhivă a Divanului Domnesc se mai păstrează azi 120 condici din anii 1828—1862.

5. *Departamentul pricinelor străine*. Din arhiva acestei importante instituții se păstrează începând cu anul 1824 și 18 condici din anii 1827—1832.

Intrucât în competența acestei instanțe intra și judecarea proceselor ivite între supușii străini (sudiți) și pământeni, majoritatea dosarelor o vor forma aceste dosare; foarte importante din această arhivă sunt listele și situațiile supușilor străini.

6. *Divanul judecătoresc* se desființează în anul 1833 și în locul lui se înființează două divane de apel, al Țării de Sus și al Țării de Jos (strămoșii Curților de Apel de azi). Arhiva a fost în parte distrusă în marele foc ce a bântuit la Iași în 1827.

7. *Parchetul general Iași*, 114 dosare din anii 1890—1895.

8. *Curtea de întărituri*, 112 condici din anii 1832—1852 și 1627 dosare din anii 1832—1852.

9. *Divanul apelativ al Țării de Sus*, 4517 dosare din anii 1832—1841.

10. *Divanul apelativ al Țării de Jos*, 2619 dosare din anii 1832—1841.

11. *Curtea de Apel din Iași*, S. I, 10.630 dosare din anii 1832—1879 și 5961 dosare din anii 1880—1888.

12. *Curtea de Apel S. II-a*, se păstrează 15.366 dosare din anii 1832—1904.

13. *Curtea cu Juri, Iași*, 45 dosare din anii 1900—1925.

14. *Tribunalul de Comerț*, care a funcționat la 1832 la Iași și la 1833 la Galați, are păstrate 1852 dosare.

15. *Judecătoriile Ținutale* (Tribunalele din capitalele județelor de azi) înființate la 1832, au depus spre păstrare aproape toate dosarele lor din anii 1832—1894.

16. *Judecătoria ajutătoare Iași*, se înființează la 1832 pe lângă judecătoria ținutului Iași; arhiva ei numărând 2299 dosare se găsește în păstrare la Arhivele Statului.

17. *Judecătoria Ocol. I Urban Iași* are în păstrare 1206 dosare din anii 1866—1914.

18. *Judecătoria Bucecea*, 112 dosare din anii 1867—1890.

19. *Comisia epitropicească*, înființată pentru ocrotirea și administrarea minorilor rămași fără părinți. Se păstrează 2838 dosare din anii 1834—1865.

III. ȘCOLARE

1. *Facultatea de Drept Iași* a depus spre păstrare la Arhivele Statului Iași, în anul 1928, 2211 dosare din anii 1864—1915, privind pe licențiații acestei facultăți.

2. *Seminarul Veniamin Costache* a depus în 1938 arhivă începând cu anul 1833. În arhiva depusă s'a găsit și două condici din anul 1809. Arhiva numără 465 dosare și 409 condici.

3. *Revizoratul școlar Iași* a depus 840 dosare din anii 1869—1895.

4. *Comitetul de inspecțiune școlară* a cărui președinte a fost în 1863—64—65 Titu Maiorescu, are în păstrarea Arhivelor Statului multe dosare depuse de către Rectoratul Universității Iași; unele din ele s'au găsit și prin arhiva depusă de Liceul Național. În curs de inventariere. Pentru istoricul învățământului la noi prezintă o foarte mare importanță.

5. *Liceul Național Iași* a depus arhiva în anul 1941 și este în curs de inventariere. Foarte importante acte mai ales întru cât în ele se găsesc actele Academiei Mihăilene din anul 1834. Multe acte s'au irosit.

6. *Școala Normală de fete „M. Sturza”* a depus spre păstrare arhiva dela anul 1834; în curs de inventariere.

7. *Facultatea de Litere Iași* a depus arhiva din anii 1860; odată cu aceasta a depus și multe acte aparținând vechiului comitet de inspecție școlară. Acum este în curs de inventariere.

IV. FINANCIARE

1. *Visteria Moldovei*. În depozitele Arhivelor Statului se găsesc depuse condicele și dosarele visteriei Moldovei din anii 1763—1861. Este una din cele mai bogate și importante arhive care se păstrează; se află 1978 condici între anii 1763—1861 și 8672 dosare din anii 1827—1861. Cele mai importante dintre dosarele visteriei sunt acelea care cuprind catagrafiile (statisticile) locuitorilor din Moldova din anii 1820 și 1831.

2. *Comisile revizuitoare* înființate în 1830 pentru cercetarea catahrisurilor (abuzurilor) făcute locuitorilor; dela ele se mai păstrează un număr de 1285 dosare între anii 1830—1831.

3. *Administrația Financiară Iași*, din anii 1882—1892 se găsesc 1339 dosare.

4. *Controlul statului*, instanță înființată în 1832; se păstrează 4362 dosare din anii 1832—1858.

5. *Casieria generală a județului Iași*, dela care se păstrează 1182 dosare din anii 1862—1881.

V. MILITARE

1. *Hătmănia*, instanța cea mai înaltă militară a Moldovei, dela care ne-a rămas în păstrare 2844 dosare între anii 1825—1842. Aceste dosare, cuprinzând acte referitoare la paza graniței, înființarea și organizarea armatei, execuția vinovaților, răvașe de drum și pașapoarte. Înainte de anul 1832, dosarele hătmăniei cuprind și dosare de judecată.

2. *Divizia 1 teritorială*. Dela această instanță militară se mai păstrează 1222 dosare din anii 1835—1862 și 128 registre din aceiași ani.

3. *Regimentul al VII-lea infanterie* are numai 52 dosare din anii 1861—1867.

4. *Consiliul de război Corp. IV armată*, se păstrează 153 dosare și 11 dosare de sentințe de judecată între anii 1866—1905.

VI. BISERICESȚI

1. *Departamentul bisericesc*. Dela această instituție se păstrează 47 dosare din anii 1835—1844.

2. *Mitropolia Moldovei*. În anul 1941 Mitropolia Moldovei a depus spre păstrare arhiva veche; dat fiind faptul că în trecut Mitropolitul era și președintele Divanului și Sfatului Domnesc,

aici se vor găsi și acte de interes general. Arhiva este în curs de inventariere și până acum s'au găsit numeroase acte deosebit de importante. Deasemenea condici privind trecutul monahicesc al Moldovei. În această arhivă se oglindește trecutul religios al Moldovei dela sfârșitul veacului al XVIII și începutul veacului al XIX-lea. Păcat numai că până la depunere ea a fost așezată într'un subsol la Mitropolie și multe acte au putrezit, iar unele au dispărut.

Sperăm că în cel mai scurt timp va putea fi dată cercetărilor, inventariată și așezată cum se cuvine uneia din cele mai importante arhive ale Moldovei.

VII. STAREA CIVILĂ

(Născuți, căsătorii, morți)

În Arhivele Statului se păstrează cea mai completă colecție de acte de stare civilă începând cu anul 1832, dela toate județele din Moldova. Dela anul 1832—1865 (luna Octombrie) starea civilă se ținea de către preoți și se chiamă „Mitrici”. Dela 1865 trece la Primării. Se păstrează 18.475 mitrici. Iar starea civilă dela primării 12.697 dosare de căsătorii ale orașului Iași, și 1487 registre tot orașul Iași. Din județul Iași se păstrează 3570 registre.

VIII. EXECUTIVE.

1. *Divanul împlinitor* a funcționat în Moldova în anii 1828—1831. Avem 1005 dosare și 138 condici. Dosarele dela această instituție se referă la ocne, tutun, velnițe, ocăritul și cotăritul, goștina, căldărăritul, casele obștești (casa apelor, casa doftorilor, casa școalelor) carvasaraoa (vama), poșta, bresle, mori.

2. *Prefectura de Poliție Iași*. Dela această instituție se păstrează 56.680 dosare din anii 1832—1919.

3. *Vornicia de aprozi*. Deși această instanță o găsim funcționând în Moldova încă din anul 1800, totuși în Arhivele Statului nu se găsesc dosare decât din anul 1824. Se păstrează 34.606 dosare.

IX. SILVICE.

1. Ocolul silvic Adâncata.
2. Ocolul silvic Calu-Iapa (Neamț).

3. Ocolul silvic Dorohoi.
4. Direcția II Silvică Iași.
5. Regiunea I Silvică Iași.
6. Ocolul silvic Varatec.

X. SANITARE.

În Arhivele Statului Iași sunt depuse un număr de 2176 dosare din anii 1828—1861 ale *Comitetului Sanitar al Moldovei*.

+ + +

La secția „*Documente*” se păstrează 20 pergamente începând cu anul 1438; 37 originale slavone (hârtie); 8602 originale hârtie în limba română; 94 surete (traduceri); 172 copii; 711 documente grecești; 98 spițe de neam; 279 documente în diferite limbi; acestea toate sunt inventariate și parte fișate.

În curs de inventariere sunt 23818 documente între anii 1769—1900.

Tot aici se mai găsesc o serie de condici de documente, cum ar fi de exemplu Condica Mitropoliei Iași, în care sunt copiate toate documentele moșilor totalizând un număr de 873 copii, începând cu anul 1445—1818; se mai găsesc 16 hărți vechi și 213 planuri de moșii începând cu anul 1804.

La Arhivele Statului putem spune că se găsește cea mai completă colecție de publicații oficiale: *Buletinul Oficial*, *Albina Românească* a lui Asachi, *Progresul*, *Curierul de Iași*, *Foaia Sătească*, *Gazeta de Iași*, *Monitorul Oficial al Moldovei*, apoi *Monitorul Oficial al principatelor unite* înfine *Monitorul Oficial* până azi; mai posedă colecții din *Gazeta de Moldova*, *Zimbrul Steaoa Dunării*, *Zimbru*, *Vulturul*, etc.

Apoi o foarte frumoasă colecție de sigilii începând cu anul 1828, în total 1201 sigilii.

O descriere amănunțită a depozitelor ar forma obiectul unui voluminos studiu. Ne mulțămim cu atâtă, fiind convinși că și această sumară descriere poate servi acelor care ar avea de întreprins anumite cercetări.

GH. UNGUREANU

CRONICA EXTERNĂ

ISTORICUL DISCURS AL FÜHRERULUI A. HITLER ȘI VICTORIA DIN RĂSĂRIT

Evenimentele acestei luni au fost ilustrate printr'o clarificare totală a situației internaționale și a cadrului de război. Pe plan mondial se situează istoricul discurs al Führerului Cancelar, ținut la Berlin, cu prilejul inaugurării ajutorului de iarnă.

Discursul coincide cu începerea ofensivei totale de pe frontul de Răsărit, ofensivă care a fost anunțată cu profetice cuvinte de către Conducătorul de popoare :

„În această clipă, când vă vorbesc, armatele noastre biruitoare, pe toată întinderea frontului, dau loviturile de moarte bolșevismului”. În ade-văr, declarația coincidea cu sfărmearea armatelor lui Timoscenko, la Viasma și Briansk, operație care a dat un număr de 650.000 de prizonieri sovietici și de două ori mai mult, morți și răniți în rândurile inamicului. Drumul spre Moscova fusese deschis. Iar odată cu el, cercul de fier se strângea tot mai tare, în jurul Petrogradului și Kronstadtului. În sectorul de sud, operația de lichidare a armatelor lui Budieni, anunțată și ea în istoricul discurs, se încheia cu constituirea unei ultimei pungi, în basinul Donețului și cu încercuirea Rostovului, supranumit „Cheia Caucazului”. Alte divizii blindate germane având și unități românești, după ce au câștigat marea bătălie a Mării de Azov, pătrundeau în Crimeia, unde luptele de curățire sunt în curs. În extremul Nord al uriașului front, calea ferată spre Murmansk a fost tăiată.

Cele trei mari armate ale lui Vorosilov, Timoscenko și Budieni se găsesc, în această clipă, reduce la niște sfărături fără valoare. „Soldatul german,—a spus Führerul-Cancelar, prin bravura lui fără precedent, ajutat de armatele aliate, a ferit Europa întreagă de invazia noilor huni. Bolșevicii nu sunt soldați, sunt niște bestii. Iar războiul acesta pregătit de jidovimea mondială se va încheia cu distrugerea acestei jidovimi, ori unde o voi întâlni”.

Planul imaginat de Stalin, ajutat de plutocrați și iudaism, cu toate puterile de ațătare, era cel al bolșevizării întregii Europe. Cu deosebire, Marele Reich, Finlanda și România erau țintite în această acțiune violentă de distrugere preistorică. Fuga lui Stalin și a comisarilor poporului din Moscova, este preludiul încheerii victorioase a luptelor. În această privință merită semnalat comunicatul special retransmis de către toate posturile de radio germane, în dimineața zilei de 22 Octombrie, adică la împlinirea a 4 luni, dela declanșarea războiului victorios împotriva bolșevismului: „A fost ocupată în Rusia o suprafață de 1 milion și jumătate kilometri pătrați, adică de șase ori mai mare decât Anglia cu Irlanda împreună. Pe această suprafață se află 65 de milioane locuitori, care au fost dezrobiți. Numărul prizonierilor sovietici s'a ridicat la 3.200.000, făcându-se în medie, pe zi, câte două divizii rusești prizoniere. În total, au fost distruse și capturate 19 mii de tancuri și 28 mii de tunuri. Numărul avioanelor sovietice doborâte este de 14.500, adică o medie de 120 avioane inamice, distruse pe zi". Aceste rezultate unice în istorie, demonstrează extraordinara forță de arme, a diviziilor Reichului și a diviziilor aliate.

La un loc de cinst, trebuie înscrisă în această cronică a războiului și victoria românească dela Odesa. Uriașul port bolșevic dela Marea Neagră, cuprindea numeroase centuri fortificate, el fiind capătul liniei Stalin. De o lună toate posturile de radio engleze, americane și sovietice, laudau sub toate formele inexpugnabilitatea Odesei. „Aici, războiul poate ține și zece ani” se declara cu patos. „Încă nu s'au născut viteji care prin forța armelor să poată pătrunde în Odesa”, se complecta cu ironie. Toate aceste bravade soldatul român, viteaz între viteji, le-a primit cu inimă deschisă. Iar riposta lui a fost groaznică. Diviziile Mareșalului Ion Antonescu, într'un iureș violent, au sfărmat cazematele de beton, au nimicit toate cuiburile de mitralieră și au redus la tăcere o întreagă armată bolșevică, pilită sub zidurile Odesei. Führerul Cancelar și Ducele Mussolini au omagiat prin telegrame speciale biruința românească. Și îndată, Odesa a fost declarată capitală a Transnistriei românești, în vreme ce peste principalele instituțiuni și pe turnul fortăreței, fâlfâiau mândrele noastre steaguri.

Toate aceste impresionante fapte de arme defineau tot mai precis cuvintele Führerului-Cancelar din ultima cuvântare: „Înainte de încheierea iernii, forța armată bolșevică va fi lichidată”.

Comentatorul de fapte este în drept să se întrebe astăzi: care mai poate fi viitorul Angliei? Politica de expediente, crime, minciuni și lașități a d-lui Churchill a fost demascată. Ea a însemnat un complex fiasco, în toate împrejurările. La Ankara, emisarii premierului englez n'au reușit să obțină nici măcar făgădueli. Ocuparea Siriei, Irakului și Iranului se dovedește nefolositoare, deoarece apropierea armatei germane de acest mare sector asiatic, face imposibilă orice tentativă de rezistență. Dar Churchill a mai comis și alte acte de elementară trădare, chiar a intereselor poporului englez. Astfel a creat o ostalitate a lumii arabe, prin recunoașterea unor drepturi iudaice în Palestina și în regiunile limitrofe. A provocat rezistența tot mai îndârjită a lui Gandhi și a grupului naționalist indian. A stârnit ne-

mulțumirile Japoniei, provocând Indiile Olandeze la ruperea oricăror legături comerciale. Chiar în insulele metropolei, dl. Churchill a stârnit opoziția irlandeză, până acolo, încât discursurile prim ministrului, dl. De Vallera, nu exprimă altceva, decât dorința unei autonomii totale, față de Londra. Ce va urma?

Această necunoscută întrebare poate fi ușor clarificată dacă ne gândim că Reichul, prin lichidarea pericolului bolșevic din Răsărit, va avea de acum mâna liberă să unească formidabilele forțe de șoc germane, împotriva Albionului Democrației, internaționalele, oculte iudaice apun. Va veni ziua luminoasă, când toate aceste elemente, tinzând la instaurarea sclaviei în lumea întreagă, se vor mai putea cerceta, de către spiritele curioase, numai în manualele de istorie.

I. FR. BOTEZ

CRONICA IUDAICĂ

CARTEA KAHALULUI

**Documente pentru studiul iudaismului în Rusia și a influenței sale
asupra popoarelor în mijlocul cărora se dezvoltă
de I. Brafman**

CAP. VI.

*Despre sărbătoarea Roș-Hașan (Anul Nou) și despte sunetul trompetei,
(cornului de berbec).*

Roș-Hașan (Anul Nou) îl serbează jidanii, după cum Moise a hotărât în prima zi a lunii Tișra (în toamnă, în primele zile ale lunii Septembrie¹), și cu toate că după distrugerea templului din Ierusalim, această sărbătoare și-a schimbat definitiv caracterul primitiv, influența și semnificația sa istorică pentru națiunea jidovească a perzistat și se păstrează și azi cu toată puterea.

Natural, comparând sărbătoarea Roș-Hașen din timpul templului cu cea actuală, este aceeași diferență ca de la glorie la decădere și ca între o solemnitate națională și un doliu public.

Când templele existau, ziua de Roș-Hașen prin instituția ei proprie, era pentru Izrael o zi de mare solemnitate. Templul răsună de cântecele imnurilor leviților și de zgomotul triumfător al trompetelor și astfel începea prin solemnitate ziua Ros-Hașen care ținea 10 zile, în timpul cărora poporul, clerul și chiar obiectele cele mai sacre erau pregătite pentru marile serbări, din clipa în care marele-preot, intrând cu darurile purificării în Sfânta-Sfintelor, aducea lui Izrael iertarea lui Iehova²). Deci, la apropierea

1) A 4-a Carte a lui Moise. Cap. XXIX. Verset 1.

2) Vezi Cap. XIV.

Anului Nou strălucea pentru jidani speranța de a primi chiar din gura lui Iehova, care totdeauna se găsea printre ei, cuvântul puternic al pacificării și cu această nădejde, marele preot și poporul, după sacrificiu, spuneau adio anului trecut cu toate neajunsurile sale și întâmpinau noul an cu speranță că binecuvântarea lui Dumnezeu îl va întovărăși.

Dându-i o atare semnificație prin ritualul care-l întovărășea, vom înțelege pentruce sărbătoarea Roș-Hașan era pentru jidani o sărbătoare de solemnitate națională, de mari bucurii pioase și de meditație. Astăzi, totul s'a schimbat. Ziua de Roș-Hașan este o zi a durerii, a tristeții și a gemetelor. Rațiunea acestei schimbări este vizibilă. Un popor care și-a pierdut independența este asemenea unui om bolnav. În împrejurările cele mai disperate și în crizele cele mai grozave, în pericolul cel mai mare, nădejdea salvării nu-l părăsește și până când expiră, nu admite nici un fel de idee de moarte.

Este natural, în aceste împrejurări, ca popoarele ca și oamenii să se dedea în întregime speranței care-i animă. În clipa fatală în care învingătorul se încunună cu lauri, speranța protectoare primește sub egida ei pe învins și-i șoptește pentru a-l consola: «Că totul nu-i însă pierdut și dacă a fost înșelat în lumea vizibilă, dacă nu mai găsește salvare, trebuie s'aștepte alt undeva, în ceruri, către care trebuie să-și întoarcă ochii îndobitociți. În această stare de exaltare spirituală a unor națiuni, sentimentele patriotice se confundă definitiv cu cele religioase, fiindcă au drept izvor, nu interesele și pasiunile pământești, ci flacăra care vine de sus... După legea lui Moise, serviciul divin pentru Iehova nu putea fi făcut, decât între zidurile Ierusalimului, în templu. Natural, după distrugerea templului, serviciul religios a trebuit să înceteze, lăsând un gol imens în viața religioasă a jidanilor.

Reprezentanții jidovimii în acele timpuri, au știut cu abilitate să profite de această împrejurare, așa cum se vede din istorie: reconstituirea regatului jidovesc trebuia să fie principalul scop al vieții lor. În locul sacrificiilor sărbătorii, fără de care, potrivit spiritului iudaic, o sărbătoare nu are semnificație, ei au instituit provizoriu, până la restabilirea regatului și a templului, — Musaful — serviciu sinagogal, format aproape numai din imnuri în care penibila epocă a căderii regatului, a nimicirii templului, a plângerii și a suferinței etc. renaște și apare în vii și lugubre tablouri.

Grație acestui sprijin artificial al sentimentului patriotic, acest stadiu al sărbătorilor jidovești a justificat cuvintele profetului: Voi prefăce sărbătorile tale în plâns¹⁾. Această profeție se aplică în deosebi tristeței actuale a Roș-Hașanului.

Fiind sărbătoarea cea mai solemnă, Anul Nou este ziua care aduce o perioadă importantă a purificării despre care am vorbit. Roș-Hașan,

1) Amos. Cap. 8 Verset 10.

comparat altor sărbători, a primit expresia caracteristică a stării mizerabile actuale. În prezent, Musaful zilei Roș-Hașan, adică rugăciunea care caracterizează această sărbătoare fiind plină de evocări pasionate ale dezastrului, începe prin instituția talmudică Tekiot-Šofer (sunetul trompetei). Dacă ar trebui să cercetăm izvoarele acestui obicei, am găsi aluzia următoare în textul Talmudului: «iar ziua aceea să fie ziua sunetului de trompetă (corn)¹⁾, care după comentările cabalistice ale talmudiștilor înseamnă:

În ziua de Roș-Hașan, Iehova mănios stă pe tronul judecății și fără părtinire cântărește faptele celor vii și dă fiecăruia pedeapsa pe care o merită. Unii pot continua să viețuiască, alții trebuie să moară, într-o perioadă dată, alții înainte de vreme; unii prin apă, alții prin foc; etc.²⁾ toate acestea se fixează în amănunt în ziua de Roș-Hașan. La această ședință se găseec prezenți: de o parte apărătorul lui Izrael, cunoscut în Talmud și Kabală sub denumirile de Metatron, Tașbașa și Patspazia, și de cealaltă parte adversarul său, Satan, care în fiecare an vine să dea socoteală despre activitatea victimelor pe care le-a prins în plasa lui de păcate și tentațiuni. Și sunetele trompetei (corn) încurajează în acest timp pe apărătorii lui Izrael și umplu de groază pe inamicul lor, Satan.

Cu toate că aceste comentarii sunt confirmate prin diferite texte talmudice, etc. apar lipsite de bun simț și pentru cei care au asistat la această sărbătoare o singură dată, rămâne fără înțeles valoarea sacră, pe care o leagă jidanii de sunetele scoase dintr'un corn de berbec. Suntem de părere că origina acestui obicei nu trebuie căutată în versiunile talmudice, ci mai degrabă în senzul celui al 42-lea Imn, recitat de toți jidanii de 7 ori (și anume): «Popoarelor recunoașteți. Adresați-vă Stăpânului cu glas fericit, fiindcă Prea-Înaltul și Prea temutul Iehova este Marele Rege al Universului, și ne va supune toate popoarele și toate triburile și le va arunca la picioarele noastre și le va da nouă drept moștenire pentru gloria lui Iacob, pe care-l iubește mult (etern). (Atunci) se va ridica glasul lui Dumnezeu prin sunetul de corn (trompetă)» etc. După înțelesul acestui Imn, pe care jidanii îl privesc nu ca pe o simplă rugăciune, ci ca pe o profeție a gloriei viitoare a neamului jidovesc, ales dintre toate de Cel-Veșnic, adăugând și urletele groaznice de care sinagoga răsună în timpul cetirii de 7 ori a Imnului, semnificația Tekiat-Šoferului strălucește din întunericul în care a fost învăluită de către Talmud și Kabală. Și iată cum această tradiție a sunetului de trompetă (corn), obligatorie pentru fiecare jidan, a fost introdusă ca final al imnului patriotic prin care jidanii, după metoda lor, au voit să solemnizeze ziua Anului Nou și aniversarea celor 10 zile de penitență și de purificare a întregii națiuni³⁾.

1) Cartea a 4-a a lui Moise. Cap. XXIX. Verset 1.

2) Vezi rugăciunea (Unsane-Tokef).

3) Sprijinim părerea noastră pe aceea că, în ziua judecății, sunetul de corn termină aclamațiile, dorind noul an la Ierusalim.

Natural, însemnătatea Tekiot-Şoferului s'a schimbat, dar totdeauna va exercita o mare influenţă asupra spiritului naţional jidănesc. Puţin după căderea Ierusalimului, Tekiot-Şoferul a servit drept mijloc puternic bătrânilor reprezentanţi ai învinşilor, pentru a inspira masselor, sentimente patriotice şi a le întărâta spre *revoluţie*, fapt care a atras darea afară a jidanilor din Palestina, după fatala lor insurecţie din timpul lui Adrian, când erau conduşi de şeful Bar-Koba, Astăzi, *Tekiot-Şoferul* umple de durere lugubră sărbătoarea Roş-Haşan şi serveşte ca mijloc pentru izolarea jidanilor de celelalte popoare ale universului.

După toate cele arătate este uşor de înţeles cauza care a determinat Talmudul, să fixeze obiceiul Tekiot-Şoferului obligatoriu, pentru fiecare jidan şi raţiunea care a motivat hotărîrea Kahalului, enunţată în actul No. 30, de a face mai sever controlul obişnuit prin casele de rugăciune, de Anul Nou, în timpul întregii durate de 10 zile. fixată pentru penitenţă¹⁾.

CAP. VII.

Despre sinagogă şi despre construcţiile şi instituţiile care-i formează dependenţele.

Fiecare societate jidovească posedă locuri de întâlnire publică, faurite şi întreţinute de Kahal, cu banii publici. Construcţia se găseşte de obicei aproape de sinagogă, în curtea ei. Pentru a explica motivul acestei vecinătăţi, trebuie să intrăm în detaliile organizării curţii şcolii (sinagoga), Sub denumirea de curtea sinagogii, în oraşele şi satele locuite de jidani, trebuie să înţelegem un anumit spaţiu comun în cartierul jidovesc unde sunt construite clădirile publice talmudice următoare : 1) Bet-Hakneset (sinagoga mare) ; 2) Bet-Hamedreş (casa de rugăciune şi şcoala) ; 3) Bet-Hamerhat cu Mikva (băi publice cu baia pentru purificarea femeilor...) ; 4) Hedeş-Hakahal (casa Kahalului) ; 5) Bet-Dinul (tribunalul talmudic) şi 6) Hek-teş (azilul săracilor) etc.

Cu toate că marea sinagogă, după ornamentele exterioare şi interioare, ocupă primul loc printre toate casele de rugăciune jidoveşti, întrucât însă este o clădire care nu se încălzeşte niciodată, ea nu serveşte drept centru al rugăciunilor publice, decât în ziua anului nou, a judecăţii şi cu alte prilejuri, cum de exemplu : la sosirea unui cântăreţ deosebit, a unui predicator mare, sau cu ocazia unei dorinţi exprimate de către o persoană

1) Congresul Babir, ținut la Lipsca în anul 1869, proiectase să omită din rugăciunile jidoveşti toate părţile care ţindeau să profetizeze venirea lui Mesia şi reîntoarcerea jidanilor la Ierusalim, recunoscând că exaltarea pe care o provoacă, împiedică pe jidani să se asimileze cetăţenilor ţării pe care o locuiesc şi să-şi învingă izolarea. Dar adversarii acestei păreri au demonstrat, că dacă se admiteau aceste schimbări ar fi însemnat distrugerea jidovismului. Ziarele jidoveşti din acel an „Hamişit” şi „Libanea” sunt pline de o vie polemică literară, cu privire la acest subiect şi o atenţie deosebită merită articolul lui A. Gordon din N-rele 31—33 (1869).

aparținând înaltei erarhii administrative, de a asista la serviciul divin al sinagogei jidovești. (*Mai târziu, în prezența politicianilor decăzuți ai țărilor democratice, s'a ajuns chiar la ținerea întrunirilor de partid, prin sinagogi, ori școli jidovești. N. Tr.*). În celelalte împrejurări, în tot timpul anului, rugăciunile publice se fac în Bet-Hamidreș, construcția vecină sinagogei, construită în curte. Dar acest edificiu mai are o destinație. Servește drept centru de studii al științei talmudice. Zi și noapte, după răgăciuni, diferite asociații se adună, pentru a asculta cetirea Talmudului, prin glasul învățătorilor. Chiar pentru mulți indivizi care nu au un domiciliu fix, și care vor să se închine acestor studii, Bet-Hamedroșul le servește de locuință, și nu-l părăsesc zi și noapte.

În afară de aceasta Bet-Hamedroșul slujește drept loc de adunare, când este vorba să se ia o hotărâre cu privire la subiecte importante, care Interesează toată jidovimea. Tot acolo se află biblioteca publică și cele ale asociațiilor. În apropiere se găsesc băile publice cu mikva ¹⁾.

Împrejurul acestui centru sunt grupate un anumit număr de case de rugăciune. Klauz, Esibotul, Talmud-Tora, care după modelul Bet-Hamedroșului servesc totodată de local, pentru diferite școli de educație religioasă în care sunt adunați obișnuit un mare număr de jidănași, de toate vârstele și condițiile, pentru a-și completa studiile asupra legilor talmudice—și unde toți vagabonzii (și derbedeii) găsesc un azil sigur și durabil. În plus, această curte cuprinde obișnuit casa Kahalului, ale cărei manevre și acte ne sunt dezvăluite prin documentele anexate acestei cărți. În vecinătate se găsește instituția Bet-Dinului, acest rest al vechiului Sanhedrin, păstrat până în zilele noastre, prin protecția pe care i-o dă Kahalul, care-și întărește puterea în raport cu justiția. Bet-Dinul cu rabioul său (zau raș-bet-din) în frunte ²⁾ și care locuiește obișnuit acolo cu familia.

În mai multe locuri, în această curte, există „Hekședuri“, aziluri dezgustătoare, pentru toți vagabonzii gălăgioși, a căror prezență devine insuportabilă. Astfel, curtea unei sinagoge nu corespunde deloc ideii pe care ne-o facem, despre incinta unei biserici creștine, ori a unei moschei; este o republică jidovească, cu toate instituțiile sale administrative, judiciare, de educație religioasă și altele.

După toate acestea este ușor de înțeles, pentru ce, fiecare incintă de sinagogă are nevoie neapărat de cafenele de discuție, despre care este vorba în documentele, menționate sub numerile 40, 58 și 49.

1) Vezi mai departe Cap. XVI.

2) Rabinii nu există pretutindeni. În orașele mari, de obicei se află numai un Paș-Bet-Din (președinte al Bet-Dinului) și un Noreguerol (savant, cabalist chemat să dea anumite deciziuni). În Vilna nu mai este rabin de aproape 70 de ani. Kahalul nu vrea rabin, fiindcă acesta pretinde, adeseaori, să se amestece în problemele publice jidovești.

CAP. VIII.

Despre Bet-Din (tribunalul jidanilor), despre personalul acestuia și despre legăturile cu Kahalul. Despre puterea și importanța lui față de jidani. Despre diferitele funcțiuni pe care Kahalul și Bet-Dinul le impart jidanilor, care servesc în tribunalele țării. Despre mijloacele utilizate pentru a supune pe recalcitranți ordinelor Kahalului și a Bet-Dinului și despre persecuțiile secrete în dreptate împotriva acestora.

În cap. noastre I, II, III și V, am demonstrat cetitorilor, că Heder-Kahalul (casa Kahalului) este o instituțiune cu putere dictatorială, nelimitată și fără apel. În atribuțiunile sale cad: toate chestiunile sociale și individuale, când se găsesc în contact cu particularii (care n'au religia jidovească), cu municipalitățile locale (nejidovești), ori cu autoritățile și funcționarii locului, instituite și numiți de către guvernul țării.

Vom vorbi acum despre Bet-Din, tribunalul talmudic, totdeauna înțeles cu Kahalul, care-i dovedește constanta sa protecție și de resortul căruia aparțin: toate contestațiile și procesele între particularii jidani și chiar între aceștia și Kahalul.

Bet-Dinul există până acum în toate localitățile locuite de jidani, fără excepție. El dă satisfacție nevoilor vieții comerciale, ține loc de tribunal civil și înlocuiește vechiul Sanhedrin.

Trebue să observăm că Bet-Dinul apare în orice societate jidovească, nu numai fiindcă jidanii doresc acest lucru pentru a-și satisface amorul propriu național, dar încă pentru că necesitatea a fost recunoscută de către legile spirituale ale talmudului și ca atare formează una dintre dogmele principale.

Pentru a defini caracterul Bet-Dinului, să cităm câteva paragrafe din codul legilor talmudice (Hașen-Hamișot), care se ocupă despre acest subiect.

Este interzis (unui jidan) să se adreseze întâi unui tribunal care nu-i jidovesc, ori altor instituții judiciare, Această interdicere își păstrează forța în procesele în care legea țării și legile jidovești se acordă și chiar când acele părți adverse ar fi de acord, să supună diferendul lor hotărârilor unui tribunal care n'ar fi jidovesc. Cel care ar contraveni acestei legi, va fi socotit infam. O atare acțiune echivalează cu revolta, batjocora și violarea legii lui Moise¹⁾. În atari împrejurări Bet-Dinul are puterea să aplice re-negatului „Indul” și „Heremu”²⁾ și să nu-l ridice, decât în clipa în care va elibera pe adversar de puterea străină judaismului³⁾.

Aceleași pedepse trebuiesc aplicate acelor care țin partea renegatului și chiar aceluia care va utiliza puterea ne-izraelită, pentru a obliga

1) Hoșen-Hamișot. Cap. 26. Pag. 1.

2) Vezi Cap. V.

3) Vezi documentele de sub Nr. 148 și 149.

un jidan să încredințeze procesul său, hotărîrei Bet-Dinului însuși (când n'ar fi special autorizat de această instituție)¹⁾.

Documentul care autoriză părțile să supună un proces tribunalelor țării (ne jidovești) nu va fi arătat în fața acestor tribunale. În caz contrar, reclamantul va suporta toate cheltuielile, care sunt fixate prin document după legile jidovești²⁾.

Puterea Bet-Dinului actual se fixează în felul următor :

În prezent (cât jidanii sunt sub dominația unor popoare străine și nu au judecători confirmați prin autoritatea țării lui Izrael) Bet-Dinul judecă procesele : de împrumuturi și datorii, contractele de căsătorie, moștenirile și donațiile și intervine în cazurile de despăgubiri, etc.³⁾.

De resortul Bet-Dinului mai sunt : pagubele pricinuite vitelor altuia, pagubele prin coarne și dinți ; cazurile de furt și prădăciune, în care împrejurări Bet-Dinul va sili la restituirea de către hoț, numai a valorii obiectelor furate, dar niciodată mai mult, adică fără plata unei amenzi, care ar prevedea-o în atari împrejurări, legea lui Moise⁴⁾.

La fel, se judecă daunele cauzate indirect și denunțării⁵⁾. La acest punct „Hoșen-Hamișot“ adaugă : cu toate că Bet-Dinul actual nu are putere să impună hoților și jefuitorilor nici un fel de amendă, are totuș dreptul să-i pedepsească prin „Jindui“⁶⁾, până ce desdăunează coplect pe păgubaș.

Trad. de I. FR. BOTEZ

(Va urma).

1) Hoșen-Hamișot. Cap. 26. Pag. 1.

2) Acelaș izvor. Pag. 4.

3) Acelaș izvor. Cap. I, pag. 1.

4) Acelaș izvor. Cap. I, pag. 2.

5) Acelaș izvor. Cap. I, pag. 3.

6) Vezi Cap. V.

ÎNSEMNĂRI

**RĂSPUNSUL D-LUI MAREȘAL ION ANTONESCU,
Conducătorul Statului, la petițiile jidanului Filderman**

Nu ne putem opri ca să nu reproducem scrisoarea-răspuns a d-lui Mareșal Ion Antonescu adresată jidanului Filderman, apărătorul perfid al Jidanilor din România. Este un document dintre cele mai prețioase care desvăluie în fața lumii întregi trădarea criminală a acestui neam, obladuit din bunditatea și inconștiența noastră pe meleagurile unei țări prea ospitaliere :

Domnule Filderman,

În petițiile pe care mi le-ați trimis vă plângeți de «tragedia» evreilor și protestați contra evacuării evreilor din Basarabia și Bucovina și trimiterea lor în ghetouri pe Bug, declarând că vă adresați numai mie. În afară de faptul că în aceste scrisori amestecați tragicul, scrieți că evreii n'au nici o vină și că singura culpă este că sunt evrei.

Înțeleg durerea dv., dar m'ați întrebat pe mine de durerea mea, de durerea întreg neamului românesc, care a fost batjocorit, insultat, care a primit ura evreilor ce au masacrat pe ostașii români pe meleagurile din preajma Mării de Azov?

Protestul dv. este o tradiție, este un sistem evreesc de a vă transforma din *acuzati în acuzatori*.

Dar să vă întreb eu pe dv. toți și pe coreligionarii dv. ce ați făcut anul trecut, când s'a evacuat Basarabia? Ce ați făcut dv. și coreligionarii dv. când evreii din Basarabia și Bucovina, s'au purtat cum s'au purtat?

Cum s'au purtat evreii cu trupele române care până atunci apăraseră liniștea și belșugul lor acolo? Să vă amintesc eu.

Evreii au scuipat ofițerii și soldații români, le-au rupt uniforme, au ucis cu bestialitate soldați români, aducând jale și dolii în multe familii românești.

Avem dovezi zdrobitoare.

Acei ticăloși au primit cu flori trupele bolșevice. Avem fotografii.

Sub ocupația bolșevică, evreii, coreligionarii dv., au fost eceia care sistematic au denunțat urgiei bolșevice pe români. Din pivnițele crimelor

bolșevice s'au scos mereu cadavre de români. Cadavre însângerate ale acestor români sunt cele mai grozave dovezi ale modului cum s'au purtat evreii, aceste fiare însângerate cărora *timp de 20 de ani li s'au întins o mână prietenească*.

Drept răspuns la bunătatea poporului român, la omenia lui, evreii ajunși în fugă la Odesa comisari politici au ordonat un masacru inutil numai și numai spre a ne provoca, nouă românilor, pierderi.

Vă întreb pe dv. și coreligionarii dv. de ce evreii au incendiat, la retragerea rușilor, toate casele întâlnite în cale? De ce copii evrei de 14—15 ani au fost găsiți cu buzunarele pline cu granade? Vă întreb, câți români au fost uciși de evrei la retragerea rușilor din Basarabia, în timpul fugei lor spre Nistru?

Vreți dovezi? Dacă le vreți le veți avea.

S'au petrecut acte de nebunie săvârșite de evrei în contra poporului român.

Drept răspuns la bunătatea poporului român iată cum au răspuns coreligionarii dv.

Pe țărmurile Mării de Azov, ofițeri și soldați români, ce fiind răniți nu s'au putut deplasa, au fost torturați, chinuiți, de coreligionarii dv. până la sosirea armatelor române ce înaintau.

Evreii aceștia, au scos ochii ofițerilor și soldaților români, le-au tăiat limbile, nasul și urechile, chinuindu-i îngrozitor.

Oameni ce puteau fi salvați și-au dat ultimul suspin în groaznice chinuri.

Îți dai oare seama domnule Filderman de durere? Plângi? Te înduioșezi? Nu însă cu aceia care și-au făcut lor și vă fac și dv. atâta rău!

Mareșal Ion Antonescu.

ÎNTÂLNIREA PROFESORULUI A. C. CUZA CU ISTORIA

Dreptatea cauzei d-lui prof. A. C. Cuza, adevărurile susținute de d-sa și în fine triumful definitiv și total al cauzei pe care profesorul ieșan a apărut-o eroic în contra tuturor timpurilor și mai ales a oamenilor, ne face să ne întoarcem cu gândul în anul 1932, luna Iulie, în ziua de 26.

De ce în ziua de 26 Iulie 1932?

Pentru că noi, o seamă de ziariști ieșeni, socotim acea zi ca fiind istorică, căci atunci, cu 7 luni înainte de venirea la putere a genialului Adolf Hitler în Reich, la Iași, părintele nostru sufletească A. C. Cuza ne prezicea biruința deplină a național-socialismului și, mai ales, încă de atunci, cerea stăruitor o alianță a României cu Germania, din punctul de vedere militar, politic și economic.

Interviewul nostru cu D-l Prof. A. C. Cuza a fost luat în anul când Adolf Hitler se afla în cea mai acerbă luptă, opoziționistă; în momentul când Kronprințul cerea stăruitor guvernului de pe atunci, General Schleicher-Von Papen, reîntoarcerea ex-Kaiserului Wilhelm, din Doorn; în stadiul politic când social-democrația de talia D-lor Haas, Dr. Falk și D. Lüdeman guvernau provinciile Hessen-Nassau, Saxonia și Silezia de Jos.

Convorbirea cu șeful suprem al Ligii Apărării Naționale Creștine de pe atunci, avea loc când știri din Berlin ne anunță că Mareșalul Hindenburg, președintele republicei, primea pe dl. Hitler. La audiență a asistat și dl. Von Papen, pe atunci Cancelar al Reichului. În cursul acelei întrevederi cu Adolf Hitler, Mareșalul Hindenburg a refuzat să aprobe cererea partidului național-socialist, de a i se încredința conducerea completă a treburilor publice.

Mai mult chiar, telegramele din acea zi anunțau că, în urma aceluși eșec, se vor începe negocieri în vederea participării național-socialiștilor la un guvern prezidat de altă personalitate decât dl. Hitler.

O ultimă telegramă anunță că, în seara aceleiași zile, președintele Hindenburg va pleca la Neudek în Prusia Orientală unde își avea reședința de vară.

Iată împrejurările în care, noi ziariștii români dela Iași, am luat la 26 Iulie 1932, interviewul d-lui A. C. Cuza.

Marele vizionar al românismului nu s'a lăsat înșeleat de noianul de știri alarmante ce veneau din Reich și care, după cum se constată din cele scrise mai sus, nu erau deloc favorabile Führerului de azi și partidului său.

Prima întrebare ce am pus-o D-lui Prof. A. C. Cuza a fost: „Care credeți, d-le profesor, că vor fi urmările situației actuale din Germania?”

Răspunsul său a fost următorul: „Urmările situației din Germania se pot vedea în cuvintele: *biruința lui Hitler!* înseamnă eliberarea națiunilor de sub oribila dominație jidovească internațională, reprezentată prin așa zisa Societate a Națiunilor. Dv. știți că eu am numit-o din primul moment «Societatea jidanilor pentru robirea națiunilor», ceea ce cred că acum s'a adeverit pe deplin în deosebi în România, după cum dovedesc «experții» care abia au plecat”.

După ce ne-a făcut această declarație, dl. prof. A. C. Cuza s'a oprit probabil pentru un scurt moment. Am profitat de pauză și am întrebat:.

— D-le Profesor, va avea vre-o repercusiune asupra țării noastre o eventuală schimbare în Germania?

Dl. Prof. A. C. Cuza făcând un gest energic cu mâna ne-a răspuns: „Eventuala schimbare în Germania va avea repercusiuni asupra Europei și lumii întregi. Firește că și asupra țării noastre. De aceea, în momentele acestea, se cere ca destinele României să fie conduse de oameni foarte bine orientați, liberi de orice legătură cu jidanii și bine hotărâți a face să triumfe interesele nației românești”.

Unul din ziariști a pus atunci următoarea întrebare: «Iertați-mă că vă întreb: Adolf Hitler poate guverna?»

Răspunsul nu s'a lăsat așteptat: «Nu numai că Hitler poate guverna, dar nu știu cine astăzi ar putea guverna Germania în afară de el. Germania se găsește între două extreme: anarhia comunistă, susținută de jidani și ordinea național-socialistă reprezentată de Adolf Hitler, cu care se va

uni întreaga nație germană, zdrobind anarhia. Firește însă că nu fără sacrificii».

După ce a făcut această declarație, aproape pe nerăsuflăte, d-l prof. A. C. Cuza a privit ironic chipul colegului care pusese o astfel de întrebare.

Cu toate răspunsurile date până acum, scopul vizitei noastre nu fusese atins. Noi voiam ca d-l prof. A. C. Cuza să ne răspundă la o altă întrebare și ca răspunsul său să fie transmis telefonic ziarelor de dreapta din București, încă acea noapte.

Lucrurile stând astfel, am întrebat pe A. C. Cuza: Domnule profesor, există oare posibilități de apropiere între noi și Germania, și cum?

Președintele suprem al Lanc-ului ne-a privit mai întâi pe fiecare în parte, apoi s'a uitat lung spre parcul bătrân al casei sale din strada Co-drescu.

După un răstimp profesorul ieșan a răspuns: «Domnilor, apropierea dintre noi și Germania este o apropiere firească. Totodată ea e economică, politică și militară. Ca țară agricolă, Germania industrială poate fi cea mai bună clientă a produselor noastre. Ca țară naționalistă și creștină, cum voește să fie România, interesele ei nu pot fi decât alături de Reich. Ca Țară amenințată de comunismul bolșevic jidănesc de peste Nistru, organizația noastră nu ar putea să reziste într'un caz eventual de agresiune sovietică, fără sprijinul militar efectiv al Germaniei, având ea însăși aceleași interese împotriva Rusiei iudeo-comuniste»...

Nu știu de ce, dar am simțit în clipa aceea că mă cuprinde o emoție pe care o înregistram puternic, o teamă, mai mult, pentru că aveam presentimentul că țara și neamul vor fi într'o zi amenințate de comunismul bolșevic și jidovesc de peste Nistru.

Am văzut în ochii dascălului nostru o licărire sprintenă și totuși tristă.

Se acumulau atunci în A. C. Cuza toate suferințele îndurate în trecut dela adversarii săi și ai neamului, adică dela toți politicienii partidelor care au ultragiat această Țară și care au aruncat-o pe marginea prăpastiei.

Sunt sigur că patriarhul celui mai curat naționalism, a avut în acele momente intuiția luptelor lui viitoare în Camera Deputaților, în presă, în discuții contradictorii etc., adică mai exact, atunci când după 26 Iulie 1932, a cerut zi de zi, apropierea politică, economică și mai ales militară a României, de Reichul german.

Dar ce a urmat?

Ce au făcut politicienii?

Unde au condus ei această Țară și cum au răsplătit ei pe patriarhul naționalismului românesc, de pe banca ministerială, atunci când el, luptătorul cel adevărat al nației, vorbea de Adolf Hitler?

A mai răscoli azi acel trecut înseamnă a redeschide un dureros proces.

A. C. Cuza a rămas însă pe deasupra tuturor meschinăriilor vieții

noastre politice, cel mai mare vizionar al timpurilor, care prin prodigioasa sa intuiție a oferit acestui neam formula salvatoare a destinului lui.

De ce dascălul nostru al tuturor, n'a fost ascultat atunci, la 26 Iulie 1932, zi în care profesorul A. C. Cuza s'a întâlnit cu Istoria? Dem. Suțu

ODESSA

sau Hagi-Bei, o cetățuie de piraterie, a fost cucerită la 1789 de amiralul de Ribas. Era un amiral rus, cu o creștere franceză, născut în Italia, deși era spaniol. Portul s'a fondat la 27 Mai 1794. I s'a zis: Odessa, probabil după o antică colonie presupusă a Grecilor. Intemeietorii au fost: de Ribas, de Vollan, de Richelieu, de Langeron și alți «de».

Nepotul mareșalului de Richelieu și viitorul prim ministru al lui Ludovic XVIII, ducele de Richelieu este prefectul Odessei, care dela 1802—1813, o conduce și o crează propriu zis, încât din cele 400 case și vreo 7000 locuitori, orașul ajunge la 2.600 clădiri și 35.000 locuitori. Un arhitect moldovean e printre colaboratorii săi, iar Moldovenii alcătuiesc o mahala întreagă a noului oraș: «Moldovanca».

Il succediază contele de Langeron. Au o importanță în viața locală Alexandru Scarlat Șturdza și sora sa, contesa Edlinge. La Colegiul «Richelieu» studiază Românii nu numai din Basarabia, dar și din Iași. Fac parte din Societatea de istorie și anticități din Odessa, fondată la 1839: Al. Șturdza, vice-președinte, C. Stamati, M. Șturdza, M. Kogălniceanu, Al. și M. Ghica, Al. Negri, G. Papadopol și alții. Vechile inscripții din Cetatea-Albă, obiectele din Muzeul academiceanului Ioan Suruceanu, din Vadu-lui-Vodă, manuscrisele despre Basarabia, de Svinin, Boteanu, Stamati, și altele, le găsim la Muzeul Societății, buletinul ei publicând multe prețioase scrieri despre Moldova.

DISTRUGEREA CHIȘINĂULUI

Intors din orașul copilăriei mele, mi-am schițat impresiile în „Curentul Literar“, vorbind despre „Ruinele scumpe“. Barbarii au devastat Catedrala, au distrus cu totul Mitropolia și biserica Facultății de teologie, zidită de Mitropolitul Gavril Bănulescu, Primăria, unde a ars Biblioteca Municipiului, fondată acum o sută de ani, de harnicul legiferator Petre Manega, înmormântat la 1841, la biserica Golia din Iași. Aceeași soartă a suferit-o, în parte, Biblioteca Consistorului, și Muzeul bisericesc-istoric, întemeiat de frații Parhomovici. Mai multe case vechi, printre care palatele boierilor Vartolomei și Catargi, au fost arse. Se impune o grijă deosebită pentru reclădirea acestui important centru al Moldovei dintre Prut și Nistru. Mai cu seamă, vieții culturale a orașului, bibliotecilor, cercetărilor istorice asupra trecutului Basarabiei, ar trebui să li se acorde atenția cuvenită a conducătorilor noștri. Localizarea întregii literaturi despre Basarabia într-o bibliotecă centrală a Chișinăului, și sistematizarea arhivelor care s'au păstrat, se impune de urgență.

ALEXANDRU SCARLAT STURDZA

cărturarul cu un renume european, s'a născut acum 150 ani, la 18 Noembrie 1791, la Iași. Nevoit să se refugieze peste hotar, el a fost un darnic binefăcător și mare moșier basarabean, apropiat Împăratului Alexandru I, prieten cu scriitorii Pușkin, Gogol, Jucovski, oamenii de stat în frunte cu I. Capodistria, Golițan și alții. La 1818, memoriul său asupra Universităților germane a produs un scandal european, provocând și omorul scriitorului August von Kotzebue. Goethe a scris despre Sturdza, care era ginerele renumitului Dr. Hufeland. Sturdza a fost un ilustru apologet al ortodoxiei, polemizând cu de Maistre și alții. Operele lui le-au tradus frații Scriban și Eufrosin Poteca, Mihail Kogălniceanu i-a fost un elev, la Berlin, și admirator. Sturdza a reorganizat Seminarul Socola, unde l-a sprijinit la conducere pe Filaret Scriban; el a fost eforul onorar al acestui Seminar. El zămislea să refacă vechea Dacie — zice contemporanul său, Wiegel, — fără să-și ascundă admirația față de «locurile slăvite prin faptele glorioase ale lui Ștefan cel Mare». A murit la 13 Iunie 1854.

FILARET SCRIBAN

pe atunci încă — magistrul Vasile Popescu, și-a terminat acum o sută de ani studiile la Academia Teologică din Kiev, fondată de Mitropolitul Petru Movilă. El a fost elevul vestitului retor Iacob Amfiteatrov. După tradiția Academiei, tânărul magistru a trebuit să pronunțe un discurs public, care a provocat o impresie adâncă, făcând să plângă chiar pe bătrânul Mitropolit Filaret, după a cărui nume a și ales patronul călugărul Scriban. E. Poprujenco reproduce discursul tânărului, în revista „Vechimea Kievului”, din 1885. La fel, de-acum o sută de ani datează corespondența lui Scriban cu scriitorii basarabeni: C. Stamati, Al. Sturdza, care l-a îndrumat în activitatea culturală din Iași, și Al. Hăjdeu.

* * *

Câțiva cărturari distinși au găsit că însemnările mele despre *Cimitirul Bellu din București*, publicate într'o broșură la București, prezintă o importanță „enciclopedică-biografică-genealogică”. Voi continua, prin redarea unei asemenea lucrări despre cimitirele din Chișinău, iar d. Rudolf Suțu, autorul volumului „Iași de odinioară”, promite o schiță despre cimitirul „Eternitate” din Iași.

G. Bezviconi

SERGIU MATEI NICA

tânărul poet al codrilor dintre Prut și Nistru, copilul naiv, căruia îi plăcea totuși să frământa în gândul său cele ce-au creat nopțile de insomnie ale lui Eminescu și Dostoevski. L-am regăsit într'un spital de pe malurile Dâmboviței, rănit pe câmpul de luptă, în apropierea Odesei.

Parcă au trecut numai câteva zile, dar s'au scurs de-atunci ani, de când încerca scrisul său, sau izbucnea în neliniștea sa tinerească, într'o căsuță pitorească a vechiului Chișinău. În Iunie 1940, poetul basarabean și-a părăsit căsuța. Zile și luni neîntrerupt stătea «unde va, pe zonă».

Iunie 1941. El se grăbea să desrobească pământul sfânt al Basarabiei. Chișinăul, Nistrul: lupte pline de îndârjire și sacrificiu, împotriva vrăjmașului păgân. Rănit la picior, soldatul căzu...

La spital, același copil te privea cu ochii lui mari, curați. Dar undeva, în suflet, o coardă s'a rupt. Vioara cânta aceleași cântece, dar auzeai sunete vibrante, de data aceasta pornite mai din adânc. Iar visurile tinereții, sburând din camera de suferință, prevesteau o viață nouă, o operă și mai plină de înțelesuri adânci.

G.

CTITORII ȘI ÎNFĂPTUIRI FASCISTE

Consiliul Național Italian de cercetări științifice

Cu ocazia unei conferințe ținute la Institutul de Cultură Italiană din Iași, în ziua de 17 Februarie 1940, asupra științei contemporane italiene, mi-am exprimat convingerea că publicul nostru cunoaște, apreciază și iubeste Italia, considerând-o ca țara frumosului, a poeziei eterne, a culorilor vii și a sunetelor melodioase; țară, cu o limbă armonioasă și fermecătoare, cu o civilizație bimilenară, plină de comori de artă ce te exaltă, țară, care a atras irezistibil și a însoflat inspirații divine visătorilor, artiștilor și poezilor lumii întregi în toate timpurile.

Mi-am exprimat, în schimb, îndoiala asupra informațiilor ce le-avea relativ la multe alte aspecte și expresii actuale din viața individuală și colectivă a Italiei.

E vorba de latura rece și cântărită a unei Italii harnice, care prin institutele ei culturale, laboratoriile ei de cercetări și șantierele ei pulsante, contribuie din plin la progresul științific, tehnic și economic; a unei Italii, care, pornită cu dârzenie la lupta pentru smulgerea secretelor naturii, permite să se mărească pe zi ce trece întrebuințarea energiilor naturale până mai ieri ascunse, în scopul îmbunătățirii situației materiale a individului și a potențierii neabătute a forțelor naționale.

În cadrul acestui ultim punct de vedere, d-l Prof. Giorgi Castellani, în Nr. 1 al colecției documentare a «Buletinului de Informații Italiene» din 15/8 1941, a descris sugestiv rolul, organizarea și preocupările Academiei Regale Italiene.

Imi propun acum să scriu câteva rânduri despre o altă ctitorie și înfăptuire fascistă — dorită și creată în 1927, de către Duce, — Consiliul Național Italian de Cercetări științifice (*Consiglio Nazionale delle Ricerche*; C. N. R.).

Acest Consiliu, având din capul locului un președinte ilustru, Guglielmo Marconi, care a întruchipat, poate, în cel mai înalt grad exemplul fericit de coordonare între știința pură și aplicațiile ei, se găsește actualmente sub președenția unei alte figuri glorioase a Italiei de astăzi, mareșalul Pietro Badoglio, al cărui nume e atât de bine cunoscut la noi în Țară.

C. N. R., ca și Academia Regală Italiană, și-a fixat drept scop, potrivit directivelor Ducelui — să fie un centru viu al culturii nației, care să

alimenteze și să promoveze mișcarea intelectuală, ținând însă, totodată, și seamă de necesitatea de a coordona și de a disciplina cercetările științifice, astăzi așa de intim legate de progresul tehnic și economic al unei țări de talia Italiei.

Organele principale grație cărora Consiliul favorizează și efectuează cercetările sunt: Comitetele naționale și speciale de consultație științifică și tehnică și Institutele științifice.

Comitetele, potrivit competențelor fiecăruia, studiază, propun, organizează și subsidiază fel de fel de cercetări, pregătind — dacă e cazul — prin publicarea tratatelor speciale, mijloacele cele mai potrivite, cu datele la zi, pentru a se putea pași cât mai neîntârziat în miezul cercetărilor întreprinse.

Astăzi funcționează comitetele de agricultură, de astronomie, de irigație, de geodezie, de biologie, de chimie, de fizică, de matematică aplicată, de geofizică, de meteorologie, de geografie, de geologie, de inginerie, de medicină, de radiotelegrafie și de telecomunicații.

Institutele științifice sunt organele Consiliului, create în scopul de a desăvârși cercetările din anumite domenii.

Lista lor cuprinde: Institutul Național pentru aplicațiile calculului, Institutul național de biologie, Institutul național de fizică terestră, Institutul național de electroacustică și — cu totul recent — Institutul de matematică superioară, toate cu sediul la Roma; Centrul de studii pentru celuloză, pe lângă Politehnica din Neapole, Centrul de studii pentru motoare cu combustie internă, pe lângă Politehnicile din Torino și Neapole, Centrala pentru cercetări de hidraulică, pe lângă Politehnicile din Milano și Padova, Centrul de studii pentru materialele de construcție, pe lângă Politehnica din Torino, Institutul național de optică din Florența, Institutul de radioelectricitate experimentală dela Torrechiaruccia la Roma, Institutul național de electrotehnică «Galileo Ferraris» dela Torino și Institutul de biologie marină la Rovigno.

Consiliul e prevăzut deasemenea cu multiple și impresionante mijloace de informație științifică și tehnică.

Pentru a se putea documenta asupra invențiilor științifice și tehnice, pe lângă o arhivă specială, se găsește instalat un muzeu care strânge, păstrează și ține expuse modele de aparate, plastice de opere, obiecte rare și vechi de preț, care mărturisesc faimoasa activitate inventivă a spiritului italian, trecută și prezentă.

O bogată bibliotecă, de un caracter cu totul internațional, cu sediul în palatul central al Consiliului dela Roma, în Piața Științelor (*Piazzale delle Scienze*), pe lângă grandioasă Cetatea Universitară (*Città degli Studi*), se ține la curent, cu o grijă și o rigurozitate remarcabile, cu toate publicațiile moderne științifice și tehnice, fie ele opere complete, tratate sau periodice.

Periodicul «*La Bibliografia Italiana*», inițiat în 1928, are astăzi mai

bine de 57 volume și, bucurându-se de o largă favoare atât în Italia cât și în străinătate, expune în rezumat producția științifică și tehnică italiană.

O altă revistă a C. N. R., «*La Ricerza Scientifica*», comunică datele relative la activitatea Consiliului, publică note și memorii științifice originale și dă informații întinse și cu totul recente asupra mișcării culturale mondiale, permițând savanților și inventatorilor — printr'o rubrică specială («*scrisori primite la redacție*») să-și fixeze datele certe ale descoperirilor lor în vederea eventualelor discuții de prioritate și să anunțe, totodată, primele rezultate obținute.

Revista «*Scienza e Tecnica*», având sediul în Palatul C. N. R., strâns legată și de activitatea Societății Italiene pentru propagarea științelor (*Società Italiana per il Progresso delle Scienze*; S. I. P. S.), răspunde de asemenea din plin misiunii de informație științifică, tehnică și biobibliografică.

Centrul național de documentare tehnică, un alt organ de mare importanță al Consiliului național de cercetări, răspunde și el misiunilor multiple. El furnizează notițe bibliografice în tot ceea ce privește producția internațională tehnică, dă, în general, relații asupra drepturilor autorului și proprietății intelectuale, servește, la cerere, reproduceri fotografice de pe articole în limbile lor originale, expediază copii de pe articole originale cât și traducerile lor fie în italienește, fie în alte limbi, și, în fine, pășind la o întreprindere cu totul neobișnuită ca proporții, îngrijește de publicarea unei bibliografii a ingineriei și a industriilor, «*La Bibliografia dell'Ingegneria e delle Industrie*», adică a unei dări de seamă periodice asupra mișcării culturale internaționale contemporane în câmpurile de activitate citate.

Lăsând la o parte toate celelalte realizări, numai pentru această din urmă operă, dată fiind toată vastitatea și varietatea domeniilor pe care trebuie să le supravegheze, se cuvine organizatorilor ei curajoși, din partea întregii lumi științifice și tehnice internaționale, tributul celei mai entuziaste admirații.

Atât activitatea comitetelor de consultație cât și cea a Institutelor științifice este așa de multiformă, așa de fecundă în rezultate ce ating cele mai variate ramuri de știință și de tehnică, încât ar necesita, fiecare în parte, chiar dacă ne-am mărgini la o redare cu totul schematică, câte o dare de seamă specială.

De pe acum însă, chiar și nespecialiștii ar putea întui, cel puțin în parte, din însăși denumirea cutărui sau cutărui Institut de cercetări, preocupări și probleme multiple și variate, dezbătute, cercetate și aprofundate în sânul lor, pentru a pătrunde și a cuceri cu o clipă mai de vreme noi și noi taine, până acum ascunse cu gelozie, ale naturii, oferindu-ne din plin, prin această activitate, o altă față tot așa de luminoasă a Italiei.

E fața unei Italii, tăcută, concentrată, animatoare, lucrătoare. producătoare, virilă, energetică și veșnic gata de luptă.

Ea vine să completeze pe celelalte, — artistice, muzicale și poetice. Această față științifică a Italiei, aflată într'o continuă dezvoltare, sprijini-

nindu-se pe valorile prezentului și jalonată nepieritor în trecutu-i glorios de un Archimede, Michellangelo, Leonardo da Vinci și Galileo, a inspirat, la finele secolului al 18-lea, în clipele primelor licăriri ale științei naționale românești, episcopul moldovean Amfilohie Hotiniu, făcându-l să cânte un preludiu al originalității noastre de astăzi, prin compilarea ¹⁾ — după autorul italian Conti — a primei cărți de aritmetică românească.

Incheind, îmi fac o aleasă plăcere să reamintesc aici, cu această ocazie, numele aceluia care, plin de o delicată atenție și amabilitate, m'a inițiat, în timpul neuitatelor mele șederi în Cetatea Eternă, în angrenajul și activitatea tuturor Institutelor componente aceasta grandioasă organizație științifică și tehnică contimporană, bazată pe o alianță spirituală a savanților din atâtea câmpuri de activitate așa de deosebite.

E vorba de d-l Prof. Univ. Mauro Picone, oaspetele Țării noastre în 1937, Director al Institutului național pentru aplicațiile calculului de pe lângă Consiliul Național de cercetări științifice dela Roma și membru al Academiei Regale Italiene.

Dumitru Mangeron

ANONIM ȘI PSEUDONIM

Ziarul „Evenimentul” din Capitală relevă faptul interesant, că într-o revistă ieșană, recent apărută, un critic oarecare (din școala estetică), atăcând pe „anonimul” dela „Chemarea Vremii”, îl identifică și sub „pseudonimul” Loyola. Vorba nemuritorului Caragiale: „Dacă-i anonim, semnez și eu”. Astfel, anonimul încriminat, a fost recunoscut după semnătură, de către criticul estet. El era Loyola, adică pseudonimul anonimului. Mai concludent, nici nu se poate!

SEMNIFICATIV

Desigur, apare ca foarte semnificativ faptul, că sub semnătura d-lui D. Caracostea, directorul general al „Uniunii Fundațiilor Regale”, s'a dat un concediu de 6 luni (prin coloanele „Revistei Fundațiilor”) criticilor acreditați, din așa zisa școală „estetică” și cari manifestau o profundă simpatie pentru literatura de „ghetto”.

D-l G. C., autorul unei voluminoase „Istории a literaturii române”, se numără, pare-se, și el printre acești critici.

Aducând elogii lui Aderca, I. Ludo, Ury Benador și I. Călugărul, d. G. C. făcea pură „estetică”. Numai că toate îngăduințele au o limită, „Estetica” a fost recunoscută drept filo-semitism, și „Revista Fundațiilor Regale”, a socotit că nu mai poate tolera prin coloanele ei, asemenea divagații... de artă politică?

I. Fr. B.

1) Faptul descoperit de prietenul și colegul Conf. Dr. Ilie Popa.

RECENZII

Gheorghe Duzinchevici, *Beizadea Grigore Sturdza și Polonii*. Legăturile polono-române în anii 1858-1859. (Ed. Așezământului Cultural Ion C. Brătianu. București. 1941, 205 pagini).

D-1 Gheorghe Duzinchevici este un cunoscător profund al relațiilor româno-polone. Orice studiu al d-sale vine să ne completeze capitole din Istoria Neamului. Astfel, Așezământul Cultural Ion C. Brătianu i-a publicat două lucrări importante: *Cuza-Vodă și revoluția polonă din 1863* (1935) și *Contribuții la istoria legăturilor polono-române în anii 1865—1866* (1936). În prezent a apărut, în aceleași alese condiții, volumul *Beizade Grigore Sturdza și Polonii*, care ne lămurește, în totul, rolul obscur al lui Grigore Sturdza la alegerea Domnitorului Alexandru Ion Cuza, când Sturdza însuși a încercat să ajungă la domnie. După intrigi îndelungate împotriva caimacamului Vogoride, Grigore Sturdza și-a concentrat întreaga energie, folosind toate mijloacele posibile, dar mai cu seamă cele bănești, pentru a ajunge deputat, apoi candidat la domnie. Incercarea din urmă a dat greș, ceea ce a părut rău nu numai candidatului însuși, dar și agenților săi, recrutați din mijlocul Polonilor așezați în Turcia, în frunte cu Wierzbicki (Murat-Bei). Alegerea lui Cuza a avut loc la 5 Ianuarie 1859, iar la 10 Ianuarie, denunțul unui oarecare Alecu von Oniciu, a făcut să se descopere complotul Polonilor împotriva Domnitorului. La Iași, Bacău și Focșani, complotiștii au fost arestați (până la 26 Ianuarie). Pedepsirea Polonilor n'a fost mare, iar numele lui Grigore Sturdza, deși a figurat la cercetări ca cel al unui însuflețitor al complotului, a fost scos din proces, datorită dorinței lui Cuza însuși, care a rămas satisfăcut de simpla compromitere a rivalului impopular. Totuși, din cele 105 anexe, care le publică d. Duzinchevici, putem observa odată în plus cât de justificate au fost părerile contemporanilor despre Beizade Grigore, subliniate de autor: „energic, inteligent, cu maniere aristocratice, totuși zgârcit, lacom și violent... În Moldova se bucură de o foarte proastă reputație, din pricina deselor scandaluri și violențe ce le-a făcut în timpul domniei tatălui său” (comisarul austriac Sto-

kera), „un individ cu care nu se putea discuta decât cu lovituri de cuțit“ și care „însușea o mare teroare“ (consulul francez din Iași, Victor Place). Fostul Muchlis-Pașa, Grigore Sturdza († 1901) cu timpul și-a schimbat mult caracterul, trăind la Iași strămoșești, mai cu seamă după pierderea, în tinerețe, a trei copii ai săi.

Cât l-a preocupat pe Cuza și pe prietenii săi complotul Polonilor, putem stabili dintr-o scrisoare a lui Cuza însuși, publicată de mine în *Revista Istorică*, Aprilie-Iunie 1940, p. 162, adresată prințului Constantin Moruzi, în Basarabia, la 23 Ianuarie 1859 : „Afacerea cu Polonia e în mâinile judecătorilor ; ei sunt arestați aproape toți (arestarea lui Wierzbicki s'a anunțat abia la 26 Ianuarie). Nu te îngriji de aceasta ; ei nu vor face niciun rău nimănui. Au compromis numai pe prințul lor“ (Grigore Sturdza). Incheind lucrarea sa la 25 Octombrie 1939, d. Duzinchevici nu cunoștea această contribuție nouă. Știri interesante despre refugiul Polonilor în Turcia (1830—1849) le găsim în lucrarea lui R. Averbuh. *Intervenția Țarului în lupta cu revoluția ungară* (Moscova, 1935). Despre abdicarea lui Cuza-Vodă, — în articolul meu din *Revista Istorică*, Iulie-Septembrie 1940, p. 244 și urm. : *Principatele dunărene în 1866*. Dat la tipar într'un moment critic, când cuvintele lui Nicolae Golescu, din 1866, puteau fi primite ca un pamflet pentru epoca noastră, a trebuit să retușez vehemența unor păreri, în două-trei pasaje. Pentru cercetarea unor legături puțin cunoscute ale Polonilor cu România, a se vedea : N. Berg, *Expediția revoluționară a lui Zigmund Milkowski la 1863*, în revista *Curierul Istoric* din Petersburg, 1881, Nr. 4, p. 783. Despre acest eveniment scriu și Z. Milkowski însuși (*W. Gali-cyii na Wsochodzie*, Poznań, 1880) și M. Czajkowski ; revoluționarii poloni, reușind să se refugieze prin Podolia și Basarabia, au năvălit înarmați pe teritoriul Basarabiei românești, de Sud, unde, lângă pădurea din Capaclia, a avut loc o adevărată luptă cu soldații români. G. Bezviconi

Revista Fundațiilor Regale, Nr. VIII-IX, 1941, Basarabia și Bucovina, omagiu Mareșalului I. Antonescu.

Apariția acestui volum de 500 pagini, purtând munca a 40 de scriitori de elită, ne bucură mult, deoarece mai cu seamă Basarabia Românească duce lipsă de opere monumentale, în ce privește trecutul ei. Este un omagiu al Basarabiei și Bucovinei închinat Mareșalului, despre care semnează pagini simțite d. prof. C. Rădulescu-Motru. Dacă este un prim pas al noii conduceri, după cum scrie d. prof. D. Caracostea în *Perspectivă spre viitor*, atunci suntem siguri că scrisul despre Basarabia n'o să mai rămână în părăsire, și după atâți ani de uitare, această parte a Moldovei își va regăsi un loc de frunte în preocupările științifice ale Fundațiilor Regale. Ne oprim deaceia, deocamdată, în această recenzie, numai asupra Basarabiei, părții științifice a volumului acesta istoric, menționând numai prezența poezilor basarabeni : Olga Crușevan, I. Buzdugan D. Iov, Sergiu Grosu, Nicolae Coban și Octav Sargețiu.

Primul articol, care prezintă o însemnată contribuție istorică, este is-

călit de d. prof. Simeon Mehedinți: *Frunteria României spre răsărit*, care este și «hotarul de răsărit al Europei». Autorul scoate, în chip magistral «patrulaterul Cernăuți, Hotin, Reni și Cetatea-Albă, ca o regiune interesantă nu numai pentru Statul român, ci și din punct de vedere geopolitic», unde s'au încheiat «cele dintăi formațiuni politice europene, în frontul stepei». Cetățile Basarabiei reprezintă «șirul de întărituri... cea mai înaintată linie de «burguri» europene în fața nomazilor Asiei».

Ca o continuare a acestui studiu, este articolul d-lui prof. Constantin C. Giurescu: *Vechimea așezărilor românești dintre Prut și Nistru*. Pornind dela cele mai vechi așezări omenești dintre Prut și Nistru, autorul cercetează întreaga istorie a Românilor, scoțând în evidență trecutul Moldovei dela Răsărit văzut din citirea hrisoavelor vechi. Este primul studiu, care sintetizează documentele principale asupra marginii Moldovei, de pe vremea aceea. De mare interes este stabilirea unei noi etimologii a cuvântului «Chișinău», care nu este decât o expresie populară pentru o cădere de apă (vechea cădere de apă din dealul bisericii Mazaraki, vine să confirme această ipoteză).

D-l prof. D. Caracostea semnează un articol despre: *Limba română în Basarabia*. Din propria sa experiență, autorul constată «ce vânjoase sunt tulpinile provinciale ale graiului românesc», în Basarabia. De mare preț sunt îndrumările ce le dă autorul pentru educația copilului basarabean.

Despre rolul nostru de avangardă în fața Răsăritului, scrie d-l prof. I. Petrovici, iar d-l prof. Nichifor Crainic vorbește despre *Basarabia de ieri și de mâine*; sunt și unele puneri la punct interesante, dar articolul poate să trezească și discuții. D-l T. Arghezi, în *Insemnări rusești*, publică câteva pagini din cele care apăreau la Paris, despre Rusia și Ruși, pe când locuia încă acolo Turgheniev. Sunt scrise, desigur, cu talent. Dar mai puternice sunt cuvintele de mare pătrundere și care vădesc o cunoaștere profundă a locului, semnate de părintele Gala Galaction: *Ortodoxismul basarabean și Mănăstiri basarabene*. Amintiri pitorești: *Călugări moldoveni*, iscălește d-l M. Sadoveanu.

O povestire, care nu poate fi numită savantă, face d-l Emanoil Bucuță, despre *Nicolae Milescu*. O problemă a graiului românesc în Moldova recucerită, caută s'o înfățișeze într'un articol, d-l Sever Pop. D-l I. Pelivan vorbește despre notițele lui Xavier Hommaire de Hell, despre Basarabia. D-l V. Harea, despre *Panslavismul, bolșevismul și România*. Un studiu interesant e dedicat de d-l Corneliu Crăciun: *Ideologii naturaliste în concepția istoriei la B. P. Hasdeu*. Autorul ar fi trebuit însă să se inspire mai mult și să continue opera d-nei E. Dvoicenco, despre începuturile scrisului lui B. Hasdeu. Părintele Paul Mihailevici reproduce prefața la volumul său, recent apărut: *Tipăriturile românești în Basarabia (1812—1918)*. Articolul *Energie și vitalitate românească*, de d-l Petru Iroaie, putea să fie mult mai concentrat și localizat. Despre *Virtuțile sufletului basarabean*, scrie d-l P. Comarnescu. Deși încheind volumul, articolul d-lui Sextil Pușcariu: *Basarabia*, prezintă note interesante. O schiță: *Chișinău*, semnează d-l G. Dorul-Dumitrescu. Are talent de estetizant, acest autor, dar

ceea ce scrie de data aceasta este un... talmeș-balmeș. Poezie și istorie, tăieturi de prin studii nesemnificate și lipsă de pricepere când e vorba de: «Gore Gavrilovici» (?), străzile și barierele Ghetoului, etimologia cuvântului Chișinău, Al. Hâjdeu «savant avocat din Chișinău» (?), Stamati cu un cenaclu literar la Chișinău (?) frecventat de Al. Sturdza (?), Donici (?), Costache Tufescu (?), chiar și Ion Sârbu și Gheorghe Păun (??), Tarsița *Iacobachi* (?), Maria Nillo (?) și încă multe altele povestite de tânărul cercetător...

Un articol bun, iscălit de d-l Aurel Cazacu, vorbește despre *Obiecțiunile Rusiei împotriva drepturilor noastre asupra Basarabiei*.

Incheiem recenzia noastră, după cum am și început, cu opere valoroase. Le iscălesc doi frunțași ai Basarabiei de altă dată și doi reprezentanți ai Basarabiei noi. D-l prof. Ștefan Ciobanu scrie despre: *Contribuția Basarabiei la dezvoltarea literaturii naționale*, iar d. Dr. Petre Cazacu, despre: *Emigranții de peste Prut în România*. În tratarea acestor lucrări se observă aceeași dragoste și profundă cunoaștere a Basarabiei de altă dată, dar și lipsă de dorință de a se informa «la zi», în ce privește literatura nouă. D-l prof. Ciobanu reia vechea chestie a originii Cantemireștilor din mârzații din Bugeac (sunt urmașii Românilor Silișteanu); profesorii Gredescul și Buzescul se trag din Harcov, nu din Basarabia; Ion Sârbu trăiește între anii 1830—1868, nu între anii 1808—1883. Aceasta a precizat-o însuși d. prof. Ciobanu. (*Anuarul Comisiei monumentelor istorice din Basarabia*), pe când d. G. Bezviconi a arătat greșit (după o comunicare a familiei Sârbu), în revista *Viața Basarabiei* (1932), că Sârbu a murit la 1869, revenind apoi (*Cărturarii basarabeni*) tot la anul 1868. Multe din cele ce se vorbește despre Costache Stamati le-a dezvoltat mai pe larg d-na E. Dvoicenco, iar alți autori — despre Sârbu. Dimitrie Moruzi s'a născut la 1850, nu la 1860. Același lucru se observă la d. Dr. Cazacu, cu nașterea lui Alecu Russo la 1818, iar a lui Hasdeu — la 1836. Totuși, e de remarcat partea de amintiri personale a d-lui Dr. Cazacu, pe când studiul d-lui prof. Ciobanu, conceput, după cum am constatat, în grabă, rămâne aceeași temelie solidă pentru viitor, în ce privește liniile generale ale cercetării scrisului basarabean. Acest lucru, distinsul profesor l-a făcut prin opera sa: *Cultura românească în Basarabia sub dominația rusească* (1923), care în multe privințe rămâne și astăzi izvorul principal de documentare pentru orice studiu asupra Basarabiei românești. Este un prim pas, după care e mai ușor să faci cel de al doilea.

Acest al doilea pas îl fac elevii d-lui prof. Ciobanu: d. G. Bezviconi: *Românismul frunțașilor Moldovei dintre Prut și Nistru sub stăpânirea străină*, și d. Valeriu Șt. Ciobanu (fiul): *Un scriitor român din Basarabia*. D-l Bezviconi stăpânește la fel de bine literatura despre Basarabia, atât românească, cât și străină, dând dovadă de o erudiție remarcabilă și o precizie, care lăsa uneori de dorit, la începutul activității sale scriitoricești. Analizează procesul de dezvoltare a vieții Basarabiei în secolul trecut, evidențiind la orice pas prezența spiritului românesc, mai ales în pătura conducătoare, care se credea că este înstrăinată.

Un material uriaș, care ușor ar putea fi dezvoltat într'un volum de proporții mari, conțin aceste note, care urmăresc totalitatea vieții românești de până la 1860—70, fiind reduse din ce în ce, cu cât se apropie de actualitate.

D-l V. Ciobanu analizează opera lui Constantin C. Stamati-Ciurea (1828—1898); de altfel, cercetează numai un singur volum: *Răsunete din Basarabia*. Autorul arată însă cunoștințe largi în ce privește literatura rusească și franceză, dar mai ales, el promite să ajungă un critic, care va ști să expună în adevărata lor lumină pe toți scriitorii basarabeni puțin cunoscuți. Datorită acestui studiu, scriitorul Stamati-Ciurea, cunoscut mai mult dintr'o biografie a d-lui Bezviconi (despre el vorbesc și «Convorbirile Literare» (1897) și C. Gane *Pe aripa vremii*, 1923), își fixează un loc în istoria literaturii noastre. Articolul lui Stamati despre cetăți apare la 1850, nu la 1848, ceea ce arată greșit P. Draganov, a cărui operă apare la 1912, nu la 1911 (pag. 563). La fel, citarea revistei *Otecestvennîia Zapiski* (pag. 564), din Ianuarie 1858, după Draganov, nu însă: 1854, nu corespunde exactității: «publicându-și lucrările în limba rusă în cele mai cunoscute reviste ale imperiului țarist»; Draganov ia această notă, cu anul 1858—greșit, din *Regiunea Basarabiei*, de A. Zașciuc, unde se vorbește că în acea revistă a fost criticată vehement opera lui C. C. Stamati-Ciurea.

Volumul revistei se încheie prin declarațiile de protest ale d-lui prof. Șt. Ciobanu, din Iunie 1940. Sunt documente de nouătat. Vladimir Beiu

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

G. Bezviconi, Cimitirul Bellu din București, București 1941. Colecția revistei «Bugeacul».

G. Bezviconi, Din alte vremi, București, 1940.

G. Bezviconi, Românismul fruntașilor Moldovei dintre Prut și Nistru sub stăpânirea străină. București 1941. Extras din «Revista Fundațiilor Regale», VIII-IX, 1941.

REVISTE

DIN STRĂINĂTATE

Die Kunst im Deutschen Reich, Berlin, an. V, ed. B., nr. 819, August-Septembrie 1941.

Europa Nouă, Berlin, an III.

Deutschland, Berlin, an VIII.
Il libro italiano nel mondo, Roma, an II, nr. 1-2-3, 1941.

DIN TARĂ

Mitropolia Moldovei, Iași, an XVII, nr. 7-8 Iulie August, 1941, sub patronajul I. P. S. S. Irineu, Mitropolit al Moldovei.

Luceafărul, Sibiu, an I (serie nouă), Sept. 1941.

Convorbiri Literare, dir. I. Torouțiu București, August-Octombrie, nr. 13, 14, 15, 1941.

Muncitorul Național Român, București, an IV, nr. 4, Septembrie 1941, director, Pan M. Vizirescu.

ZIARE

Frankfurter Zeitung, Frankfurt a. M. an XXXV, 1941.

Südost Echo, Viena, an XI, 1941.

Uta Press Service, Berlin-București, an, XXI, 1941.

Basarabia, București, an I, 1941.

Cuvântul Mareșalului, București an I, Țara, Sibiu, an I, 1941.

Politica Socială, București. anul IX, 1941.

COLECȚIA „CETĂȚII MOLDOVEI”

- Ștefan Berechet, *Care din trei*, trad. din Cehov.
Gh. Bezviconi, *Roirea familiilor românești peste Nistru*.
Gh. A. Cuza, *Frankfurt, Cetatea antiindaismului mondial*, (epuizat).
Gh. A. Cuza, *Cuza-Goga, O înfrățire ideală*, (ed. II-a), 10 lei.
Gh. A. Cuza, *Prin Tighina și Cetatea-Albă*, 60 lei.
I. G. Loghin, *M. Eminescu și provinciile desrobite*.
I. Florea-Rariște, *Prin lumi de vis*, (versuri).
C. Martiniuc, *Moldova de Sus*.
Ion G. Savin, *Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași*.
Marga Mateescu, *Assisi, cetatea Sf. Francisc*.
-

În curând va apare în Editura „Cetatea Moldovei” :

B U G E A C U L

DRUMURI ȘI POPASURI BASARABENE

DE

GH. A. CUZA

INDRUMĂRI DE POLITICĂ EXTERNĂ

este cartea care cuprinde profețiile politice ale d-lui A. C. Cuza. De ani de zile, marele vizionar naționalist a cerut stăruitor îndrumarea României către Germania. În această carte se vede lupta pe care A. C. Cuza a dus-o cu democrația iudeo-masonică care ne dusesese în pragul prăbușirii.

PREȚUL 40 LEI